

Orientacions curriculars

Ciències Socials: Geografia i Història

Educació secundària obligatòria

Proposta per blocs

Índex

Índex.....	2
Introducció.....	3
REPTES DEL MÓN ACTUAL	7
Reptes del món actual: 1r i 2n curs	13
Reptes del món actual: 3r i 4t curs	27
SOCIETATS I TERRITORIS	43
Societats i territoris: 1r i 2n curs.....	49
Societats i territoris: 3r i 4t curs.....	74
COMPROMÍS CÍVIC.....	108
Compromís cívic: 1r i 2n curs	112
Compromís cívic: 3r i 4t curs.....	125
Comentaris explicatius.....	138
COMENTARIS BLOC REPTES DEL MÓN ACTUAL.....	138
COMENTARIS BLOC SOCIETATS I TERRITORIS.....	146
COMENTARIS BLOC COMPROMÍS CÍVIC	156

Introducció

En aquest document trobareu orientacions per a la concreció dels sabers curriculars de la matèria de Ciències Socials: Geografia i Història. Parteixen de les disposicions del decret 175/2022 i, seguint amb els plantejaments d'aquest marc curricular, tenen l'objectiu de facilitar-ne la concreció a les aules i els centres educatius.

Aquest document vol ser una eina per als equips docents, que faciliti i acompanyi. Cap de les seves propostes no és prescriptiva: el desglossament de sabers, les explicacions i les exemplificacions es posen a disposició del professorat perquè tinguem més eines a l'hora de prendre decisions sobre què i com treballar a les aules i en cada context educatiu, que és únic, sense perdre el marc de llibertat, flexibilitat i adaptabilitat del decret curricular.

Les concrecions curriculars acompanyen l'aplicació dels sabers que mobilitzem per al desenvolupament competencial, però no incideixen en la seva organització. El plantejament de la distribució per cursos és una proposta no estanca, ja que l'ordenació depèn dels projectes i situacions d'aprenentatge amb què es treballi des dels centres en els cursos, i de manera coherent amb el que es treballa en altres àrees de coneixement.

Les ciències socials, des de l'entorn social

Des de les Ciències Socials ens relacionem amb el món que habitem: per fer-nos preguntes, per entendre'l, per entendre'ns, per relacionar-nos, per qüestionar-lo, per viure'l, per transformar-lo i per participar-hi. Per això la perspectiva de la formació en el pensament crític i la participació ciutadana orientada a la justícia social són presents en tot el desplegament de les concrecions curriculars.

De vegades caldrà ampliar l'escala (de la persona a la societat; del que és proper al que és més global; d'un context concret a una mirada abstracta i transversal) i de vegades caldrà reduir-la (de problemes globals a incidències properes; de mirades transversals a contextos concrets; de processos socials a vivències personals). Serà interessant tot allò que tingui relació directa amb aquests entorns: sortir, trepitjar el territori, palpar el patrimoni, entrevistar en directe. Sovint haurem d'acompanyar aquesta mirada amb espais de reflexió, debat, discussió i diàleg.

La relació amb el propi context, els esdeveniments recents i l'entorn proper és fonamental en el desenvolupament de competències de ciutadania crítica. Afavoreix que puguem prendre decisions, participar i actuar de manera significativa, transformadora i amb incidència. És per això que, sovint, es fa

referència a l'anàlisi de contextos, situacions o problemes socials que no es concreten, perquè la seva selecció dependrà de cada context específic d'aprenentatge.

Una concepció integrada de les ciències socials

Quan partim del medi, de situacions i problemes reals, podem establir aquestes relacions, i escollir els sabers que ens permetin entendre-les. Necessitarem fer dialogar coneixements, mirades i conceptes històrics i geogràfics, però també econòmics, polítics, antropològics, artístics i sociològics, que ens permetin anomenar, caracteritzar i entendre un determinat context o un determinat problema.

És per això que tant el marc curricular com aquestes concrecions curriculars parteixen d'una concepció integrada de les ciències socials. Així, la geografia, la història, l'art, l'economia, la política o l'antropologia no es treballen de manera aïllada, sinó com a camps de coneixement que es complementen per comprendre realitats complexes. Davant dels grans reptes socioambientals del món actual, es fa necessari un enfocament integrat que permeti superar la fragmentació dels sabers i que sigui coherent tant amb l'evolució i l'actualització epistemològica de les ciències socials com amb la finalitat de la formació d'una ciutadania crítica.

Aquesta perspectiva integrada facilita que l'alumnat pugui abordar problemes socials rellevants des de múltiples dimensions i estableixi connexions entre espai i temps, entre passat, present i futur. Es planteja situar l'aprenentatge al voltant de problemes socials rellevants i de contextos significatius que permetin comprendre millor les dinàmiques del passat i la seva relació amb el present. D'aquesta manera, es promou una comprensió més profunda i crítica de la realitat, alhora que es desenvolupen eines per interpretar-la i transformar-la.

Transversalitat en temps i espai

Aquestes concrecions, de manera coherent amb els sabers i les competències curriculars, s'articulen sobre la possibilitat d'establir relacions en temps i espai entre diferents contextos sociohistòrics. Podem comparar situacions del present amb diferents llocs i cultures, situacions del present amb situacions del passat, i també podem relacionar diferents contextos, problemes o fenòmens del passat entre si, per comparar-los i fer-nos preguntes que ens permetin valorar les experiències humanes al llarg de la història.

S'espera que l'alumnat pugui desenvolupar mirades més crítiques i analítiques per entendre contextos concrets alhora que va construint una mirada més abstracta a partir de la relació, la interpretació, l'abstracció i la síntesi, que li permetin pensar la humanitat de manera global, reflexionar sobre el desenvolupament de les societats, les maneres diferents que hem tingut de ser i de viure, i així tenir més eines per interpretar la realitat i imaginar futurs possibles.

Aquest plantejament busca superar l'aprenentatge fragmentat i desarticulat de contextos històrics, que dificulten l'establiment de relacions, i la comprensió complexa dels fenòmens socials en diferents contextos. Facilita una aproximació més significativa i crítica al coneixement sociohistòric, ja que posa l'accent en les causes, les conseqüències, els actors implicats i les relacions de poder, i permet connectar els continguts amb els reptes del món actual. Així, la història esdevé una eina per interpretar la realitat.

Estructura de les concrecions

El plantejament curricular és competencial; la proposta de concreció es desenvolupa tenint en compte que la mobilització de sabers permet el desenvolupament i l'adquisició de competències transversals i específiques. Per facilitar-ne la lectura i la utilitat, aquestes concrecions segueixen l'estructura de blocs del desplegament de sabers:

- Reptes del món actual: centrat en reptes socioambientals globals, especialment demogràfics, relacionats amb el model econòmic i la sostenibilitat, i de gènere.
- Societats i territoris: centrat en l'anàlisi de l'experiència humana en diferents contextos temporals i espacials, a partir de reptes i conceptes concrets.
- Compromís cívic: centrat en els models d'organització i participació social, especialment en els sistemes democràtics.

Aquest document desgrana els blocs amb una proposta de concreció de cada un dels sabers, que s'organitzen en dos cicles diferenciats, d'entre quatre i sis passos progressius. Aquests passos es plantegen a partir del desenvolupament d'habilitats cognitivolingüístiques cada vegada més complexes i crítiques que ens permetin descriure com és el món, explicar per què és així, argumentar si podria ser d'una altra manera i actuar per millorar-lo. Les concrecions essencials s'identifiquen de la manera següent: **[ESS]**

Cada un dels blocs s'acompanya d'una introducció amb:

- Algunes idees fonamentals del procés d'aprenentatge vinculat als sabers que es concreten.
- Una relació de les dificultats principals d'aprenentatge amb relació als sabers que es concreten.
- Una relació d'algunes de les oportunitats d'aprenentatge principals amb relació als sabers que es concreten.

Desitgem que aquesta proposta resulti útil i faciliti algunes decisions docents a l'hora de treballar amb l'alumnat, de gaudir conjuntament de la descoberta del món que vivim i de saber-nos-en partícips.

REPTES DEL MÓN ACTUAL

Introducció

Presentació del bloc

Aquest bloc de sabers s'orienta a acompanyar l'alumnat a comprendre el món actual com una realitat complexa i interdependent. Els reptes socials i ambientals que afecten les nostres vides no poden entendre's de manera fragmentada, sinó que requereixen una aproximació que connecti escales i territoris, i que permeti establir relacions entre el que passa a l'entorn proper i les dinàmiques globals.

Des d'aquesta perspectiva, el bloc proposa treballar a partir de problemes socials rellevants que interpel·len directament l'alumnat, per afavorir una comprensió crítica de la realitat. En aquest cas, el paisatge i el territori seran els escenaris principals per analitzar-los. No es tracta només d'identificar fenòmens o descriure processos, sinó d'analitzar-ne les causes, les conseqüències, els actors implicats i les relacions de poder que els travessen, i incorporar una mirada des de l'educació crítica que ens permeti llegir el món entenent-lo com a divers, desigual i en conflicte.

El bloc també parteix de la idea que els sabers de les ciències socials han de contribuir a formar una ciutadania crítica, capaç de llegir el món amb rigor i de reconèixer la diversitat de perspectives. Per això es dona importància a l'anàlisi de fonts, discursos i representacions, per dotar els i les joves de mecanismes per detectar biaixos i desigualtats en la manera com s'expliquen els fenòmens socials.

Alhora, aquest enfocament vol evitar lectures fatalistes del present. Comprendre els reptes del món actual també implica reconèixer l'agència de les persones i dels col·lectius per imaginar futurs possibles, més sostenibles i democràtics, i adquirir les eines per poder participar, actuar i transformar. En aquest sentit, el bloc combina l'anàlisi crítica de la realitat amb la identificació de pràctiques individuals i col·lectives orientades al bé comú.

Així, els sabers i concrecions que s'hi recullen ofereixen eines perquè l'alumnat pugui interpretar les grans qüestions del present com a dimensions d'un mateix món interconnectat, la comprensió del qual és imprescindible per habitar-lo i participar-hi de manera conscient i responsable.

Dificultats principals

- **Complexitat dels fets socials.** Entendre la complexitat dels fenòmens socials i naturals i les seves interrelacions. L'alumnat pot tenir dificultats per comprendre la complexitat dels fenòmens socials i naturals i les múltiples interrelacions i causalitats que s'estableixen entre els fenòmens. En aquesta etapa desenvolupen la capacitat de pensament abstracte, i necessiten suport per identificar i connectar els factors que intervenen en una problemàtica. Caldrà tant aquest suport com l'adequació dels materials i els plantejaments als nivells i els contextos necessaris, i evitar caure en visions simplificades o fragmentades de la realitat.
- **Tractament i interpretació de la informació.** Analitzar dades i informació diversa (estadístiques, mapes, notícies) amb rigor i criteri crític. L'alumnat es troba en un moment en què comença a rebre una gran quantitat d'informació procedent de fonts diverses, però no sempre disposa de les eines per analitzar-la amb rigor i criteri crític. La interpretació de dades estadístiques, mapes o notícies pot resultar complexa, així com la identificació de la fiabilitat de les fonts o dels biaixos presents en la informació. Això es dispara quan la informació prové d'entorns digitals, en què es troba una enorme quantitat d'informació i en què conviuen missatges rigorosos, fiables i informats amb informacions totalment falses, esbiaixades o manipulades. A més, les dinàmiques de circulació de la informació, basades en el funcionament d'algoritmes i les estratègies de pescaclics, afavoreixen un accés esbiaixat i sovint immediat a la informació. És per això que caldrà reforçar les pautes d'anàlisi crítica de les fonts i de la informació, i guiar l'alumnat amb fonts fiables.
- **Anàlisi multiescala.** Traslladar la comprensió d'un fenomen local a un context global, i també aplicar a l'escala local la comprensió de fenòmens globals. Comprendre que els fenòmens socials i ambientals es produeixen simultàniament a diferents escales (local, regional, global) pot resultar difícil per a l'alumnat. Tot i que parteixen d'experiències properes, no sempre els és fàcil establir connexions amb processos globals més amplis. En aquesta etapa comencen a desenvolupar aquesta capacitat, però necessiten suport per relacionar els nivells d'anàlisi. És important, per tant, treballar de manera explícita la multiescalaritat i ajudar-los a connectar el seu entorn immediat amb dinàmiques globals.
- **Construcció d'un pensament crític fonamentat.** Formular opinions fonamentades sense caure en simplificacions o prejudicis. L'alumnat es troba en un moment clau per al desenvolupament del pensament crític, però encara pot tenir dificultats per elaborar opinions pròpies ben argumentades. Sovint poden reproduir idees preconcebudes o discursos simplificats, especialment en relació amb temes socials i polítics complexos. En un moment en què la formació de la identitat és tan clau, i en què tenen un paper important el reconeixement i la identificació del grup d'iguals, sovint

es fa difícil construir posicionaments propis, i també exposar-los o debatre'ls.

Serà important treballar-ho de manera constant, no esporàdica o aïllada, per anar consolidant els hàbits de la lectura crítica de la informació i de la construcció de posicionaments propis pensats i argumentats. Serà important cuidar els espais per fer-ho: tant aquells que permetin construir les opinions i el posicionament de manera pensada i argumentada com aquells que permetin expressar-los i contrastar-los a través de l'escolta i el diàleg.

- **Por al futur i ecoansietat.** Fer-se conscient que el seu impacte en el futur pot ser positiu i important. L'alumnat pot experimentar preocupació, angoixa o fins i tot desafecció davant la magnitud dels reptes socioambientals actuals. En aquesta etapa, prenen més consciència de problemàtiques globals com la crisi climàtica o les desigualtats, fet que pot provocar visions pessimistes sobre el futur. Alhora, el seu moment vital els porta a construir una mirada més crítica, però encara en procés de maduració, cosa que pot fer difícil gestionar aquesta informació. És important validar les emocions que puguin sentir al davant d'aquestes informacions i alhora identificar bé les responsabilitats, per evitar lectures simplistes i negatives sobre la humanitat i els col·lectius. Per altra banda, serà important reforçar la mirada col·lectiva, per anar més enllà de les mirades individualistes i responsabilitzadores davant els problemes del món. Cal ajudar-los a comprendre les relacions entre causes i conseqüències i, sobretot, a posar èmfasi en la imaginació i la creativitat, a projectar accions i solucions, i a participar per fomentar una mirada més activa, crítica i amb consciència de la pròpia agència.
- **Naturalització de les desigualtats.** Ser conscient que la realitat que vivim és històrica, canviant i canviable. Les persones anem construint les idees sobre el que és normal i el que és possible a partir de les realitats que anem vivint i veient. L'experiència vital de l'alumnat els permet tenir ja certa perspectiva històrica i identificar canvis en el seu entorn, en la seva vida i en elles i ells mateixos. Tot i així, hi ha altres elements que podem haver naturalitzat, com les desigualtats o les injustícies. És fàcil que pensem que les desigualtats de gènere, racials o socioeconòmiques, entre d'altres, són normals, més enllà de si les considerem injustes. Pot ser que tinguin visions històriques estereotipades i fins i tot errònies, que reforcin aquesta naturalització de les desigualtats. És per això que serà important poder posar molts exemples de diferents contextos històrics i culturals per veure que aquesta realitat és canviant. També serà important poder identificar els elements del sistema econòmic, social i polític que afavoreixen les desigualtats, perquè entenguem com funcionen, com es creen, i també quins interessos, beneficis i perjudicis hi entren en joc. Finalment, serà important posar l'èmfasi en les possibilitats de canvi i transformació a través de la imaginació, la creativitat i les accions concretes, que ens facin entendre que no només és canviant, sinó també canviable. És possible que les desigualtats i les discriminacions les visquin des de la pròpia

experiència. El masclisme, el racisme, la cosificació, l'homofòbia, la pobresa, els desnonaments, la pressió estètica, etc., són elements que afecten el nostre alumnat en el seu dia a dia. Poder desnaturalitzar-los, situar-los socialment i entendre com funcionen ajuden no només a despersonalitzar-los, sinó que també obren escenaris per construir escenaris més justos.

- **La visió plana del món.** L'ús i l'anàlisi de mapes, tant físics com digitals, és clau en aquest bloc de sabers. Malgrat conèixer la teoria de l'esfericitat de la Terra, molts infants i també adults la conceben com a plana a l'hora de pensar les distàncies i les dimensions del món, a causa de l'ús constant de mapes plans amb una única representació del món. És important que emfatitzem la idea del mapa com a representació i que en complementem l'ús amb globus terraqüis de manera recurrent, perquè ens permeti apamar el món des de diferents angles i perspectives. Quan treballem amb mapes és important que n'utilitzem de diferents escales i també des de diferents projeccions en què per exemple el nord no sempre quedi representat a dalt o on no sempre Europa aparegui al centre. Finalment, és interessant que l'alumnat pugui dibuixar també els mapes i els globus terraqüis, per anar interioritzant les formes i les dimensions del relleu terrestre.
- **La perspectiva de gènere aïllada.** La perspectiva de gènere és un vector transversal del currículum, que hem de tenir en compte en tots els àmbits educatius. En aquest bloc de sabers, a més, la mirada de gènere s'activa per analitzar dinàmiques i desigualtats socials. De vegades se'ns fa difícil aplicar aquesta perspectiva i la treballem de manera aïllada, abordant qüestions de gènere com a temes diferenciats de la resta d'aprenentatges. En aquest cas, hi ha sabers específics per analitzar críticament alguns estereotips de gènere, però també cal aplicar la mirada quan abordem reptes territorials, demogràfics i socioambientals, entenent que les identitats de gènere travessen la vivència de totes les realitats sociohistòriques. Els constructes de gènere formen part de l'organització social i política de totes les societats, i serà important analitzar-los com a tals. En aquest cas, entendre el binarisme de gènere com a construït sovint és més complicat que no pas prendre consciència de les desigualtats, els rols i els estereotips. Serà interessant connectar amb experiències culturals i històriques diferents, per veure com les nocions i les relacions de gènere són canviants, i també que connectem amb les experiències de diverses persones, per trencar prejudicis i ampliar mirades. Finalment, sovint hi ha dificultats a l'aula a abordar qüestions sobre desigualtats, violències i diversitats de gènere, perquè són realitats que interpel·len les identitats de tothom de l'aula i de vegades es viuen amb incomoditat. Els constructes i rols de gènere afecten a tothom, però de maneres diferents. Serà important crear espais d'escolta, en què puguem compartir els dubtes i les inquietuds que sorgeixen, i també vetllar perquè les aules i els centres siguin espais segurs, respectuosos i lliures de violència.

Oportunitats principals

- **La realitat que els preocupa.** Tot el que passa al nostre entorn, cada dia, és una font inesgotable de recursos educatius per treballar a les aules i articular diferents competències i sabers per entendre la realitat. Partir de situacions reals, properes en el temps i l'espai, ens permet reforçar la finalitat de l'aprenentatge de les ciències socials: entendre el món que habitem per poder participar-hi de manera crítica i conscient. També facilita l'aprenentatge significatiu, en adonar-nos que allò que aprenem té relació directa amb allò que vivim i que està passant. En aquest moment l'alumnat està molt connectat al món, a les polèmiques, als conflictes. També estan consolidant les seves identitats vinculades a interessos específics (culturals, esportius...). Podem aprofitar aquestes situacions que els interessin, que els interpel·len, que els despertin curiositat i debat, per estirar els fils que considerem importants.
- **La diversitat de les aules i de l'entorn.** La diversitat d'experiències del nostre alumnat és un punt de partida molt ric per abordar la diversitat geogràfica, de paisatges, lingüística o de gènere, entre d'altres. Ens pot ser senzill partir sempre de les experiències viscudes, o fer-hi comparacions i connexions. A més de compartir experiències, podem recórrer a testimonis orals, entrevistes a persones properes, al veïnat, notícies d'actualitat... Això ens ajuda tant a l'hora d'aprendre de manera significativa com també a l'hora de reconèixer el valor de les vides i les experiències de l'alumnat, les seves famílies i comunitats, i també de reconèixer que podem aprendre moltes coses de, i amb, les companyes i companys de classe.
- **Els conflictes.** Els conflictes constitueixen una valuosa oportunitat d'aprenentatge. Entesos com un xoc d'interessos, valors o projectes de futur entre individus o col·lectius, els conflictes permeten a l'alumnat analitzar la complexitat de les societats humanes des d'una perspectiva crítica. A través del seu estudi, podem identificar causes, conseqüències i diferents punts de vista, necessitats i interessos. Els conflictes sorgeixen a l'aula, al centre, a la localitat, al territori, al món, prenen formes diferents i també tenim moltes maneres de gestionar-los i encarar-los; la seva evolució, doncs, depèn de les decisions que es prenguin i de com actuem els agents. Així, el conflicte esdevé una eina pedagògica que afavoreix la comprensió dels processos socials i històrics, i fomenta una ciutadania més conscient, reflexiva i compromesa.
- **La localitat.** La nostra localitat és un punt de partida. La localitat on vivim és un punt de partida magnífic per treballar tots els sabers d'aquest bloc: els reptes i els conflictes, el paisatge, les activitats econòmiques, el metabolisme, la realitat demogràfica, les desigualtats i la participació, i també la cultura, la història i el patrimoni, entre d'altres. A més, ens permet fer el joc de la multiescalaritat, perquè és un espai proper i compartit, però que es viu també de manera personal, i que podem relacionar amb reptes i situacions a escales més àmplies: altres localitats, Catalunya o els Països

Catalans, Espanya, Europa, i la situació mundial. Reforça la construcció de la ciutadania, vinculada a la comprensió de l'entorn que habitem i la possibilitat de comprometre'ns-hi i participar-hi.

Reptes del món actual: 1r i 2n curs

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Objectius de desenvolupament sostenible		
Debat sobre els dilemes del món actual, punt de partida per al pensament crític i el desenvolupament de judicis propis.	- Identificació de dilemes actuals vinculats als objectius de desenvolupament sostenible (ODS) i connexió amb experiències pròximes o locals. - Participació en debats respectuosos, escoltant i considerant punts de vista diferents. - Distinció de fets, opinions, biaixos i interessos en debats, notícies, mapes i discursos públics sobre aquesta problemàtica. [ESS]	- Anàlisi de les seves causes i conseqüències, posant èmfasi en desigualtats globals, drets humans, gènere i sostenibilitat. - Distinció de fets, opinions, biaixos i interessos en debats, notícies, mapes i discursos públics sobre aquesta problemàtica. [ESS] - Construcció de judicis propis argumentats sobre aquests dilemes a partir de fonts diverses i relats humanitzats que incorporin perspectives de diferents territoris i contextos culturals i socials del món.
Valoració de les accions, tant individuals com col·lectives, que permeten avançar en la implantació de l'Agenda 2030.	- Ubicació de l'Agenda 2030 i les seves propostes en un marc de reptes globals amb implicacions socioambientals. - Relació de conductes quotidianes amb impactes globals utilitzant escales múltiples (local-global) i comparació dels resultats d'accions individuals i col·lectives.	- Valoració de les responsabilitats i competències dels agents: organitzacions supraestatals, estats i governs, entitats i col·lectius, ciutadania organitzada o accions individuals. - Reconeixement de moviments socials i comunitaris que treballen per la sostenibilitat i la justícia social com a exemples d'agència col·lectiva.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Projecció de futurs possibles i proposta de millora per revertir les problemàtiques ambientals i socials, tenint en compte l'escala local-global. [ESS]
Ubicació espacial		
Representació de l'espai, orientació i escales.	- Aplicació de tècniques bàsiques d'orientació i localització utilitzant punts cardinals, brúixola i coordenades. - Interpretació de llegendes i símbols de mapes. - Elaboració i interpretació de plànols i mapes d'espais quotidians, aplicant escales per representar distàncies i superfícies. [ESS]	- Formulació de preguntes sobre per què representem el territori d'una manera i no d'una altra: intencionalitat i silencis cartogràfics [1]. - Valoració del mapa com una construcció social que influeix en la percepció del territori i en les decisions de col·lectius diversos, i en la manera com representem i entenem les relacions globals entre territoris.
Utilització de recursos digitals i tecnologies de la informació geogràfica (TIG) en l'elaboració i interpretació de mapes, esquemes, imatges i gràfics de diferent tipologia.	- Reconeixement de fonts cartogràfiques fiables i utilització de visualitzadors per obtenir informació espacial. - Interpretació de capes senzilles: relleu, usos del sòl, densitat, clima. [ESS] - Creació de representacions simples fent servir eines digitals (captura, anotació, marcadors).	- Relació de dades territorials amb problemàtiques reals de l'entorn i amb dinàmiques globals que connecten territoris i societats. - Incorporació de fonts humanitzadores (històries locals, entrevistes, fotografies) dins de l'anàlisi territorial.
Emergència climàtica		

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Reconeixement dels elements i factors que condicionen el clima i el seu impacte sobre les activitats humanes.	- Identificació dels principals elements del clima [2] i els factors que el condicionen, a partir de gràfiques i dades senzilles. [ESS] - Anàlisi de com el clima influencia les activitats humanes i paisatges, i reconèixer evidències locals i globals del canvi climàtic. - Observació dels cicles climàtics naturals i comparació amb el canvi climàtic actual, d'origen antropogènic.	- Identificació de les causes antropogèniques [3] del canvi climàtic actual i reconeixement de les responsabilitats desiguals en l'emergència climàtica. - Valoració dels impactes del canvi climàtic actual en els paisatges i els problemes socioambientals del territori català. [ESS]
Identificació, prevenció i resiliència de la població davant de les catàstrofes naturals i els efectes del canvi climàtic, tot incidint en els beneficis d'incloure els joves en la gestió dels desastres mediambientals.	- Reconeixement de diferents tipus de riscos naturals i antropogènics i els seus impactes. - Relació de fenòmens extrems amb el context climàtic actual i amb les vulnerabilitats socials, tenint en compte col·lectius diversos (edat, gènere, classe, capacitat física, situació administrativa...).	- Anàlisi de casos reals de catàstrofes i identificació de les seves causes i mesures de protecció. - Distinció de les estratègies de mitigació i d'adaptació al canvi climàtic [4] a través de la proposta de millores amb visió de futur, tenint en compte la necessitat de garantir els drets humans i la diversitat pel que fa a la vulnerabilitat. [ESS] - Anàlisi i valoració crítica de les estratègies de mitigació i adaptació actuals aplicades a un territori concret.
Biodiversitat, recursos naturals i desigualtat		

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Identificació dels processos, dinàmiques i amenaces dels ecosistemes planetaris. Valoració de la riquesa i conservació del patrimoni natural.	• Identificació d'amenaces ambientals comunes [5] en els ecosistemes planetaris. • Explicació d'exemples de desequilibris i els seus efectes en ecosistemes i territoris concrets, i interpretació de dades o imatges que mostren canvis ecològics. • Valoració dels efectes de les activitats humanes sobre els ecosistemes i la biodiversitat. [ESS] • Incorporació de testimonis de comunitats [6] locals afectades per diversitat de conflictes ambientals [7], per posar-los en relació amb situacions similars en altres regions del món. • Compromís amb el patrimoni natural local i participació en iniciatives de conservació.	
Anàlisi de l'acció humana en l'alteració dels ecosistemes i descripció de casos que se'n deriven, especialment en entorns propers, cercant causes i conseqüències.	• Reflexió sobre les intervencions humanes en l'espai com una forma de relació de les societats amb l'entorn. • Anàlisi i identificació de causes i conseqüències en casos d'impacte d'activitats humanes que provoquen canvis en el territori,	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	i prioritzar la interpretació de mapes i imatges. • Valoració de la desigualtat dels efectes de les problemàtiques ambientals sobre col·lectius diversos, i la seva relació amb la justícia ambiental i la perspectiva de gènere. • Identificació i anàlisi crítica sobre els grups socials beneficiaris i grups socials que reben els impactes en les transformacions territorials. [ESS] • Proposta de solucions per a la transformació d'impactes [8] en l'àmbit local amb perspectiva de futur i bé comú.	
Diferenciació dels recursos renovables i no renovables, anàlisi de la seva distribució desigual i identificació d'algunes conseqüències i tensions que se'n deriven.	• Diferenciació de recursos renovables i no renovables, relacionant-los amb els ritmes i cicles de regeneració i degradació. • Comparació dels recursos materials i energètics generats a Catalunya amb els que s'utilitzen. • Comprensió de desigualtats socials, de gènere i territorials en l'accés i explotació de	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	recursos, així com les relacions de dependència entre territoris que se'n deriven. • Valoració de conflictes bèl·lics, econòmics i ambientals globals amb relació a l'extracció i la distribució de recursos. [ESS] • Estudi de casos de conflictes locals relacionats amb la generació d'energies renovables de manera centralitzada. [ESS] • Valoració d'alternatives sostenibles i les seves implicacions socials i econòmiques.	
Prevenió de riscos		
Identificació dels principals riscos d'origen natural com inundacions, incendis o epidèmies, i d'origen tecnològic, com el nuclear, el químic o la contaminació d'aigües.	• Identificació del risc [9] com a resultat del perill amb relació a la vulnerabilitat i l'exposició, entenent que afecta de manera desigual persones, col·lectius i territoris. • Reconeixement de tipus de riscos [10] i els seus elements: causes, vulnerabilitats i impactes. [ESS] • Localització de zones de risc properes i ubicació de grans zones de risc en l'àmbit global.	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	- Examen d'accidents passats, les seves causes i les mesures de protecció que haurien ajudat a evitar-los o minimitzar-los. - Proposta de mesures de protecció i de reducció de vulnerabilitats, per evitar riscos futurs, considerant específicament col·lectius en situació de vulnerabilitat.	
Caracterització de les accions encaminades a prevenir aquests riscos.	- Diferenciació de la prevenció, la gestió i la mitigació amb relació als riscos. - Identificació de mesures preventives bàsiques. - Valoració de les responsabilitats individuals, col·lectives, d'organismes privats i de les administracions públiques en la prevenció, la gestió i la mitigació dels riscos. - Anàlisi de simulacres o protocols del centre educatiu. - Elaboració de missatges o infografies de prevenció inclusives. - Elaboració d'un petit pla de prevenció o simulació escolar davant una catàstrofe d'origen natural o humà.	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Tecnologies de la informació i societat del coneixement		
Maneig i utilització segura de dispositius, aplicacions informàtiques i plataformes digitals, valorant les seves aportacions a la geografia i la història.	- Reflexió sobre quan, com i per què fem servir eines digitals, valorant-ne les aportacions, els beneficis, els riscos i els perjudicis. - Distinció de fonts fiables i detecció dels efectes de la desinformació. [ESS] - Utilització d'eines digitals per comunicar informació amb rigor i responsabilitat. - Cerca, tractament de la informació i elaboració de coneixement.	Valoració crítica de les aportacions d'eines digitals en el coneixement històric i geogràfic i en els propis aprenentatges sobre les ciències socials.
Cerca, tractament de la informació i elaboració de coneixement.	- Cerca d'informació a partir de la formulació de preguntes d'indagació sobre problemes socials. - Identificació de dades bàsiques: data, autoria, mitjà, font, fiabilitat de cada font d'informació. - Comunicació i debat sobre les conclusions.	- Anàlisi crítica de la informació: identificació d'idees clau, diferenciació de fets i opinions, identificació d'arguments i posicionaments, valoració d'intencionalitats, omissions i biaixos, i reflexió sobre els efectes i els impactes d'aquesta informació en el seu context. [ESS] - Contrast de la informació: comparació amb altres fonts i informacions, per valorar la fiabilitat, la multiperspectiva i la relació entre relats hegemònics i alternatius.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Construcció de judicis i arguments propis a partir del contrast i l'anàlisi crítica de la informació. [ESS]
Introducció als objectius i estratègies de les ciències socials i ús dels seus procediments, termes i conceptes en la formació de persones amb capacitat crítica.	- Reconeixement de les ciències socials com les àrees de coneixement que analitzen la societat i ens ajuden a entendre-la. [ESS] - Comprensió i ús de conceptes bàsics [11] de les ciències socials.	- Explicitació de les finalitats democràtiques, de justícia social, de gènere i de construcció d'una ciutadania crítica de la perspectiva crítica de les ciències socials. - Formulació de preguntes sobre la societat o sobre problemes socials propers, i mobilització d'estratègies per respondre-les. - Interpretació de fonts primàries i secundàries amb mirada crítica. - Reconeixement que els fets socials poden tenir interpretacions diverses, segons les perspectives socials, culturals i de gènere des de les quals s'analitzen.
Desafiaments demogràfics al món actual		
Estudi de la composició i estructures demogràfiques a diferents escales.		Identificació dels trets bàsics de la demografia: natalitat, mortalitat, reemplaçament; esperança de vida; creixement natural i creixement de la població. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		• Interpretació de piràmides d'edats, gràfiques i indicadors demogràfics simples i comparació entre diferents territoris. • Relació de les característiques demogràfiques d'una població amb alguns reptes demogràfics [12] del present i del futur en àmbits local, regional i global. • Detecció de biaixos i discursos discriminadors per raó de gènere, origen, cultura o altres factors en discursos sobre demografia i migracions. • Debat sobre la planificació de serveis i polítiques públiques municipals per vetllar pel benestar i els drets de tota la població. [ESS]
Aplicació dels conceptes bàsics de demografia a la comprensió de dinàmiques demogràfiques actuals i els moviments migratoris, analitzant les seves causes i conseqüències.		• Anàlisi de dinàmiques demogràfiques [14] concretes relacionades amb un fet o fenomen territorial específic. • Valoració de les causes i els efectes d'aquestes dinàmiques demogràfiques. • Reconeixement de les dinàmiques de mobilitat i les migracions com a fenòmens clau en les poblacions actuals.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		• Comprensió de conceptes bàsics relacionats amb les migracions [15] i les mobilitats [16]. [ESS] • Identificació d'efectes diferencials sobre col·lectius vulnerables, i dels factors socials, econòmics i ambientals que els expliquen a escala global. • Anàlisi i valoració de casos propers de mobilitat o migració, a través d'històries de vida.
Identificació dels factors que expliquen la desigual distribució de la població i anàlisi dels desafiaments, oportunitats i problemes actuals de viure al camp i a les ciutats.		• Reconeixement dels factors físics, econòmics i socials que condicionen la distribució desigual de la població en el territori. [ESS] • Interpretació de mapes de densitat de població i xarxes urbanes. • Anàlisi de problemes i oportunitats de viure en entorns rurals i urbans en diferents territoris del món. • Simulació de decisions urbanístiques amb impactes reals sobre els col·lectius que viuen a les ciutats i municipis rurals. • Incorporació d'imaginari socioambientals que reverteixin les causes reals de la desigual distribució territorial de la població per millorar el benestar i la sostenibilitat al territori.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Debat sobre models de ciutat i pobles sostenibles.
Concentració i distribució de la riquesa		
Representació i maneres de percebre la desigualtat.	- Anàlisi de dades sobre desigualtats econòmiques tenint en compte factors com el gènere, l'origen, la situació socioeconòmica o el territori. - Valoració crítica d'alguns indicadors de desigualtat global [18]. - Representació de dades relacionades amb les desigualtats que evidencin la distribució desigual de la riquesa.	- Identificació d'algunes causes econòmiques que provoquen polarització de desigualtats [17] en les societats capitalistes. [ESS] - Reconeixement que les desigualtats no són inevitables, sinó que depenen de decisions econòmiques, polítiques i socials. - Anàlisi de discursos simplistes sobre la pobresa i la riquesa, i identificació d'estereotips [19].
Conscienciació i accions per a l'accés universal als béns bàsics i per a un repartiment just de la riquesa que permeti avançar cap a una societat més equitativa.	- Identificació de situacions d'accés desigual als béns bàsics. - Comprensió de la funció dels serveis públics com a garant de drets i del benestar col·lectiu i redistribució de recursos. - Reconeixement del sistema d'impostos com a mecanisme col·lectiu per finançar serveis públics. [ESS]	- Valoració del paper dels serveis públics i de les iniciatives solidàries en la reducció de desigualtats i l'atenció a col·lectius vulnerabilitzats. - Identificació de diferents formes de contribució i de recaptació pública de recursos. - Anàlisi de debats actuals i discursos simplistes sobre impostos, despesa pública i evasió fiscal, i reconeixement de diferents posicionaments.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Reflexió sobre la qüestió del mínim vital.		- Anàlisi de com les desigualtats econòmiques condicionen la garantia de drets i la cobertura de necessitats bàsiques en diferents col·lectius i territoris. - Comprensió de les necessitats bàsiques de supervivència, relacionant-les amb la proposta del mínim vital. [ESS] - Anàlisi crítica dels arguments sobre el mínim vital i reconeixement d'aquells que s'ajusten a la justícia social. - Valoració de diversos sistemes econòmics i socials, en cultures i moments històrics diferents, amb relació a la garantia de les necessitats humanes. - Participació en debats amb relació al mínim vital.
Igualtat de gènere		
Valoració i denúncia de situacions discriminatòries de les nenes i de les dones al món.	- Reconeixement de la universalitat dels drets. - Anàlisi de dades sobre desigualtats de gènere en diferents contextos socials i culturals del món.	- Diferenciació entre les discriminacions i les desigualtats d'origen legal i les d'origen normatiu [20]. - Anàlisi de discriminacions des de la mirada interseccional [21]. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	Reconeixement de violències explícites, estructurals i simbòliques en contextos propers.	
Qüestionament dels rols de gènere i la seva manifestació en tots els àmbits de la societat i la cultura, inclòs l'entorn escolar.	- Reconeixement dels rols i els estereotips de gènere com a construccions socials i culturals sobre els cossos sexuals. - Detecció d'estereotips i discriminacions de gènere en situacions quotidianes i productes culturals. - Caracterització de conceptes bàsics [22] sobre els rols i els constructes de gènere. [ESS]	- Anàlisi de com els rols de gènere condicionen oportunitats i decisions de tothom [23]. [ESS] - Participació en processos coeducatius que incorporin veus diverses que proposen mirades no binàries de les societats. - Formulació de compromisos personals i col·lectius per fer de l'aula i el centre educatiu un espai segur, respectuós i igualitari.

Reptes del món actual: 3r i 4t curs

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Objectius de desenvolupament sostenible		
Reconeixement dels moviments, causes i lideratges en pro de l'emergència climàtica, la sostenibilitat i l'equitat en diferents moments i llocs del planeta i des de perspectives diverses.	• Interpretació dels moviments socials com a formes de participació democràtica i d'exercici de drets. • Anàlisi i reconeixement de diversos moviments d'activisme social i climàtic davant conflictes ambientals i injustícies socials en l'àmbit local, regional i mundial [24]. [ESS] • Relació d'accions col·lectives amb canvis normatius o socials que han provocat.	• Anàlisi dels mecanismes de participació, denúncia i transformació, així com dels mecanismes de repressió i criminalització de la protesta. • Identificació dels biaixos, els interessos i les narratives que apareixen al voltant d'aquests moviments en els mitjans i les xarxes. • Connexió d'aquestes experiències amb el propi entorn i reflexió sobre el paper de la ciutadania jove i les possibilitats de transformació.
Identificació dels reptes de desenvolupament sostenible i de les accions que permeten avançar en l'Agenda 2030.	• Interpretació de l'Agenda 2030 en el context en què sorgeix, com un marc internacional que relaciona justícia social, sostenibilitat ambiental, equitat econòmica i igualtat de gènere. • Anàlisi de reptes concrets del territori, vinculant-los amb els ODS específics. [ESS]	• Interpretació d'indicadors globals i locals vinculats al progrés dels ODS. • Avaluació de mesures públiques concretes per valorar-ne l'adequació a l'avanç i la consecució de l'Agenda 2030. • Reflexió sobre models de futur possibles, probables i desitjables i les decisions que els poden fer realitzables.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Consciència global i sostenibilitat		
Identificació de les característiques del sistema-món i de la interdependència entre països.	• Comprensió del món com un sistema interconnectat en què les decisions i els processos tenen impactes múltiples i desiguals. • Anàlisi de fluxos de persones, béns, informació, energia i diners, i valoració de les seves implicacions socials i ambientals. [ESS]	• Anàlisi de la importància del multilateralisme [25] en la gestió dels conflictes globals. • Relació de decisions globals amb impactes locals i viceversa, vinculant-ho amb la globalització i els conceptes de centre-perifèria. • Valoració de la responsabilitat individual i col·lectiva en un món interdependent des de la noció de ciutadania global.
Relació entre factors naturals i antròpics a la Terra.	• Anàlisi de la interacció entre processos i elements naturals i antròpics [26] en la configuració del territori.	• Comprensió de l'impacte de la urbanització i dels sistemes productius en els ecosistemes, integrant el metabolisme social [27] i els fluxos de materials i energia. [ESS] • Interpretació de dades ambientals per comprendre els impactes per a la salut i les futures generacions. • Debat sobre la influència del medi en el benestar i la salut humans, i les desigualtats associades a l'accés als recursos naturals i als serveis ambientals.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Adquisició d'estils de vida respectuosos amb els recursos, saludables i socialment compromesos.	• Relació entre les nostres necessitats i els seus satisfactors [28]. • Reflexió sobre els efectes globals que tenen els nostres hàbits de consum [29].	• Caracterització dels models de consumisme i sobreproducció [30]. [ESS] • Identificació i valoració de pràctiques quotidianes coherents amb la sostenibilitat i la justícia social. • Anàlisi i qüestionament de les causes de les desigualtats en l'accés a un entorn saludable i segur. • Desenvolupament d'una actitud responsable i compromesa amb el futur.
Tècniques i mètodes de recerca de les ciències socials		
Anàlisi de textos, interpretació i elaboració de mapes, esquemes i síntesis, representació de gràfics i interpretació d'imatges a través de mitjans digitals accessibles.	• Interpretació crítica [31] de textos, imatges, mapes i gràfics relacionant-los amb problemes socials reals. [ESS] • Interpretació de mapes temàtics i elaboració de representacions bàsiques. • Anàlisi de dades per identificar patrons i tendències. • Síntesi d'informacions en esquemes i representacions pròpies.	• Comprensió de la importància de les evidències en el debat públic democràtic.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Aplicació de tècniques d'informació geogràfica i d'anàlisi espacial en la interpretació d'alguns fenòmens.	Localització, comparació i relació de dades espacials.	- Anàlisi de distribucions territorials i patrons espacials i la seva relació amb desigualtats socials i ambientals. - Interpretació de capes d'informació geogràfica senzilles. - Valoració sobre com les decisions territorials afecten els drets i el benestar de les persones. [ESS] - Ús de l'anàlisi territorial per argumentar i explicar fenòmens i propostes.
Ús de mitjans, gèneres i formats digitals diversos per crear continguts i comunicar resultats de recerques.		- Selecció de formats adequats per comunicar coneixement social. - Elaboració de materials digitals clars, rigorosos i visualment comprensibles. - Incorporació de dades verificades amb citació correcta. - Ús d'eines col·laboratives per a projectes de recerca. - Valoració de la comunicació com a acte de responsabilitat ciutadana. [ESS]
Societat de la informació i cultura mediàtica		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Cerca, tractament de la informació, ús de dades en entorns digitals, interpretació de les fonts i avaluació de la fiabilitat.	- Reconeixement de la informació com a bé públic i condició per a la democràcia. - Aplicació de criteris de verificació de fonts i avaluació de la fiabilitat.	- Reconeixement de biaixos informatius, comercials, algorítmics i ideològics. - Interpretació crítica d'informacions, dades i discursos. [ESS] - Elaboració d'arguments i conclusions a partir de l'anàlisi crítica de la informació.
Anàlisi i valoració dels arguments que sustenten els posicionaments davant de fets i fenòmens.	- Identificació d'arguments i evidències en un text o discurs. - Contrast de perspectives divergents sobre un mateix fenomen i valoració dels seus fonaments.	- Reconeixement de fal·làcies, biaixos i manipulacions que afecten el debat democràtic. - Indagació dels silencis i els punts de vista que ens falten. - Valoració dels arguments amb relació als interessos, posicionaments i circumstàncies dels agents que els formulen o proposen. [ESS] - Debat sobre fets i fenòmens complexos, com a pràctica de convivència ciutadana.
Identificació de les notícies falses i enganyoses.	- Reconeixement de patrons habituals de desinformació. - Anàlisi de la circulació de continguts i imatges manipulades a les xarxes i el seu impacte social.	- Indagació sobre la intencionalitat i els interessos ocults al darrere de la desinformació. [ESS] - Reflexió sobre les responsabilitats individuals i polítiques en l'ús de xarxes socials i els programes d'intel·ligència artificial.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		• Valoració de la veracitat com a compromís cívic en un context d'informació global interconnectada.
Ús de mitjans audiovisuals per crear produccions personals i col·lectives i comunicar recerques.		• Comprensió de les característiques bàsiques del llenguatge audiovisual. • Elaboració de guions, estructures i missatges clars. • Ús del llenguatge audiovisual per comunicar idees amb rigor. [ESS] • Aplicació de principis d'ètica digital i drets d'autoria. • Creació de continguts que afavoreixin el diàleg, la cohesió, la inclusió i la participació.
Migracions i interculturalitat		
Reconeixement dels factors de diversitat social, etnicocultural i de gènere i la seva contribució a la cultura i a la societat.	• Reconeixement de les múltiples identitats i experiències que conviuen en una societat diversa, amb mirada interseccional. • Anàlisi dels estereotips, les desigualtats i les exclusions que limiten drets i	• Valoració de les contribucions culturals com a riquesa col·lectiva, especialment en el patrimoni material i immaterial. • Anàlisi i compromís amb algun col·lectiu que reivindiqui el reconeixement i la visibilitat de les seves contribucions a la cultura i la societat.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	oportunitats en el marc d'aquesta diversitat. [ESS] • Reconeixement dels processos històrics i condicions geogràfiques [32] que han afavorit la diversitat cultural a Catalunya.	
Identificació de les característiques de les cultures originàries d'indrets sotmesos a la dominació i a l'aculturació.	• Anàlisi de processos històrics i actuals d'aculturació i de dominació política, econòmica, lingüística i cultural. • Identificació de resistències i formes de preservació cultural en contextos de globalització. [ESS] • Anàlisi de l'impacte de la globalització en cultures minoritzades i desenvolupament d'una consciència crítica sobre les relacions de poder i desigualtats associades a la globalització cultural. • Valoració dels moviments i les demandes polítiques, identitàries, territorials i econòmiques dels pobles originaris de l'actualitat. • Participació en debats sobre conflictes actuals relacionats amb l'aculturació, la	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	globalització, la dominació cultural i la descolonització.	
Participació en activitats que promoguin actituds de respecte envers persones i col·lectius per mitjà del diàleg i d'una aproximació intercultural.		• Revisió de les pròpies nocions sobre la interculturalitat, la diversitat, les identitats i l'alteritat. • Identificació de situacions de discriminació i exclusió, incloent-hi discriminacions per raó de gènere, identitat, origen, raça, classe, capacitat, etc. • Anàlisi de les característiques dels discursos d'odi [33] i dels seus impactes i conseqüències en les persones i la societat. [ESS] • Debat i pràctica d'estratègies de diàleg, mediació i escolta. • Reflexió sobre actituds personals i el propi rol en la convivència.
Global i local		
Aplicació dels mètodes de recerca de les ciències socials en l'anàlisi problematitzada i	• Formulació de preguntes socials rellevants.	• Relació entre els agents, els seus interessos i necessitats, i les seves accions i decisions.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
multicausal de fenòmens de l'entorn i dels seus vincles amb fenòmens globals.	- Recollida de dades significatives (observació, entrevistes, anàlisi crítica de fonts). - Anàlisi de les dades recollides per interpretar-les i treure conclusions sobre els fenòmens socials.	- Relació entre causes estructurals i immediates de diferents àmbits. - Creació de narracions informades i rigoroses sobre fenòmens sociohistòrics. [ESS]
Establiment d'anàlisis comparades de l'espai natural, rural i urbà, la seva evolució i els reptes de futur.	- Caracterització i relació d'espais naturals, rurals i urbans. [ESS] - Anàlisi dels usos del sòl, dinàmiques territorials i factors de canvi.	- Identificació de desigualtats d'accés a serveis, oportunitats i entorns saludables. - Identificació de conflictes i oportunitats de diferents models espacials. - Valoració de la planificació territorial com a eina democràtica i sostenible. - Reconeixement de reptes emergents i imaginar alternatives de futur més justes.
Identificació de les estructures econòmiques al món actual, els canvis dels sectors productius i el funcionament del mercat.	- Reconeixement dels sectors econòmics i les seves transformacions al llarg del temps [34]. [ESS] - Caracterització de mecanismes econòmics bàsics de l'economia de mercat [35], el capitalisme i el sistema globalitzat.	- Diferenciació entre treball digne, treball precaritzat, treball remunerat, explotació laboral i esclavitud. - Relació entre les desigualtats, la distribució de la riquesa i el funcionament del sistema econòmic. - Identificació de l'impacte social i ambiental de les decisions econòmiques.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		Propostes de construcció d'un model econòmic més just i sostenible.
Reconeixement dels límits del creixement econòmic i les desigualtats generades en l'àmbit global i local.	Reconeixement dels nou límits del planeta i els límits a l'explotació de recursos.	- Reflexió sobre la incompatibilitat d'un model de creixement econòmic infinit en un planeta finit. - Valoració dels impactes socials dels projectes de creixement econòmic. [ESS] - Interpretació d'indicadors de desigualtat social i global. - Reconeixement del paper de les societats i de les institucions en la proposta d'alternatives al model de creixement. - Imaginació de futurs desitjables més justos i sostenibles
Proposta d'alternatives des d'una perspectiva ecosocial.		- Reflexió sobre la possibilitat dels humans de viure amb models socials i econòmics diferents dels actuals. - Identificació dels elements del sistema actual a transformar o canviar per viure millor i de manera més justa. [ESS] - Reconeixement d'experiències alternatives en entorn local o global.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		• Valoració dels impactes socials, ambientals i comunitaris d'aquestes alternatives. • Reflexió sobre la pròpia capacitat d'incidència en la transformació econòmica i social.
Caracterització de les energies renovables i de l'economia circular.	• Comparació de l'economia lineal i l'economia circular [36] amb relació als recursos i l'energia. [ESS]	• Anàlisi de les dinàmiques d'extracció, ús i generació de residus a partir del model de metabolisme social [37]. • Identificació dels fluxos i les dinàmiques de producció, ús i residualització d'energies i recursos materials. • Anàlisi i valoració de conflictes locals i globals relacionats amb els recursos energètics i materials. • Caracterització de la sobirania energètica [38] en el marc català i espanyol. [ESS] • Participació en accions i iniciatives col·lectives per a la justícia energètica.
Desigualtats i justícia social		
Identificació de les desigualtats i injustícies en el context local i global.	• Anàlisi de les dimensions múltiples de la desigualtat des d'una perspectiva estructural i interseccional.	• Interpretació de situacions que evidencien desigualtats i situacions de vulnerabilitat i discriminació.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	Desnaturalització de la desigualtat, mitjançant la reflexió crítica sobre diferents models socials i de les causes que les provoquen. [ESS]	- Relació entre problemàtiques locals i processos globals, amb comprensió de les dinàmiques econòmiques, polítiques i socials que les causen. - Valoració i formulació d'idees de transformació social, orientades a la reducció de les desigualtats, i connexió de la lluita per la justícia social amb la defensa dels drets humans.
Participació en projectes que promoguin el respecte i la solidaritat amb persones i col·lectius desfavorits de l'entorn i la cohesió social.	- Identificació de necessitats socials del context proper. - Reconeixement de les situacions i els mecanismes que desafavoreixen persones i col·lectius. - Debat sobre responsabilitat individual, col·lectiva i pública en relació amb les causes de les desigualtats socials. - Participació en iniciatives comunitàries que promouen equitat i convivència. - Valoració de l'acció comunitària com a transformadora.	
Geopolítica, conflictes i cultura de la pau		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Identificació dels focus de conflicte en el món actual i les seves causes, així com de les conseqüències del comerç d'armes.	Anàlisi de conflictes actuals i identificació de múltiples causes i actors. [ESS]	- Caracterització de diferents tipus de conflicte [39]. - Identificació de narratives mediàtiques que poden simplificar o distorsionar els conflictes. - Valoració del rol del comerç d'armes i els interessos econòmics en els conflictes. - Reconeixement de les conseqüències humanitàries de les guerres i els desplaçaments forçats, i consideració dels impactes diferenciats per gènere i edat. - Avaluació de propostes i programes de resolució de conflictes des de la garantia de la justícia social.
Valoració del diàleg i de la cooperació com a formes pacífiques de resolució de conflictes.	- Identificació d'experiències de pau i mediació [40] a escala local i global. - Comprensió del valor del diàleg com a eina de resolució i prevenció de conflictes.	- Identificació de les institucions que promouen la pau, els drets i la cooperació. [ESS] - Reflexió sobre els límits i potencials de la diplomàcia. - Desenvolupament d'actituds pacifistes.
Col·laboració en la prevenció i resolució de conflictes des d'un enfocament restauratiu en entorns escolars i comunitaris.		- Identificació de conflictes propers. - Comunicació assertiva i escolta activa.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		• Reconeixement de la vivència, els sentiments, les necessitats i els impactes de totes les persones implicades. • Relació entre les vivències personals dels conflictes i les seves causes estructurals. [ESS] • Reflexió sobre responsabilitats, emocions i reparacions, tenint en compte les diversitats i les desigualtats de l'aula. • Valoració del paper de les mediacions i el diàleg en la convivència democràtica a diferents escales.
Equitat de gènere i d'opcions afectivosexuals		
Reconeixement dels moviments, causes i lideratges en pro de l'equitat de gènere i d'opció afectivosexual.	• Contextualització de diferents moviments i reivindicacions feministes [41] i LGTBIQ+, i identificació de les desigualtats de partida, les causes i les conseqüències. • Identificació de les contribucions socials i els drets conquerits dels moviments feministes i LGTBIQ+. • Valoració de la igualtat com a principi democràtic i de drets humans.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Anàlisi de les desigualtats de gènere i d'opció afectivosexual persistents, les seves causes i les seves conseqüències. • Valoració de moviments i lideratges en pro de l'equitat de gènere i d'opció afectiva actual, a partir de casos concrets de l'actualitat. [ESS] • Reflexió sobre la importància de la recuperació de la memòria històrica en col·lectius que han patit invisibilització i discriminacions de gènere.	
Participació en debats i projectes per a l'eliminació de les desigualtats, discriminacions i violències.		• Revisió de les situacions de desigualtat, discriminació i violències que patim, vivim o percebem. • Caracterització de les discriminacions i violències explícites, estructurals i simbòliques en entorns socials, mediàtics i digitals. [ESS] • Anàlisi de casos concrets de desigualtat, discriminacions i violències en l'entorn escolar, local o global.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		• Debat argumentat sobre opcions i propostes que afavoreixin la reducció de les desigualtats i les discriminacions en el context analitzat. • Participació i compromís en projectes i accions concretes orientades a la seva eliminació.

SOCIETATS I TERRITORIS

Introducció

Presentació del bloc

Aquest bloc de sabers pretén que les i els joves es reconeguin com a persones que viuen en societat i que, com a tals, formen part de la història: individus amb una trajectòria pròpia que s'insereix dins d'una història compartida i col·lectiva, en la qual tenen un paper actiu. Serà interessant anar establint vincles entre la pròpia història personal, la familiar i de persones properes, amb la construcció de coneixements històrics més globals que ajudin a dimensionar i ubicar l'experiència històrica de la humanitat per interpretar el present més críticament.

En aquesta etapa segueixen sent molt importants les nocions de canvi i continuïtat i la construcció de la temporalitat, i agafa una rellevància especial el desenvolupament de la consciència i el pensament històrics. La consciència històrica és la capacitat de connectar el present amb el passat i el futur; el pensament històric és l'habilitat d'interpretar situacions presents o passades a partir de l'anàlisi de fonts històriques i de la comprensió de les relacions de causalitat. Això implica plantejar-se preguntes com ara per què han passat els fets, quines persones hi han intervingut, quins interessos tenien, quines conseqüències se n'han derivat i si hauria pogut ser d'una altra manera, però també per què podem analitzar unes fonts històriques i no unes altres o quines visions recullen els relats històrics que ens han arribat.

Els sabers d'aquest bloc promouen la construcció del pensament històric mitjançant la recerca i l'anàlisi crítica de diverses fonts, la reflexió sobre el paper de les persones com a agents històrics i el posicionament sobre el patrimoni cultural en relació amb el seu context social. Amb la formació de la ciutadania crítica com a objectiu, hi són fonamentals la reflexió sobre els imaginaris històrics, el qüestionament de les invisibilitats i les desigualtats, la revisió de narratives històriques i la identificació de les visions i els interessos dels quals provenen. La possibilitat d'establir relacions i comparacions entre diferents processos per entendre els contextos de manera complexa o perquè ens serveixi per reflexionar hi són fonamentals, així com els debats sobre el paper de la memòria històrica i el patrimoni en la construcció de les identitats i de les societats democràtiques.

Participar, prendre decisions i imaginar futurs possibles forma part de les propostes essencials de les concrecions d'aquest bloc, i sovint caldrà analitzar, comparar i recuperar experiències històriques de diferents contextos que ens permetin entendre el present o perquè ens ajudin a connectar amb les diferents maneres com la humanitat hem pensat, resolt o gestionat certs problemes. Per això serà important superar les visions eurocèntriques, etnocèntriques i androcèntriques, i connectar amb un bagatge de la diversitat d'experiències històriques que ens serveixi per veure que la realitat és canviant i també canviable.

Dificultats principals

- **Interpretacions i revisions.** Quan treballem amb relats socials i històrics, siguin de la història present o d'èpoques més remotes, de vegades costa entendre que són una interpretació a partir de la informació que tenim, i que no són únics, ni imparcials, ni inqüestionables, ni una veritat absoluta sobre *el que va passar*. Per això és interessant treballar amb diferents relats sobre un mateix fet, i també revisar-los i analitzar-los. Alhora, ens trobem amb una realitat creixent a les aules per influència de relats mediàtics —el revisionisme i el negacionisme històrics— que posen en qüestió certs fets i processos històrics. Podem aprofitar l'oportunitat per activar mirades crítiques i connectar amb la importància del rigor i la recerca científica que hi ha darrere els consensos sobre el coneixement històric.
- **Linealitat.** La linealitat històrica pot dificultar l'aprenentatge crític perquè presenta el passat com una successió ordenada, coherent i inevitable d'esdeveniments, sovint amb una idea implícita de progrés. Aquesta visió simplifica la complexitat dels processos històrics, invisibilitza alternatives, ruptures i simultaneïtats, i pot fer que l'alumnat assumeixi els resultats com a “naturals” en lloc de qüestionar-ne les causes, les relacions, els conflictes i les múltiples perspectives. També alimenta visions etnocèntriques que fan confondre períodes històrics amb sistemes culturals diversos com ara considerar que els pobles nòmades actuals viuen a la prehistòria.
- **Simultaneïtat.** De vegades ens costa visualitzar que, en un mateix moment, passin coses diferents, sigui en un mateix context o en diferents llocs del món. De vegades aquests processos estan relacionats i és important entendre com s'influencien; altres vegades són processos paral·lels. La linealitat històrica no afavoreix la noció d'aquesta simultaneïtat o la comprensió de les seves relacions. Ens pot anar bé treballar amb eixos cronològics en què es mostrin diferents processos, o posar en relació històries i biografies diferents que passin en un mateix marc temporal.

- **Etaques fragmentades.** Molt sovint els relats històrics s'han estructurat sobre etapes fragmentades sense connexió entre aquestes. Això dificulta el desenvolupament del pensament històric i també la possibilitat de reflexionar sobre processos humans amplis i de canvi i continuïtat. També dona una visió molt limitada del món i de l'experiència humana i històrica, i dificulta entendre els processos i anar configurant una cronologia temporal. Ens pot anar molt bé poder mirar-nos algun tema de manera transversal, per veure'n l'evolució. Això ens serveix tant per mirar l'evolució d'elements (objectes, tradicions...) com l'evolució de fenòmens, que podem mirar transversalment en temps i espai (la infantesa, les migracions, la necessitat de comunicar-nos, la música i el ball...) per afavorir la mirada més analítica i reflexiva.
- **Dimensió humana.** De vegades es fa difícil reconèixer la dimensió humana dels processos sociohistòrics, malgrat que són genuïnament humans. L'alumnat entra en contacte amb vestigis materials que pot analitzar com a font, i els relats geopolítics sovint parlen de països i entitats territorials com si fossin subjectes i protagonistes. Tot això dificulta connectar amb els subjectes i agents socials reals: les persones. És interessant fer ús d'imatges que ajudin a recrear escenes en què es vegin les persones fent activitats, així com recreacions virtuals. La literatura també és un recurs molt potent per connectar amb les persones de diferents contextos. Podem recórrer a experiències i biografies concretes, a fonts històriques que evidencin les situacions i decisions de persones concretes, proposar activitats de rol i fer preguntes que incitin a reflexionar sobre les implicacions en les persones del moment o sobre les decisions que van prendre. Això últim també afavorirà reconèixer les causes dels processos i els fets històrics, que no són coses que "passen", sinó que són el resultat de les decisions, les accions i les interaccions de les persones —tal com la realitat actual i futura també és el resultat de les nostres decisions, accions i interaccions.

Oportunitats principals

- **Present, passat i futur.** Per treballar la consciència històrica, en qualsevol context podem preguntar-nos per la relació entre el present, el passat i el futur. D'un problema, d'un fet, d'un esdeveniment, d'un objecte... Com és ara? Com era abans? Com pensem que pot ser en un futur? Com ens agradaria que fos? Per què? Pot ser una rutina de pensament o un espai de reflexió al qual podem recórrer sovint.
- **La cultura popular i les tradicions.** Formen part del nostre entorn i de la vida diària i social de l'entorn proper. Les visqui amb més o menys implicació l'alumnat, formen part del context comú i són un punt de partida molt ric per poder treballar els canvis i continuïtats, reconèixer els orígens i les simbologies culturals, problematitzar les relacions entre la identitat i l'alteritat, per reflexionar sobre el paper dels elements

patrimonials en els col·lectius i per reflexionar sobre les tensions local-global en un marc de globalització i diversitat cultural.

- **Memòria i actualitat.** L'actualitat sempre pot ser un punt de partida i arribada, així com la necessitat o la problematització de la memòria històrica. Això reforça la connexió amb les realitats properes, però també la significativitat i la mirada crítica sobre les narratives històriques i les seves funcions socials i identitàries. Hi ha contextos, sobretot els que tenen a veure amb la història més propera i recent, als quals és interessant recórrer constantment, i que podem usar com a punt de partida per relacionar, comparar o analitzar des d'altres contextos, i buscar-hi causes, similituds o, fins i tot, alternatives.
- **Biografies.** És molt senzill treballar les relacions de canvi-continuïtat, passat-present-futur o iniciar-nos amb el pensament històric partint de la pròpia vida, la pròpia biografia i les vides i històries de les persones que tenim a prop. Les primeres fonts històriques de contacte, doncs, poden ser relats orals de records, fotografies i vídeos i objectes significatius per als infants.
- **Vincles intergeneracionals.** El contacte amb persones de diferents generacions, especialment familiars i persones estimades, és un recurs molt ric per començar a analitzar els canvis i continuïtats de contextos que els infants no han viscut, però sobretot per reflexionar sobre aquests canvis i les seves vivències, el paper dels records i la memòria, i també la importància de l'oralitat, les experiències i el testimoniatge. Tenir l'aula oberta a les àvies i avis o al veïnat del barri pot ser una font inesgotable de memòria històrica, reflexions i també vincles afectius.
- **Recursos mediàtics.** Molts elements mediàtics de l'entorn del nostre alumnat s'inspiren en contextos històrics concrets: literatura, sèries, pel·lícules, jocs... Tot i que poden reproduir estereotips i idees errònies, suposen un imaginari molt potent per ubicar i establir vincles. Els relats històrics sovint s'han instrumentalitzat amb finalitats polítiques i socials —per legitimar desigualtats, per justificar projectes polítics, per promoure estereotips de gènere o per difondre discursos d'odi— i s'han utilitzat recursos mediàtics per fer-ne difusió. Ho podem aprofitar a l'aula per analitzar-ho críticament.
- **Diversitat cultural i lingüística.** La nostra societat i les aules són espais de diversitat cultural i lingüística, i això ens facilita i ens enriqueix molt les reflexions sobre el patrimoni i la memòria. Per una banda, podem buscar temes transversals en les tradicions, les festivitats i el patrimoni. Per l'altra, ens ajuda a construir una visió global i diversa de la història. Això ens pot ajudar a trencar la visió eurocèntrica de les etapes històriques, i

ens ajuda a entendre la diversitat humana no només amb una mirada temporal, sinó també cultural: totes les cultures del món ens enfrontem amb reptes i necessitats semblants, però hem tingut maneres molt diferents de respondre-hi.

- **Problematitzar temps i períodes.** Per què diferents cultures vivim en anys i calendaris diferents? Si d'aquí a uns anys algú ens estudia, a quin període històric dirà que som? El treball sobre la periodització i la cronologia històrica no ens serveix només per interpretar i sintetitzar, sinó que ens pot ser un terreny molt fèrtil per a l'abstracció i per pensar críticament sobre situacions del passat i també del present, i especialment sobre els processos de canvi i continuïtat i quan i per què els considerem prou significatius per interpretar que podem establir canvis de períodes.
- **Diversitat antropològica.** Partir de reptes, problemes i conflictes és un punt inicial molt interessant per preguntar-nos per les maneres com la humanitat hem viscut i gestionat certes situacions. La diversitat antropològica de les societats humanes al llarg de la història i en el present és una font inesgotable d'exemples, construccions culturals, diferents maneres de fer, de ser, d'entendre i d'habitar el món. Alguns contextos sociohistòrics els voldrem treballar amb profunditat perquè ens semblen especialment significatius en el nostre context; a d'altres, en canvi, hi podem recórrer com a exemple per comparar, contrastar, analitzar canvis i permanències, per comparar i identificar causes o conseqüències, però també per desmitificar, trencar estereotips, desnaturalitzar construccions culturals o valorar models alternatius per a reptes del present i del futur.
- **Flexibilitat cronològica.** Treballar amb flexibilitat cronològica facilita un aprenentatge més significatiu perquè contradiu la visió lineal, rígida i limitada del passat i permet abordar-lo considerant-lo complex, interconnectat i obert. Partir del present ajuda l'alumnat a establir vincles amb la seva realitat, formular preguntes rellevants que es poden projectar cap a altres èpoques, relacionar períodes diversos i identificar continuïtats, canvis i recurrències. Això ens permet seleccionar contextos significatius per la temàtica abordada i establir relacions. Aquesta mirada transversal afavoreix la comprensió de problemes històrics des de múltiples perspectives (socials, econòmiques, culturals o polítiques) i fomenta un pensament crític més ric, en què el coneixement històric esdevé una eina per interpretar el món actual i no una successió ordenada i inconnexa de fets passats.
- **Els canvis del món digital.** El nostre alumnat i nosaltres compartim un context de canvis i reptes generalitzats relacionats amb el món digital: l'observació i la problematització d'aquest context ens permet percebre els processos de canvi-continuïtat i reflexionar-hi, i revisar l'evolució d'elements concrets des d'una exploració molt pròxima, amb persones, relats i objectes propers. També ens permet fer comparacions amb contextos de grans canvis o revolucions, com en el cas de la industrialització, per relacionar les transformacions socials, culturals, ideològiques,

tècniques, econòmiques, polítiques o artístiques, els impactes en les relacions o en la gestió del dia a dia. Finalment, ens permet ser conscients de fins a quin punt som éssers i protagonistes de la història.

Societats i territoris: 1r i 2n curs

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Mètodes de les ciències socials		
Recerca i metodologies per a la construcció del coneixement de les ciències socials.	- Identificació dels passos concrets per fer una recerca en ciències socials a partir de preguntes sobre problemes socials rellevants, del nostre entorn i del món actual. - Desenvolupament de preguntes que ens fem per entendre la societat i de quina manera podem respondre-les. - Aplicació guiada i progressivament autònoma de metodologies de les ciències socials [42] per investigar fets socials i territorials. [ESS] - Cerca d'informació fent ús de les tècniques de les ciències socials de manera guiada i progressivament autònoma.	- Interpretació de la informació obtinguda per poder construir coneixement i per elaborar explicacions pròpies relacionant causes i conseqüències. - Comunicació dels resultats de la recerca i formulació de conclusions o propostes en relació amb el problema estudiat.
Identificació i ús de les fonts històriques, arqueològiques i geogràfiques i la seva valoració com a patrimoni col·lectiu.	- Comparació entre font històrica i element patrimonial. - Ús de fonts en les ciències socials per comprendre fets socials del passat i del present. - Anàlisi crítica i contrast de fonts.	- Reflexió sobre la importància de la preservació de les fonts com a part del patrimoni col·lectiu, per a la memòria i el dret a la informació. - Construcció de relats diversos sobre una mateixa realitat a partir de les fonts analitzades, i identificació d'absències i biaixos. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	Reflexió sobre la importància de les fonts i en especial la seva interpretació en la construcció del coneixement i en les preguntes que ens fem.	
Participació en projectes conjuntament amb arxius, biblioteques i museus.	- Identificació d'arxius, biblioteques i museus de l'entorn com a institucions que conserven i difonen el patrimoni i el coneixement col·lectiu. - Reconeixement del tipus de fonts que usen i custodien. - Valoració de l'impacte social que tenen les temàtiques, exposicions i propostes d'aquestes entitats.	Participació en projectes conjunts amb les entitats del nostre entorn que permetin investigar i comunicar coneixement social i visibilitzar col·lectius històricament marginats, amb impacte comunitari. [ESS]
Cronologia i temps històric		
Construcció i interpretació de línies del temps.	- Comprensió de les línies del temps com a eina de representació de processos històrics i identificació de les possibilitats i les limitacions. - Interpretació de línies del temps i identificació d'elements temporals clau: els períodes [43],	Anàlisi crítica de línies temporals i reconeixement d'interpretacions, silencis i experiències i grups poc representats. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	els esdeveniments, l'anterioritat, la simultaneïtat i la posterioritat. Elaboració de línies temporals [44] sobre la història pròpia o sobre altres contextos.	
Aplicació de les variables històriques de canvi, continuïtat i simultaneïtat per a la comprensió de l'evolució de la humanitat com un procés no lineal.	Utilització dels operadors temporals de canvi, continuïtat i simultaneïtat per entendre la història com un procés no lineal i complex i evitant el determinisme. [ESS]	- Aplicació d'aquests conceptes en aspectes relacionats amb drets de diversitat de col·lectius i relacions socials. - Diferenciació entre una visió lineal i una visió no lineal de la història i evitar interpretacions simplistes o deterministes. - Establiment de relacions entre processos del passat i problemàtiques actuals del seu entorn, i imaginar futurs possibles.
Origen de la humanitat		
Anàlisi multidisciplinària de l'origen de l'ésser humà i del sorgiment de les primeres formes d'organització social.	- Comparació de les disciplines [45] que han intervingut en l'estudi de l'origen de l'ésser humà. - Descripció de les fases de l'evolució de l'ésser humà situant-les cronològicament i geogràficament, i valoració de les implicacions	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	dels canvis físics en el desenvolupament social i cultural. • Anàlisi de les primeres formes d'organització social i valoració de la diversitat de models socials i culturals sense jerarquitzar-los des d'una mirada etnocèntrica. [ESS] • Descripció de les primeres formes d'organització social durant el paleolític i valoració dels elements de cooperació, repartiment no jerarquitzat ni sexuat de tasques i cura del grup. • Valoració de la cooperació i l'ajuda mútua com a elements clau en la supervivència humana i la construcció de les primeres societats. • Relació entre els canvis en les societats prehistòriques i factors com les variacions climàtiques, comparació d'estratègies d'adaptació del passat amb els reptes climàtics actuals i valoració de la capacitat humana d'adaptació.	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Estudi de les grans migracions humanes i el naixement de les primeres cultures.	• Comprensió de les migracions humanes com un fenomen inherent i constant en les societats humanes, i identificació de les principals causes que contribueixen a les migracions personals o grupals. • Identificació de les principals rutes migratòries de les primeres espècies humanes des de l'est i el sud d'Àfrica a la resta del món. • Anàlisi de les dinàmiques de mobilitat, diversitat cultural, trobada i convivència de les espècies i grups humans en etapes prehistòriques. [ESS] • Reconeixement dels assentaments i vestigis artístics i biològics de les societats prehistòriques a la península Ibèrica i al territori català, per valorar-ne les aportacions en el coneixement d'aquestes societats. • Valoració de les implicacions socials i culturals de canvis tecnològics [46] i econòmics [47] principals de les societats prehistòriques, així com la seva influència en la periodització històrica. [ESS]	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	Reflexió crítica sobre com es representen les societats prehistòriques i identificació d'estereotips i discursos racistes, sexistes o eurocèntrics.	
Primeres civilitzacions		
Interpretacions històriques del sorgiment de les civilitzacions i la influència dels condicionants geogràfics.	- Identificació de les zones geogràfiques de les primeres civilitzacions conegudes, especialment les civilitzacions fluvials de Mesopotàmia, la Xina, l'Índia, Egipte i Mesoamèrica, per valorar la importància dels recursos fluvials i hídrics, i la situació climàtica. - Comprensió de la relació entre medi, recursos i organització social i anàlisi de com l'agricultura i la gestió de l'aigua afavoreixen el creixement de les primeres societats urbanes [48]. [ESS] - Caracterització i comparació de les considerades com a primeres civilitzacions [49].	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	- Anàlisi del sorgiment de l'escriptura en aquestes civilitzacions: causes i impactes en les activitats, les legislacions i la transmissió de coneixement. [ESS] - Valoració crítica del sorgiment de les desigualtats amb relació a la divisió i especialització del treball, els estats i la consolidació de sistemes patriarcals i de propietat. - Debat sobre el col·lapse d'aquestes civilitzacions a partir de les teories sobre l'abús i la gestió dels recursos, per fer comparatives amb situacions actuals.	
Reconeixement de les grans rutes comercials i les estratègies pel control dels recursos a l'antiguitat.	- Descripció d'una ruta comercial i la seva importància econòmica, social, cultural i política. - Comprensió de quins eren els recursos bàsics de l'antiguitat i quines necessitats cobrien fent analogies i comparacions amb el present. - Identificació de les grans rutes comercials en l'antiguitat, comparar-les amb les actuals i identificar canvis i continuïtats. [ESS]	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	• Valoració de la importància dels intercanvis comercials entre cultures del mar Mediterrani i del seu impacte [50] en la construcció de patrimonis culturals, artístics i polítics comuns. • Explicació de les estratègies per al control de recursos en l'antiguitat establint comparacions amb el món actual i valorant-ne els impactes socials, desigualtats creades i les possibles derivacions futures. [ESS]	
Origen i evolució de l'organització social		
Valoració de les desigualtats socials i les disputes pel poder des de l'antiguitat i en diferents contextos històrics.		• Comprensió del significat de desigualtat social. • Identificació de situacions de desigualtat en societats des de l'antiguitat, amb reconeixement dels grups que tenien poder i dels que en quedaven exclosos. • Valoració de diferents estructures polítiques i d'organització social [51] i identificació de l'ús i la instrumentalització que es feia de les desigualtats, la pobresa, l'esclavitud o les guerres pel manteniment de les jerarquies.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		- Anàlisi de les relacions de poder entre grups socials en societats antigues i medievals, comparació amb l'actualitat i qüestionament de la seva continuïtat. [ESS] - Reconeixement de formes de resistència o canvi [52] davant situacions d'injustícia, incloent-hi accions dels col·lectius discriminats o invisibilitzats. - Relació entre desigualtats del passat i situacions actuals.
Anàlisi de formes d'organització política del món antic, medieval i modern: democràcies, repúbliques, imperis i regnes.		- Caracterització de diferents formes d'organització política [53] en diversos períodes històrics. - Identificació de qui pren les decisions i qui en queda exclòs, en cada forma d'organització política. - Comparació de diferents sistemes polítics en relació amb la participació i els drets de diferents grups socials. [ESS] - Anàlisi transversal de l'evolució de les organitzacions polítiques i administratives del territori dels Països Catalans al llarg del temps. - Reconeixement que les formes d'organització política i les fronteres han canviat al llarg del

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		temps com a resultat de conflictes i transformacions socials. • Reflexió sobre la construcció de les identitats geogràfiques i nacionals en territoris i estructures polítiques canviants i anàlisi crítica de diferents interpretacions històriques.
Interpretació de la seva evolució i comparació entre algunes formes d'organització política, incidint en els aspectes referits a la desigualtat entre els grups socials.		• Anàlisi de com les formes d'organització política han influït en les desigualtats socials. • Identificació de diferències en drets i condicions de vida segons el grup social dels sistemes polítics, incidint en la participació o exclusió política de determinats col·lectius. • Comparació entre societats del passat i del present pel que fa a drets i participació, amb relació al sistema polític. • Reconeixement de la capacitat de les persones i col·lectius per transformar les formes d'organització social i política. [ESS] • Debat sobre les implicacions, avantatges i inconvenients de cada un dels sistemes polítics, i valoració dels que ens semblen més justos.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Les arrels de la cultura occidental		
Identificació del llegat cultural del món clàssic, del judeocristià i de la civilització islàmica i valoració de les seves aportacions a Europa.	• Descripció de les característiques culturals del món clàssic, judeocristià i islàmic. • Valoració de les aportacions d'aquestes cultures a Europa i reconeixement de la influència mútua entre cultures i els processos històrics de transmissió, adaptació i reinterpretació dels seus valors i normes socials. [ESS] • Reconeixement dels llegats lingüístics, artístics, urbanístics, culturals, gastronòmics i festius d'aquestes cultures en l'entorn proper.	• Comprensió de les tres grans religions monoteistes i consideració del paper de les normes religioses en la definició i regulació dels rols socials i de gènere i les formes d'autoritat. • Reflexió sobre la construcció de les identitats, la diversitat i els llegats culturals, i sobre els elements que decidim reconèixer com a patrimoni i els que no.
Anàlisi de les petjades d'aquest llegat en el patrimoni material i immaterial.	• Identificació de què és el patrimoni [54]. • Caracterització del patrimoni material i immaterial. • Identificació d'elements del llegat d'aquestes cultures en la societat actual i en altres contextos culturals del món, i valoració dels canvis i transformacions.	• Valoració de la funció que tenen diferents institucions i organitzacions socials en la preservació, la difusió i la reapropiació d'aquest patrimoni, i de les maneres diferents de preservar-lo i cuidar-lo [55]. • Reflexió sobre els elements que, en l'actualitat, conservem com a patrimoni o llegat d'aquestes cultures, amb quins criteris es decideix què és patrimoni i què cal preservar per al futur. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Religió i organització social		
Anàlisi de les relacions entre religió i poder en el context del sorgiment de les grans religions politeistes i monoteistes, així com el paper de l'Església en la configuració de cultures i mentalitats.		• Distinció entre religions politeistes i monoteistes. • Comparació dels tipus de religions i anàlisi del paper que tenen en l'organització social i en la definició de normes i valors col·lectius. • Identificació de les relacions que han establert les religions majoritàries i el poder en diferents territoris i anàlisi dels efectes socials i polítics, incloent-hi la regulació dels rols socials i de gènere. • Caracterització del cristianisme en la cultura europea i reconeixement de la diversitat [56]. • Identificació del paper polític de l'Església i en la configuració de cultures i mentalitats. • Valoració del llegat cultural religiós en l'art, les cançons, les tradicions i celebracions, i reflexió sobre com ens hi relacionem en les societats actuals. [ESS]
Descripció de les persecucions i conflictes per motius religiosos i ideològics, i paral·lelismes amb fets o situacions de l'actualitat.		• Comprensió sobre què és una persecució com a vulneració sistemàtica de drets per motius d'identitat, creences o ideologia.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		• Comprensió sobre què és un conflicte, i identificació de la multiplicitat de causes i actors implicats. • Identificació de persecucions i conflictes per motius religiosos i ideològics en el passat, anàlisi del context sense interpretacions simplistes o estigmatitzadores. • Anàlisi de com els discursos d'odi, d'intolerància o d'exclusió han contribuït a legitimar persecucions i violències, tant en el passat com en el present. • Comparació de persecucions i conflictes del passat amb situacions actuals, i valoració de la protecció dels drets humans. • Promoció d'actituds de respecte, diàleg i cultura de pau davant la diversitat religiosa i ideològica, i reconeixement del seu paper en la construcció d'una cultura de pau global.
Evolució dels sistemes econòmics i dels models d'organització social		
Valoració crítica de la distribució desigual dels recursos i del treball des de la prehistòria fins a l'edat moderna.	• Caracterització de la distribució desigual o equitativa dels recursos i l'organització i divisió del treball [57].	• Anàlisi dels conflictes socials relacionats amb la denúncia de les desigualtats i la lluita per la justícia social i econòmica en aquestes èpoques històriques.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	• Valoració sobre com afecten les diferències en l'organització del treball i la distribució de recursos en les desigualtats socials, ambientals, econòmiques i de gènere. • Comparació de les activitats econòmiques de diferents societats [58] i èpoques històriques, i les relacions d'igualtat o desigualtat que s'hi han configurat. • Reflexió sobre la diversitat en la consciència ecosocial [59] de diferents models econòmics al llarg de la història.	• Imaginació de models econòmics possibles basats en la justícia social i ambiental.
Comparació amb situacions i fets de l'actualitat.		• Identificació de situacions de desigualtat en l'entorn proper i al món, i valoració dels efectes diferents en funció del gènere. • Relació de les desigualtats actuals amb la distribució dels recursos i la divisió del treball. • Comparació del sistema actual amb altres societats del passat i anàlisi de com s'organitzaven els rols socials i el treball. • Anàlisi de respostes del passat a necessitats bàsiques (com l'habitatge) per identificar idees útils per als reptes actuals.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Proposar alternatives a problemes i reptes actuals des d'una perspectiva de drets humans i responsabilitat ciutadana.
Territori i paisatge		
Anàlisi de l'evolució de la ciutat i el món rural al llarg de la història.	- Reconeixement dels humans com una espècie que viu en societat i transforma el territori. - Contextualització de diversos tipus d'assentaments humans, en funció de l'estacionalitat o la mobilitat del grup. - Valoració de les implicacions que té per a la vida social, econòmica i política cada un dels assentaments, especialment els pobles, les ciutats i les metròpolis. [ESS] - Valoració de les implicacions que té cada un dels assentaments en relació amb el medi i la gestió de recursos.	- Revisió històrica de l'evolució de la relació entre les ciutats i el món rural per ubicar els principals reptes i oportunitats del món actual i possibilitats per al futur. [ESS] - Anàlisi de problemes i reptes actuals [60], relacionant-los amb aquesta evolució.
Valoració i conservació dels components ambientals, històrics, artístics i culturals del paisatge.	- Reconeixement dels paisatges importants en la nostra vida individual i col·lectiva. - Reconeixement de la importància del paisatge en el benestar físic i emocional de les persones, valorar-lo com a bé comú i assumir	- Anàlisi crítica de problemes i reptes socials [61] i ambientals a partir dels paisatges. [ESS] - Participació activa en el problema analitzat i proposta de millores argumentades i realistes per

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	actituds de cura, preservació i corresponsabilitat en l'entorn proper. • Descripció dels elements del paisatge i la seva interrelació. • Valoració dels canvis i continuïtats en l'evolució dels paisatges.	afavorir-ne la sostenibilitat, la qualitat ambiental i el benestar de la comunitat.
Violència i conflictes armats		
Identificació de les causes i conseqüències d'alguns conflictes en diferents èpoques històriques	• Diferenciació i caracterització dels diferents tipus de conflicte. • Anàlisi de conflictes del present i del passat, i reconeixement de causes immediates, causes estructurals i conseqüències. • Anàlisi de conflictes del present i del passat, i reconeixement dels agents implicats, els seus interessos i les diferències en les seves responsabilitats i situacions de poder. • Identificació dels tipus de violència [63] que es viuen en un conflicte i, especialment, un conflicte armat.	• Comparació de conflictes del present i del passat [62], amb èmfasi en l'evolució de la tecnologia i la indústria armamentística, i del rol que els mitjans de comunicació tenen en els conflictes. • Reflexió sobre les diferents maneres que tenim de posicionar-nos o comprometre'ns davant conflictes actuals. [ESS]
Valoració de la necessitat de trobar solucions dialogades als problemes.		• Valoració dels moviments de resistència i de defensa de la pau, l'antimilitarisme, la justícia

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		social i els drets humans en els conflictes, i identificació dels seus èxits. [ESS] • Valoració del paper de les organitzacions i els mecanismes internacionals per la prevenció de conflictes armats. • Anàlisi d'exemples reals de gestió i resolució no armada de conflictes. • Proposta de solucions justes i emparades en els drets humans a conflictes concrets, a diferents escales.
L'ampliació del món conegut i les civilitzacions no europees		
Contextualització dels grans viatges, descobriments i sistemes d'intercanvi en l'edat moderna.		• Reflexió sobre la importància de conèixer el món on vivim i els mecanismes que han tingut diferents societats històriques per conèixer el territori, significar-lo i representar el món conegut. • Descripció de la situació històrica i comercial de l'impàs de l'edat mitjana a l'edat moderna amb relació a l'ampliació del món conegut de les potències europees. • Caracterització de les dinàmiques interrelacionades entre el colonialisme, el sistema

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		econòmic, els canvis científicotècnics, els rols de gènere i el sistema ideològic. • Reflexió sobre les vivències i els impactes diferents per a les vides de les persones i agents del context [65]. • Comprensió i reflexió crítica sobre la diversitat social, cultural i política dels pobles colonitzats, superació de visions eurocèntriques i anàlisi de les formes de resistència i adaptació davant els processos de conquesta i explotació. • Valoració de com s'interpreta actualment el context històric de la colonització des de diferents agents i diferents parts del món [66]. [ESS]
Reflexió sobre la geopolítica i les disputes per l'hegemonia, incidint en les seves conseqüències.		• Reflexió sobre qui i per què té poder sobre els territoris i les societats. • Identificació de les dinàmiques d'integració i fragmentació d'altres èpoques històriques, les seves causes i les seves conseqüències. • Comparació amb conflictes actuals i les disputes per les hegemonies geopolítiques i econòmiques. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		• Valoració dels impactes de les disputes per l'hegemonia sobre els territoris, les societats o els seus recursos, i quins podrien ser els escenaris en el futur. • Reflexió sobre els interessos de les disputes geopolítiques, les persones i els grups socials que se'n beneficien i les persones que en surten perjudicades.
Valoració crítica de la visió eurocèntrica del món.		• Revisió de la pròpia mirada eurocèntrica i els prejudicis associats en els imaginaris culturals, la història i la geografia. [ESS] • Identificació de les causes d'aquests imaginaris, prejudicis i coneixement o desconeixement en els elements culturals, acadèmics i mediàtics que ens envolten. • Valoració de les conseqüències i els impactes d'aquest eurocentrisme. • Relació de la visió eurocèntrica del món amb els contextos històrics del colonialisme, l'imperialisme, el neoimperialisme i la construcció del racisme.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Propostes per superar l'eurocentrisme en els nostres imaginaris i promoció d'una mirada multicultural i antiracista.
Les persones invisibilitzades de la història		
Conscienciació sobre la marginació, segregació, control i submissió de les dones, els esclaus i altres col·lectius en la història de la humanitat.	- Reconeixement de totes les persones com a dignes i importants, i com a agents històrics. [ESS] - Identificació dels mecanismes causants de desigualtats, opressions, exclusions i violències en l'actualitat i en altres contextos històrics. - Identificació dels mecanismes d'invisibilització [67] i menyspreu de grups de persones a través de no reconèixer-ne els mèrits o d'obviar-ne la història.	- Reconeixement de les estratègies de resistència de les persones i els grups oprimits al llarg de la història. - Compromís amb les situacions actuals en les lluites contra les opressions, les violències i les desigualtats.
Reivindicació del protagonisme individual i col·lectiu de les dones al llarg de la història.	- Revisió dels propis estereotips històrics relacionats amb el gènere i el protagonisme de dones i homes. - Reconeixement de l'experiència històrica de matriarcats, models de societat igualitaris i	Identificació de moviments de resistència, lluita i organització col·lectiva per respondre a les discriminacions i violències patriarcal en diferents moments de la història. [ESS]

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	societats no binàries per desnaturalitzar les desigualtats de gènere. Reconeixement d'experiències d'agència femenina, individuals i col·lectives, en tots els contextos treballats.	
Reconeixement de la resistència a l'opressió com a dret fonamental dels pobles.		- Reconeixement de la naturalesa interseccional de la vivència de les opressions. - Caracterització de les opressions i els seus mecanismes principals, explícits i estructurals, que han afectat els pobles. - Reconeixement de la resistència a l'opressió com un dret fonamental. [ESS] - Identificació dels tipus de reivindicacions actuals dels pobles: descolonització, sobirania, independència, democràcia, etc. - Valoració dels moviments de resistència sorgits dels pobles en diferents contextos històrics, també en l'actualitat.
Evolució de les expressions artístiques i culturals		

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Anàlisi i valoració de la diversitat i riquesa de les expressions artístiques i culturals a partir de fonts diverses i de l'observació directa i indirecta dels estils i obres.	• Reconeixement de l'art i la cultura com a formes d'expressar, comunicar, transformar i conèixer pròpiament humanes. • Observació d'expressions artístiques i culturals. • Contextualització d'aquestes expressions. • Valoració de les expressions artístiques i culturals [68] en el seu context històric, tècnic i simbòlic. [ESS] • Valoració de la funció i l'impacte socials de les expressions culturals o artístiques per les persones d'aquell moment.	
Conscienciació sobre el respecte i conservació del patrimoni material i immaterial.	• Caracterització del patrimoni material i immaterial. • Valoració dels elements patrimonials des de la significació, les identitats i el reconeixement per part de la societat. [ESS] • Reconeixement dels principals elements patrimonials del nostre context i del seu valor cultural, artístic, històric, social, científic o identitari.	• Anàlisi de processos d'invisibilització històrica a través de la manca de representació de determinades accions, funcions i aportacions de col·lectius i grups en els elements patrimonials. • Identificació de processos de cura, conservació i reapropiació de diferents elements patrimonials. [ESS] • Debat sobre els conflictes, les disputes i els projectes de futur relacionats amb els elements patrimonials.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Ciència, medicina i avenços tecnològics		
Reconeixement de la lluita contra epidèmies i pandèmies, i comparació amb fets i situacions de l'actualitat.		• Reflexió sobre la necessitat de les societats humanes de fer front a les malalties i desenvolupar sistemes de cures i medicina, considerant la dimensió social de les cures. • Comparació del context i la gestió de diferents epidèmies al llarg de la història [69]. [ESS] • Identificació d'alguns avenços clau [70] en la lluita contra les infeccions contemporànies. • Valoració de les conseqüències i els impactes de les epidèmies en les societats que les viuen en àmbits demogràfic, econòmic, psicològic, ideològic, artístic i cultural. • Valoració dels riscos i les oportunitats de viure en grans ciutats i en un món globalitzat i interconnectat amb relació a la gestió de les epidèmies. • Debat sobre la importància de la salubritat, el sanejament i els sistemes de salut pública en la prevenció i la gestió de les epidèmies.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Contrast i anàlisi crítica de les supersticions i desinformacions davant les explicacions racionals i empíriques.		• Revisió dels canals per on ens informem en situacions d'emergència i excepcionalitat. • Caracterització de la desinformació basada en el negacionisme, les notícies falses, les teories de la conspiració, el sensacionalisme, la demagògia, les informacions incompletes i les informacions no contrastades. • Valoració de les conseqüències de la desinformació en situacions d'emergència o excepcionalitat, en les decisions individuals i en els efectes col·lectius. [ESS] • Reflexió sobre què reconeixem com a fonts, informacions i canals fiables. • Proposta d'accions per saber com actuar davant la desinformació des de la ciutadania digital crítica.
El llegat històric		
Reflexió sobre la construcció d'identitats a partir de l'herència cultural i els processos històrics viscuts en una comunitat i territori.		• Reconeixement de les múltiples identitats de les persones. • Reflexió sobre la construcció de les identitats, i especialment amb allò que permet reconèixer-se

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		com a part d'un col·lectiu o identificar-se amb unes característiques o idees. • Anàlisi crítica dels discursos identitaris basats en la confrontació o el rebuig a altres persones, col·lectius o cultures, i que pretenen imposar-ne una com a hegemònica i marginar o excloure identitats diverses. [ESS] • Valoració dels elements de patrimoni cultural vinculats a una comunitat territorial, ètnica o nacional com a elements identitaris, de reconeixement i de resignificació. [ESS] • Debat sobre la complexitat de les herències culturals en l'actualitat: la riquesa de la construcció de la identitat en persones i societats multiculturals i les tensions local-global en un món globalitzat.
Aplicació dels coneixements històrics a la comprensió i identificació d'alguns dels problemes de l'actualitat.		• Identificació d'algun problema rellevant de l'actualitat. • Reconeixement del context d'aquest problema i la seva multicausalitat [71]. [ESS] • Valoració dels processos històrics que permeten contextualitzar aquest problema.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		- Comparació d'experiències històriques d'altres contextos amb problemes semblants. - Imaginació de solucions al problema actual basades en la valoració de les experiències històriques i en el compromís amb la justícia social i els drets humans. [ESS]

Societats i territoris: 3r i 4t curs

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Recerca en les ciències socials		
Aplicació de metodologies de recerca en l'anàlisi i interpretació de problemes socials rellevants, individualment i en equip.	- Planificació d'una recerca mitjançant la formulació de preguntes d'indagació a partir d'un problema social rellevant. - Selecció i aplicació guiada de metodologies pròpies de les ciències socials [72]. - Contrast i interpretació d'informacions procedents de fonts diverses.	- Anàlisi d'un problema social rellevant amb identificació de causes, conseqüències, actors implicats i relacions de poder. [ESS] - Relació entre les conclusions obtingudes i el coneixement i les interpretacions ja construïdes socialment i científica.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Comunicació argumentada dels resultats obtinguts.		• Elaboració de conclusions i interpretacions complexes. • Valoració dels impactes i beneficis socials que poden tenir aquestes conclusions. • Valoració dels conflictes, debats i reflexions que poden obrir aquestes conclusions. • Difusió de conclusions fonamentades en evidències, individualment i en equip, i reflexió sobre l'entorn social al qual es dirigeixen. [ESS]
Ús específic del lèxic relatiu als àmbits històric, artístic i geogràfic.	• Utilització precisa, adequada i contextualitzada del lèxic específic dels àmbits històric, artístic i geogràfic. [ESS]	• Integració de conceptes clau de les ciències socials en l'anàlisi i en l'argumentació pròpia. • Aplicació del vocabulari disciplinari adequat en la comunicació oral, escrita i visual dels resultats de la recerca.
Fiabilitat de les fonts		
Ús de fonts històriques i geogràfiques per a la construcció del coneixement sobre el passat recent i fenòmens actuals.	• Distinció dels tipus de fonts històriques i geogràfiques segons la seva naturalesa i funció. • Selecció adequada de fonts, en funció de la naturalesa dels problemes analitzats. [ESS]	• Valoració de la fiabilitat, l'autoria i la intencionalitat de les fonts utilitzades en la construcció del coneixement social.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	- Utilització de fonts històriques i geogràfiques per a la interpretació de fets del passat i de fenòmens actuals, amb contextualització temporal, territorial, cultural i social, i establir relacions entre passat i present. - Ús i interpretació de fonts que permetin visibilitzar col·lectius poc representats i aproximar-se a la microhistòria.	
Contrast i valoració crítica d'informacions diferents, incloses les dels mitjans de comunicació, sobre un mateix fet o fenomen, valorant solucions i alternatives als problemes.	- Identificació i classificació dels tipus d'informació segons l'origen i finalitat comunicativa. - Valoració crítica de la procedència i la credibilitat de la informació. - Contrast d'informacions diverses sobre un mateix fet o fenomen i identificar coincidències, divergències, biaixos i ideologies.	- Anàlisi de narratives mediàtiques sobre problemes socials rellevants, i detectar interessos i perspectives implícites. [ESS] - Formulació argumentada de possibles solucions i alternatives als problemes analitzats, fonamentada en evidències contrastades.
Consciència històrica		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Elaboració de judicis propis i argumentats davant de problemes d'actualitat contextualitzats històricament, i defensa i exposició crítica a través de presentacions i debats.	- Contextualització històrica de problemes socials rellevants situant-ne l'origen i l'evolució en el temps. [ESS] - Justificació i interpretació crítica del problema incorporant perspectives diverses i relacions de multicausalitat. - Valoració d'experiències històriques de contextos diversos que hagin abordat de manera diferents problemes semblants.	- Anàlisi de les continuïtats, canvis i estructures socials subjacents que expliquen la configuració actual del problema. - Formulació de judicis propis fonamentats en evidències històriques contrastades. - Argumentació i defensa oral i escrita de posicionaments propis en espais de debat com a pràctica de ciutadania crítica i democràtica, amb actitud dialogant i rigorosa.
Establiment de relacions entre la cronologia històrica general i la història familiar, comunitària i local.	- Distinció i articulació entre història general, local, comunitària i familiar com a escales complementàries d'anàlisi. - Reconstrucció de seqüències cronològiques integrant experiències familiars i comunitàries en el marc dels processos històrics generals [73]. [ESS] - Anàlisi de la incidència dels grans processos històrics en les trajectòries personals i col·lectives de l'entorn proper, i valoració dels efectes diferenciats sobre col·lectius diversos.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Valoració de la memòria familiar i comunitària com a font per a la construcció d'una consciència històrica crítica.	
Transformació i revolució		
Anàlisi de les permanències i canvis a l'època contemporània.	• Reflexió sobre els canvis percebuts en la pròpia experiència i en contrast amb generacions properes. • Distinció i anàlisi de canvis i continuïtats en processos socials i culturals de l'època contemporània. • Identificació dels factors que expliquen les transformacions històriques i les seves conseqüències a mitjà i llarg termini.	• Interpretació dels ritmes del canvi històric (reforma, revolució, transició) en relació amb els contextos socials i polítics contemporanis. • Valoració de l'impacte dels processos de transformació en diferents grups socials, amb identificació de desigualtats i conflictes.
Interpretació de les transicions, revolucions i resistències a la Catalunya i l'Espanya contemporànies i els seus lligams internacionals.	• Distinció conceptual entre transició, revolució i resistència. [ESS]	• Anàlisi comparativa de processos de transició, revolució i resistència a Catalunya i Espanya [74] en relació amb el context internacional. • Identificació dels actors socials implicats i de les relacions de poder presents en aquests processos.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		• Establiment de connexions entre els processos contemporanis a Catalunya i Espanya i les dinàmiques polítiques, econòmiques i socials globals. • Interpretació crítica de les narratives sobre aquests processos a partir de fonts diverses i perspectives historiogràfiques diferents, i identificació de possibles absències o invisibilitzacions en els relats històrics.
La construcció de les democràcies		
Establiment de relacions multicausals en la construcció de les democràcies modernes i els orígens dels totalitarismes en el segle xx: la lluita per la llibertat, la igualtat i els drets humans.	• Anàlisi multicausal dels processos de construcció de les democràcies modernes, amb identificació de factors polítics, socials, econòmics i culturals. [ESS]	• Caracterització dels règims totalitaris del segle xx, atenent les seves característiques comunes de control polític, repressió i propaganda, i les seves diferències ideològiques (feixisme o socialisme). [ESS] • Contextualització d'aquests sistemes en un marc de recerca de nous models polítics i comparació amb les propostes del socialisme utòpic. • Identificació dels principals processos de canvis i transicions de sistemes democràtics a sistemes

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		totalitaris i de sistemes totalitaris a democràtics. • Valoració del paper de les lluites per la llibertat, la igualtat i els drets humans en contextos de repressió i control, i del seu procés inacabat.
Interpretació dels processos d'evolució i d'involució i dels reptes pendents de l'actual democràcia.		• Distinció entre processos d'evolució democràtica i dinàmiques d'involució o regressió de drets. • Anàlisi dels avenços i limitacions de les democràcies actuals en relació amb la participació política, la igualtat efectiva i la garantia de drets. [ESS] • Identificació dels reptes pendents de les democràcies contemporànies en el context local, estatal i global, en un context de governança global i interdependència entre societats. • Formulació de judicis fonamentats sobre l'estat actual de les democràcies i els totalitarismes, a partir d'evidències i indicadors contrastats.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		Proposta de models polítics i socials ideals, i valoració de la participació i la representació equilibrada de tots els col·lectius.
Població, territori i recursos		
Interpretació de les transformacions del territori per l'acció humana i la distribució desigual dels recursos i del treball.	- Anàlisi de les transformacions territorials derivades de models econòmics i productius. [ESS] - Interpretació de la distribució desigual dels recursos naturals, energètics i econòmics a diferents escales, a partir del racisme ambiental [75]. - Establiment de relacions entre explotació de recursos, impactes ambientals i vulnerabilitats socials, i identificació de col·lectius beneficiats i perjudicats. - Anàlisi crítica dels discursos sobre desenvolupament, creixement i sostenibilitat, amb identificació d'interessos, desigualtats i alternatives inclusives.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Valoració de propostes de transició ecosocial i de models territorials més justos i sostenibles.	
Anàlisi dels cicles demogràfics mundials i locals i de les migracions al llarg de la història i en el món actual.	• Interpretació de les dinàmiques demogràfiques mitjançant indicadors [76] en relació amb contextos econòmics i polítics. • Valoració del paper de les migracions en les dinàmiques socials, culturals i polítiques en la història humana, i en la configuració de societats diverses i interdependents. • Anàlisi de les causes estructurals de les migracions incorporant factors econòmics, polítics, ambientals i de gènere. [ESS] • Interpretació de causes i conseqüències de les migracions i altres dinàmiques demogràfiques a partir d'històries de vida. • Anàlisi crítica de narratives mediàtiques i polítiques sobre migracions amb identificació de falsedats, biaixos i estereotips.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	Reflexió sobre els reptes del món actual vinculat a les migracions des de la perspectiva de la garantia dels drets humans.	
Sostenibilitat i producció d'aliments		
Reconeixement dels factors implicats en el canvi climàtic, les seves conseqüències i de les mesures per revertir-lo a escala global i local.	- Identificació de les accions i les indústries més significatives en l'accentuació del canvi climàtic, i de les mesures més significatives per mitigar-lo. - Reflexió sobre les responsabilitats, les implicacions i els interessos del sistema econòmic actual en les causalitats i l'accentuació del canvi climàtic. [ESS] - Relació entre el canvi climàtic antropogènic i la superació d'altres límits planetaris. - Anàlisi de les conseqüències del canvi climàtic des de la vulneració dels drets humans, i identificació especialment dels impactes diferencials sobre grups vulnerabilitzats.	Valoració crítica de les mesures, els acords i les polítiques orientades a reduir les emissions d'efecte hivernacle i mitigar els impactes del canvi climàtic.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	Proposta de mesures de pressió social, política i econòmica en defensa de la justícia climàtica, social i de gènere.	
Conceptualització de la sobirania alimentària, valorant el consum responsable i de proximitat.	- Reconeixement de la necessitat d'aconseguir aliments de les societats humanes. - Caracterització de la sobirania alimentària [77] a partir d'exemples històrics, propostes actuals i de futur. - Identificació del funcionament del sistema alimentari globalitzat i les relacions d'interdependència entre territoris en la producció i distribució global d'aliments. [ESS] - Anàlisi de les situacions de desigualtat com la pobresa alimentària [78], l'extractivisme agroalimentari o la dependència alimentària, així com les desigualtats econòmiques, socials i de gènere que condicionen l'accés als aliments.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Anàlisi del paper de col·lectius sovint invisibilitzats en la producció, distribució i sosteniment dels sistemes alimentaris. • Participació en iniciatives que promouen la sobirania alimentària basades en el consum responsable i de proximitat, i reconeixement del paper dels actors socials en la producció i distribució dels aliments.	
Establiment de relacions entre l'equitat i el desenvolupament sostenible.	• Caracterització de l'equitat i el desenvolupament sostenible. • Caracterització de la justícia climàtica, social, ambiental i la sostenibilitat. [ESS] • Identificació de situacions de desigualtat vinculades a models econòmics i socials no sostenibles. • Valoració de models de decreixement per projectar futurs justos, dignes i sostenibles. • Propostes d'accions que relacionin l'equitat i el desenvolupament sostenible.	
Conflictes i violències al món actual		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Establiment de relacions causals en alguns conflictes i violències del segle xx i xxi i de les seves conseqüències en el present.		• Anàlisi multicausal de conflictes i violències dels segles xx i xxi amb identificació de factors polítics, econòmics, territorials, culturals i ideològics. [ESS] • Identificació dels actors implicats i de les relacions de poder presents en els conflictes. • Interpretació de les conseqüències socials, humanitàries, econòmiques i ambientals dels conflictes en diferents escales territorials, considerant també els impactes diferenciats sobre diversos col·lectius. • Anàlisi crítica de narratives i representacions mediàtiques dels conflictes amb identificació de biaixos i interessos. • Establiment de connexions entre conflictes passats i dinàmiques geopolítiques actuals.
Caracterització dels genocidis i dels crims contra la humanitat.	• Definició i contextualització històrica dels conceptes de genocidi i crim contra la humanitat en el marc del dret internacional. [ESS] • Identificació de patrons comuns en processos genocides i en crims contra la	• Anàlisi de les responsabilitats individuals, col·lectives i institucionals en els processos de genocidis, ecocidis i epistemicidis. • Valoració de la memòria històrica, la reparació i la justícia internacional com a mecanismes de garantia de drets humans.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	humanitat, per evitar-ne la repetició en el futur. Relació entre els genocidis, els ecocidis i els epistemicidis [79].	
Valoració de la cultura de la pau i de la mediació com a formes de gestió dels conflictes.	- Definició i anàlisi dels principis de la cultura de la pau i de la mediació en la gestió dels conflictes. - Identificació d'experiències històriques i actuals de resolució pacífica de conflictes a diferents escales.	- Anàlisi de les condicions que afavoreixen la transformació no violenta dels conflictes. - Valoració crítica de la cultura de la pau com a alternativa als models de resolució basats en la violència. - Formulació de propostes de gestió dialogada dels conflictes en l'entorn proper i global.
Sistemes econòmics i desigualtat		
Interpretació dels fonaments del sistema capitalista i la seva relació amb el colonialisme i l'imperialisme.	- Caracterització i ubicació històrica del capitalisme [80], el colonialisme, l'imperialisme i el neoimperialisme. [ESS] - Relació de les característiques del sistema capitalista amb les dinàmiques colonials i neoliberals d'acaparament de terres, assentament, esclavització, explotació, mercantilització, industrialització i comerç asimètric.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Valoració de les implicacions dels sistemes capitalista i colonial en la societat, l'art, la ciència, les idees, la geopolítica i les relacions de gènere [81]. • Caracterització d'aquests sistemes a Catalunya, especialment en el procés d'industrialització. [ESS] • Debat sobre els beneficis i els perjudicis del sistema capitalista, i dels reptes en la gestió dels llegats colonials, econòmics i patrimonials que tenim. • Reflexió sobre les implicacions i les relacions desiguals del món globalitzat com a conseqüència del colonialisme i el neoimperialisme.	
Anàlisi crítica de les noves formes de subordinació econòmica i cultural.		• Definició i contextualització de la subordinació econòmica i cultural en el marc de la globalització. • Identificació de mecanismes contemporanis de dependència financera, tecnològica, productiva i cultural entre territoris.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		● Reconeixement de formes de subordinació econòmica i cultural del nostre entorn i en les nostres realitats properes. ● Anàlisi de casos concrets de processos de descolonització, per veure com sorgeixen les noves formes de subordinació econòmica i els moviments de col·laboració o resistència. [ESS] ● Anàlisi interseccional dels efectes de la subordinació econòmica i cultural sobre diferents col·lectius socials.
Identificació de les principals fites de les lluites socials i laborals contemporànies i els reptes pendents de l'estat del benestar.	● Contextualització històrica de les lluites socials i laborals en relació amb l'expansió del capitalisme i la industrialització. ● Interpretació de les noves formes d'organització i resistència social davant les desigualtats contemporànies.	● Identificació dels principals assoliments en drets laborals i socials com a resultat de mobilitzacions col·lectives. ● Anàlisi dels èxits, els límits i les tensions actuals de l'estat del benestar. [ESS] ● Valoració dels reptes pendents en matèria de drets socials, desigualtat, violències, precarització del treball i desigualtat de gènere en el món laboral. Reconeixement de la situació dels països i les seves fronteres com a canviants.
Geopolítica i globalització		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Identificació dels fonaments geoestratègics des de la segona meitat del segle xx fins a l'actualitat: la política de blocs, els conflictes de la descolonització i el paper dels organismes internacionals.		• Caracterització de la geopolítica del segle xx en el context històric, econòmic, polític i social. • Caracterització de la política de blocs, els processos de descolonització i la creació d'organismes internacionals. [ESS] • Valoració de les conseqüències d'aquests conflictes en el món actual.
Valoració de la interdependència dins el sistema-món.	• Caracterització de la dependència, la interdependència i la interconnexió. • Identificació d'exemples concrets d'interdependència política, econòmica, alimentària o energètica. • Reflexió sobre l'asimetria i les desigualtats d'aquesta interdependència. • Debat sobre les implicacions de la globalització i el sistema-món a escala global, local i personal. [ESS] • Reflexió sobre algun repte de Catalunya amb relació a la interdependència dins el sistema-món.	
Catalunya i Espanya a l'època contemporània		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Contextualització de les principals transformacions polítiques, econòmiques, socials i culturals, incidint en la Segona República, la guerra, el franquisme i la transició democràtica.		● Reconeixement dels conflictes d'època contemporània com a disputes pels models de societat i projectes de futur, en un context de canvis marcat per la industrialització i l'imperialisme. ● Caracterització i diferenciació dels conceptes de democràcia, dictadura, república, cop d'estat, guerra i transició. ● Anàlisi comparativa del sistema de la Restauració, la Segona República i del franquisme a partir de l'estructura política i les polítiques econòmiques i socials, incloent-hi les polítiques de gènere i dels models familiars promoguts per cada règim. [ESS] ● Ubicació del paper dels nacionalismes, del comunisme, l'anarquisme i el feixisme en aquests processos. ● Relació del context català i espanyol amb el context europeu i internacional. ● Reflexió sobre la importància de la memòria històrica i la interpretació del passat per a la societat actual i la projecció de futur.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Identificació de les lluites i moviments socials i d'emancipació nacional.		• Reflexió sobre el paper dels moviments i les lluites socials en la conquesta de drets col·lectius. • Valoració del procés històric dels catalanismes i de la seva relació amb els moviments socials, culturals i artístics [82]. • Reconeixement de l'origen, els agents, les causes, les conseqüències i la situació actual de diferents moviments i lluites socials [83] d'època contemporània. [ESS] • Comparació d'aquests moviments històrics amb el seu estat actual: reivindicacions, drets aconseguits, seguiment. • Valoració de les vivències i les experiències de persones properes vinculades a aquests moviments. • Reflexió sobre els moviments i les lluites amb què ens voldríem comprometre per vetllar per un futur més just.
Paisatge i territori		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Interpretació de les transformacions del territori i del paisatge a Catalunya i Espanya: causes de la despoblació i de la concentració urbana i conseqüències de la petjada humana.	● Interpretació del paisatge com el resultat de la interacció de les societats i el medi al llarg del temps, i com a element clau en la cultura, la memòria i la pertinença de les societats [84]. ● Comparació i anàlisi de paisatges de Catalunya i Espanya a diferents escales per identificar canvis i continuïtats. ● Interpretació de les transformacions territorials amb relació a canvis econòmics, socials i d'infraestructures [85], especialment en els processos d'industrialització i reconversió industrial. [ESS]	● Caracterització de les causes i les conseqüències dels processos de despoblament rural i concentració urbana a diferents escales. ● Valoració dels impactes i els efectes de la concentració urbana en el medi, el territori, els ecosistemes, els paisatges i en la garantia dels drets fonamentals de la població.
Actitud proactiva en la preservació dels paisatges i reconeixement dels programes de protecció.	● Anàlisi dels paisatges per identificar les interconnexions entre la societat i el medi i els reptes associats. ● Valoració de la necessitat dels programes de protecció d'ecosistemes i paisatges, tant en els espais naturals com en els urbans [86].	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	● Reconeixement de les implicacions dels principals programes de protecció de paisatges [87] en l'àmbit local i català. ● Valoració de conflictes territorials que tensionen la protecció dels paisatges des d'una perspectiva de ciutadania crítica i responsabilitat col·lectiva, amb projectes de caire econòmic, urbanístic o d'infraestructures. [ESS] ● Compromís en la cura i la defensa dels ecosistemes des de l'activisme per a la justícia social i ambiental.	
Identificació dels reptes en la gestió del territori a Catalunya.		● Reconeixement del territori català en la seva diversitat orogràfica, de distribució demogràfica i d'Administració política. ● Identificació de les principals dinàmiques demogràfiques, econòmiques i de mobilitat del territori. [ESS] ● Caracterització de les dinàmiques i els reptes de la despoblació rural, la concentració urbana, la gentrificació, la turisticació, l'estacionalitat

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		turística, així com les fluctuacions estacionals de la població que provoquen. • Anàlisi i valoració de bones pràctiques territorials orientades a la revitalització rural i a la reducció de desigualtats urbanes, amb identificació dels factors que n'expliquen l'èxit. • Relació de les dinàmiques demogràfiques i de mobilitat amb reptes associats a la gestió forestal, hídrica, energètica i d'infraestructures. • Debat sobre un conflicte local relacionat amb la gestió territorial, i valoració dels reptes, els punts de vista i les implicacions socioambientals de les propostes.
Perspectiva de gènere		
Identificació dels moviments, causes i lideratges que treballen per a l'equitat i la no-discriminació per raó de gènere i d'opció afectiva i sexual al llarg dels segles xx i xxi.	• Reconeixement de les construccions i discriminacions de gènere com a dinàmiques històriques, polítiques i econòmiques de contextos socials concrets. • Caracterització dels sistemes patriarcal i binari i els seus mecanismes de discriminació i invisibilització, a partir de	• Interpretació de les posicions dels règims polítics dels segles xx i xxi [89] amb relació als rols de gènere, les diversitats sexoafectives i els drets sexuals. • Debat sobre la situació actual de reivindicació o qüestionament de drets relacionats amb el gènere o l'opció afectiva i sexual, a Espanya i a altres països del món. [ESS]

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	les experiències de les persones que les pateixen. Relació dels principals moviments de lluita feministes, LGTBIQ+ i de masculinitats no hegemòniques amb les situacions discriminatòries de partida i els drets aconseguits al llarg dels segles xx i xxi a Espanya [88]. [ESS]	Proposta d'accions individuals o col·lectives concretes per fer front a violències de gènere explícites, estructurals i simbòliques de l'actualitat.
Reconeixement de les aportacions de les dones en diferents àmbits socials, culturals, artístics, econòmics i polítics.		- Revisió de la perspectiva androcèntrica de relats històrics i culturals, i dels elements mediàtics, com ara pel·lícules, novel·les, cançons i obres d'art, entre d'altres. - Reconeixement d'experiències d'agència i aportacions femenines, individuals i col·lectives, en tots els contextos sociohistòrics treballats. [ESS] - Identificació de moviments de resistència, lluita i organització col·lectiva per respondre a les discriminacions i violències patriarcal en els contextos sociohistòrics.
Cultura, arts i patrimoni		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Caracterització d'algunes manifestacions artístiques i culturals que conformen la diversitat del món actual.	• Revisió de la pròpia relació amb l'art i la cultura. • Identificació de diferents manifestacions artístiques i culturals que aborden conflictes, invisibilitzacions i problemes socials del món actual. • Interpretació de les obres artístiques en els seus contextos socials, polítics, ideològics i tècnics. [ESS] • Valoració de l'art i la cultura com una forma de participació social i comunitària, i d'expressió d'una ciutadania crítica, i anàlisi de les possibilitats d'incidència i transformació social. [ESS] • Debat sobre les implicacions del món digital i mediàtic en la creació artística i cultural, com la difusió, els drets d'autoria, la pirateria o les creacions amb intel·ligència artificial.	
Actitud proactiva i respectuosa per la conservació del patrimoni material i immaterial de l'entorn.	• Anàlisi de conflictes i tensions vinculats a la gestió, la resignificació, el manteniment o la pèrdua d'elements patrimonials, així	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	com dels interessos socials, polítics i culturals implicats. ● Interpretació dels interessos i els posicionaments que hi conflueixen en termes identitaris, polítics, econòmics o administratius. ● Valoració de les implicacions de diferents propostes orientades a la conservació, manteniment, cura o reapropiació d'aquests elements. ● Participació en la recuperació, la conservació, la cura o la difusió d'elements patrimonials materials o immaterials que ens semblin valuosos per a la societat actual i per als projectes de futur. [ESS]	
Coneixement dels espais i organismes que vetllen per la conservació i difusió dels elements del patrimoni natural i artísticocultural.	● Reconeixement de les persones, entitats i administracions implicades en la cura d'elements patrimonials. ● Identificació dels agents i interessos implicats en un conflicte relacionat amb la gestió del patrimoni.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Interpretació de les implicacions polítiques, ètiques i identitàries dels atacs i la destrucció deliberada d'elements patrimonials. • Valoració del paper dels elements patrimonials i dels seus espais de conservació o difusió en el marc d'una ciutadania crítica i participativa. • Debat sobre la funció dels elements patrimonials en la vida comunitària i per a les relacions de pertinença. [ESS]	
Salut, ciència i tecnologia		
Descobriments de les grans fites en la transformació científica i tecnològica.	• Caracterització de la tecnologia com un element bàsic de la cultura de les societats humanes. • Caracterització dels coneixements científics com un element fonamental de les societats humanes per entendre el món i relacionar-s'hi, i reconeixement de la participació de diferents col·lectius en la producció del coneixement.	• Valoració d'alguns conflictes bèl·lics, socials, polítics o econòmics vinculats al descobriment, la invenció o els usos d'elements tecnocientífics, o a l'extracció dels materials i les energies necessaris per construir-los o fer-los funcionar. • Debat sobre el paper que tenen i haurien de tenir les ciències i les tecnologies en les societats actuals i en les vides concretes. [ESS] • Presa de decisions sobre els usos i el consum d'elements tecnològics, i sobre la relació

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	• Valoració de les implicacions de diferents fites tecnològiques i científiques al llarg de la història en les transformacions socials i econòmiques, defugint de plantejaments evolucionistes [90]. [ESS]	quotidiana que volem tenir amb els coneixements científics.
Establiment de relacions entre la ciència i la tecnologia, la dimensió ètica i social i la sostenibilitat.	• Reconeixement dels processos d'epistemicidi i menyspreu a diferents coneixements i cultures científiques com a mecanismes de dominació. • Reflexió sobre el paper i les implicacions de la ciència i la tecnologia en les societats, i especialment en l'actual. • Valoració de les dimensions ètiques, socials i ambientals de les ciències en tots els seus processos: recerca, difusió, innovació; qui la fa, qui se'n beneficia, a qui es perjudica. • Valoració de les dimensions ètiques, socials i ambientals de les tecnologies: disseny, extracció de materials, producció, usos, residus; qui la fa, qui se'n beneficia, a qui	• Relació de conflictes ambientals i bèl·lics amb l'extracció de materials i matèries usats en tecnologia i indústries. • Debat sobre implicacions ètiques i bioètiques en alguns dilemes i conflictes actuals i futurs [91], relacionats amb les ciències i les tecnologies, locals o globals. [ESS]

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	es perjudica, qui hi té accés i qui en rep reconeixement.	
Identificació dels reptes de la societat de la informació i de la seva relació amb els canvis culturals i socials.	● Comparació dels sistemes de comunicació i informació en diferents moments històrics. ● Reflexió sobre les implicacions de les tecnologies de la informació en la vida personal i en les de les persones de l'entorn, i valoració de les desigualtats en el seu accés i ús. ● Caracterització de la societat de la informació en el context social, cultural, polític i econòmic actual. ● Anàlisi crítica de la dependència tecnològica i de la sobirania digital en relació amb el control de dades, les plataformes digitals i els drets fonamentals. [ESS] ● Valoració de les implicacions de la societat de la informació amb relació a la garantia o vulneració de drets humans.	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	Imaginació de futurs possibles i desitjables amb relació als sistemes d'informació, comunicació i relació.	
Reconeixement del dret individual i col·lectiu a la salut i al benestar.	- Caracterització de la salut i el benestar des d'una perspectiva integral: biopsicosocial, emocional, individual i col·lectiva. - Reconeixement dels drets humans i civils relacionats amb la salut i el benestar individuals i col·lectius. - Identificació d'elements del nostre entorn que suposen reptes o riscos per al benestar i la salut física, emocional i mental de les persones i els col·lectius. - Valoració del paper del sistema de salut pública, l'entorn, la distribució de càrregues de les cures, la seguretat econòmica i els hàbits de vida en la garantia o la vulneració dels drets a la salut i el benestar. [ESS] - Propostes de canvis concrets en el centre educatiu, la localitat i l'àmbit personal que	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	permetin millorar la salut i el benestar de les persones.	
La Unió Europea dins el món		
Caracterització dels principals fets del procés de constitució de la Unió Europea i de les seves institucions.	• Caracterització de la Unió Europea com a organisme supraestatal. • Reconeixement del context de constitució de la Unió Europea i els principals canvis en les funcions i les incorporacions de nous membres. [ESS] • Identificació de les funcions de la UE i reconeixement dels programes d'influència en l'entorn proper. • Valoració de les implicacions de formar part de la UE com a estats i com a ciutadanes i ciutadans particulars. • Valoració crítica dels discursos socials i polítics amb relació a la Unió Europea.	
Identificació dels reptes de la Unió Europea dins el sistema-món.	• Identificació dels òrgans principals de la Unió Europea. • Valoració de reptes i conflictes interns de la UE relacionats amb la gestió de la	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	diversitat territorial, plurinacional, lingüística i ideològica de la seva ciutadania, i de les desigualtats socials i de gènere presents en aquests processos. [ESS] ● Reconeixement de dilemes i conflictes d'interès d'àmbits econòmic, jurídic o territorial [92] de la UE amb relació a països externs a la UE. ● Debat sobre el paper de la UE en la garantia o vulneració dels drets humans.	
Participació en projectes amb estudiants de països europeus.	● Reconeixement de diferents programes de mobilitat, intercanvi, voluntariat i camps de treball entre països europeus. ● Exploració de vincles i projectes amb estudiants d'altres països europeus. [ESS] ● Compartició cultural, lingüística i paisatgística del propi context. ● Valoració de la cultura, la llengua, els paisatges i el context d'altres estudiants. ● Valoració de la riquesa de l'experiència de conèixer amb altres persones i conèixer	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	altres realitats, des del respecte a la diversitat social, cultural i de gènere.	
Normes i lleis per garantir els drets individuals i col·lectius		
Coneixement dels principals ordenaments jurídics d'àmbit autonòmic, estatal, europeu i internacional com a garants de drets i llibertats per a l'exercici de la ciutadania.	● Relació entre normatives i els drets pels quals vetllen. [ESS] ● Identificació dels organismes dels quals depenen i de la seva dimensió autonòmica, estatal, europea o internacional. ● Relació entre drets humans i civils i els organismes i els serveis que s'articulen per vetllar pel seu compliment. ● Anàlisi específica d'alguns drets i valoració de quin és l'estat de la seva garantia i els reptes principals amb què s'enfronta. ● Valoració crítica dels elements que condicionen la garantia o la vulneració de drets i llibertats fonamentals a diferents escales territorials.	
La memòria democràtica		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Distinció i complementarietat entre la història i la memòria.	● Reflexió sobre la importància de la consciència històrica en les identitats individuals i col·lectives, i en llegir el món i la societat. ● Caracterització de la memòria històrica i identificació d'impactes en la vida individual i col·lectiva. ● Caracterització del coneixement històric i identificació d'impactes en la vida individual i col·lectiva.	● Identificació de situacions properes on pugui analitzar-se la complementarietat entre història i memòria històrica. [ESS] ● Valoració crítica de conflictes i debats actuals [93] amb relació a la història i la memòria.
Preservació de les memòries plurals de persones i col·lectius de l'entorn proper.	● Reconeixement de la importància de les experiències viscudes en la construcció de la memòria històrica i els relats plurals, amb la incorporació explícita de mirades sovint invisibilitzades en els relats dominants. ● Recuperació del relat d'experiències de persones properes en situacions significatives.	● Anàlisi d'un context o fenomen proper a través dels relats i les memòries plurals de les persones que els van viure, i identificació de possibles absències. [ESS] ● Valoració dels mecanismes de preservació de les memòries plurals. ● Reflexió sobre la importància que té la memòria per a les societats, i especialment en el cas de col·lectius minoritzats, vençuts o que han patit violències.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		● Compromís amb la preservació de les memòries plurals.
Valoració de la funció de la memòria històrica en la construcció del futur.		● Reflexió sobre les funcions de la memòria històrica en les societats, i especialment en el cas de col·lectius minoritzats, vençuts o que han patit violències. ● Reflexió sobre el paper de la memòria històrica per entendre el present i projectar el futur. ● Identificació de projectes i programes concrets de recuperació i preservació de la memòria històrica, especialment en entorns de postconflicte. ● Anàlisi dels debats i els conflictes amb relació als projectes i les lleis de memòria històrica en funció de les seves implicacions de futur. [ESS] ● Projectió d'escenaris de futur possibles i desitjables amb relació a la memòria històrica.

COMPROMÍS CÍVIC

Introducció

Presentació del bloc

El bloc de compromís cívic té com a finalitat contribuir a la formació d'una ciutadania crítica, responsable i compromesa amb els valors democràtics i amb la construcció d'una societat més justa, inclusiva i sostenible. Dins l'àrea de Geografia i Història, aquest bloc permet connectar el coneixement del passat i del present amb els reptes socials, culturals i ambientals del món actual, discernir i plantejar futurs desitjables, i posar èmfasi en la formació política de l'alumnat.

Els sabers que s'hi recullen promouen la reflexió sobre els drets humans, la dignitat de les persones, la convivència democràtica i el respecte per la diversitat cultural, social i de gènere. També incorporen dimensions fonamentals de la ciutadania contemporània, com la responsabilitat ecosocial, la participació comunitària, la gestió pacífica dels conflictes o l'ús crític i responsable de les tecnologies digitals.

Des d'aquesta perspectiva, l'aprenentatge no es limita a la comprensió dels processos històrics o de les dinàmiques socials, sinó que també busca fomentar actituds i comportaments orientats a la participació activa en la vida col·lectiva. L'alumnat i el professorat són convidats a analitzar situacions d'injustícia, desigualtat o discriminació, a comprendre'n les causes històriques i socials, a posicionar-se davant d'aquestes realitats amb criteri propi, i a cercar i a proposar alternatives per a un futur i un món millor.

A través de les concrecions dels sabers que es presenten, es pretén que l'alumnat desenvolupi eines per interpretar el món amb una mirada crítica i plural, i reconegui la complexitat de les societats humanes i la necessitat de construir espais de convivència basats en el respecte, la igualtat i la solidaritat. En aquest sentit, el bloc contribueix a enfortir la consciència cívica de l'alumnat i a promoure la seva implicació en la defensa dels drets humans, la preservació del patrimoni cultural i la cura del medi ambient.

A més, el bloc de compromís cívic proporciona eines per potenciar el treball de les emocions com a element inseparable de la vetlla pel benestar de l'alumnat, el desenvolupament del pensament crític, la gestió del conflicte i la promoció d'una convivència positiva en un entorn de respecte per la diversitat. Finalment, s'anima l'alumnat a assumir responsabilitats de cura i benestar individuals i col·lectives mitjançant la pràctica d'hàbits saludables i la participació en projectes de voluntariat, escolar o de l'entorn, especialment en aquells de caràcter intergeneracional.

Dificultats principals

- **Abstracció de conceptes socials i polítics.** Alguns dels conceptes que es treballen en aquest bloc —com els drets humans, la democràcia, la ciutadania global o la justícia social— poden resultar abstractes per a l'alumnat si no es vinculen amb situacions concretes i properes. Per aquest motiu és important partir d'exemples del context quotidià, de casos històrics significatius o de problemàtiques actuals que permetin contextualitzar i donar sentit a aquests conceptes.
- **Complexitat de les problemàtiques socials.** Molts dels temes que es treballen en aquest bloc, com les desigualtats socials, la discriminació o els conflictes polítics, responen a processos històrics i socials complexos. La seva comprensió requereix tenir en compte múltiples factors —econòmics, culturals, polítics o territorials— i evitar interpretacions simplificadores o monocausals. Treballar aquesta complexitat és essencial per fomentar una mirada crítica i informada sobre la realitat, a la vegada que ens permeti imaginar futurs desitjables.
- **Presència d'estereotips i prejudicis.** L'alumnat arriba a l'aula amb idees prefixades, sovint influïdes pel seu entorn social, cultural o mediàtic. Aquestes idees solen incloure estereotips o prejudicis relacionats amb la diversitat cultural, el gènere o altres formes d'identitat. Una de les dificultats principals consisteix a crear espais de diàleg i reflexió que permetin qüestionar aquestes visions, fomentar la comprensió i construir uns valors respectuosos i inclusivament amb la diversitat.
- **Influència de l'entorn digital i de la informació.** Les xarxes socials i els entorns digitals tenen un paper cada vegada més rellevant en la construcció d'opinions i actituds. L'accés constant a informació diversa, sovint sense contrastar, dificulta el desenvolupament d'una mirada crítica. Per això és necessari treballar l'alfabetització mediàtica i digital i fomentar la reflexió sobre la manera com participem i interactuem en aquests espais.

Oportunitats principals

- **Connexió amb l'actualitat i els reptes globals.** El bloc de compromís cívic permet connectar els aprenentatges de Geografia i Història amb qüestions d'actualitat que formen part del debat públic, i que són problemes socials rellevants, com ara els drets humans, la igualtat de gènere, la crisi ambiental, les migracions o la convivència intercultural. Aquesta connexió afavoreix un aprenentatge significatiu, ja que permet a l'alumnat comprendre la relació entre els processos històrics i els reptes del present, i adquirir una mirada de futur.
- **Desenvolupament de la literacitat crítica.** L'anàlisi de fonts històriques, el debat argumentat i la reflexió sobre diferents perspectives constitueixen eines fonamentals per desenvolupar la literacitat crítica. Aquest bloc ofereix l'oportunitat de treballar la capacitat de contrastar informacions, interpretar discursos, distingir fets d'opinions, llegir entre línies per poder actuar i millorar el món en què vivim.

- **Participació i implicació comunitària.** Molts dels sabers del bloc promouen la participació activa de l'alumnat en projectes de l'entorn escolar o comunitari. Aquest tipus d'experiències permeten vincular els aprenentatges amb accions concretes i reforçar la idea que la ciutadania implica responsabilitats, deures i compromisos amb el bé comú. Una societat no es construeix des de dalt, sinó amb la cooperació de tothom.
- **Educació per a la convivència i la democràcia.** El treball sobre la gestió pacífica dels conflictes, el respecte per la diversitat i la defensa dels drets humans contribueix a construir espais educatius basats en la convivència i el diàleg. A través d'aquest bloc, l'escola esdevé un espai privilegiat per experimentar els valors democràtics i per aprendre a participar en la vida col·lectiva de manera responsable i respectuosa. A la vegada que és un espai per tenir cura de nosaltres mateixos, conèixer-nos millor i adquirir una vida saludable.
- **De l'experiència a la conceptualització.** Tots els infants i joves conviuen i s'organitzen, gestionen conflictes, participen de diferents maneres en diferents àmbits, paguen impostos, respecten o sobrepassen normes i límits, tenen representacions sobre la justícia i les injustícies, sobre les desigualtats, els drets, els diners, l'autoritat i el poder. Tota vivència i situació de la vida quotidiana és social i política, i això ens facilita molt la formació ciutadana: només cal que conceptualitzem i posem nom a experiències que ja tenen, i vincular-les a àmbits més públics i globals. Podem servir-nos de comparacions i exemples, entre d'altres, per establir aquest vincle.
- **Esdeveniments polítics de l'entorn.** Els nostres contextos són plens de referències polítiques, sigui en un àmbit més relacional o més institucional; els períodes electorals, els projectes que finança la UE, les manifestacions i les vagues, les polèmiques, etc., formen part dels nostres paisatges polítics quotidians i són un molt bon punt de partida per iniciar reflexions i treballar l'alfabetització i el compromís cívics propis de la formació per a la ciutadania.
- **Vivència democràtica al centre.** L'experiència d'organització i convivència als centres educatius és fonamental en la formació ciutadana i en les vivències personals. Una de les parts fonamentals del compromís cívic té a veure amb l'experiència: la participació, la convivència, l'organització... Les assemblees, els càrrecs, els consells escolars, els sistemes de delegades i delegats, els pressupostos d'aula, la presa de decisions o els projectes que impulsen alguna transformació en el funcionament del centre tenen un impacte cabdal en aquesta formació. Ho podem aprofitar per establir vincles o comparacions entre aquestes formes d'organitzar-nos o participar a l'escola amb les maneres d'organitzar-nos i participar fora l'escola: des de les entitats, des de les administracions, etc.
- **Assumpció de responsabilitats individuals i col·lectives.** Tots els elements del bloc de compromís cívic (cultura democràtica, drets humans universals, diversitat...) conflueixen en la necessitat de formar una ciutadania compromesa i participativa. La gestió de les emocions, el

desenvolupament d'hàbits saludables i l'assumpció de responsabilitats adreçades a contribuir a la cura i el benestar dels membres de la comunitat contribueixen a la formació d'un jovent actiu i conscient del seu paper com a ciutadanes i ciutadans en la construcció d'una societat més justa i sostenible.

Compromís cívic: 1r i 2n curs

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Dignitat humana i drets universals		
Reconeixement dels drets i deures individuals i col·lectius, identificant i rebutjant les situacions de desigualtat, injustícia i discriminació.	• Reflexió sobre què significa la igualtat i la dignitat humanes per a cadascú. • Reconeixement de drets i deures individuals i col·lectius. • Reconeixement de les situacions de desigualtat que posen en risc la garantia dels drets i la possibilitat d'exercir els deures. [ESS] • Rebuig i denúncia de les situacions de desigualtat, d'acord amb la defensa dels drets i deures de les persones. • Identificació de mecanismes de protecció i denúncia en casos de vulneracions de drets. • Presa de consciència i valoració dels debats actuals sobre els avenços i els retrocessos en drets humans.	
Comparació dels drets de l'infant actuals amb la situació dels infants i joves en altres èpoques històriques.		• Identificació dels drets dels infants en l'actualitat. • Identificació de la situació dels infants en el territori o període històric que treballem.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		• Contrast entre el plantejament dels drets amb les realitats viscudes pels infants i joves en aquell context. • Valoració crítica de la situació d'infants i joves en diferents contextos per identificar els reptes actuals en la garantia dels drets dels infants, però també els seus deures i responsabilitats. [ESS] • Proposta per millorar el benestar d'infants i joves en contextos concrets, considerant les desigualtats que incideixen en les seves experiències i oportunitats.
Alteritat		
Respecte i acceptació de l'altre, incorporant visions i perspectives contraposades d'un relat o d'una interpretació.	• Reconeixement de la diversitat de vivències, experiències, situacions, opinions, maneres de ser i de pensar en la societat. • Revisió dels prejudicis i estigmes que tenim de persones i col·lectius. • Valoració dels punts de vista al voltant d'una mateixa situació. [ESS] • Distinció entre fets i opinions en aquests diferents punts de vista.	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	Reconeixement, escolta, valoració i respecte envers les visions d'altres persones i perspectives.	
Defensa de comportaments no discriminatoris i contraris a qualsevol actitud diferenciadora i segregadora.		- Anàlisi de discursos que es basen en la confrontació identitària o a emetre missatges discriminatoris o estigmatitzadors. - Reconeixement de comportaments i discursos discriminatoris i segregadors, en entorns propers i globals, i d'aquells col·lectius que se'n veuen perjudicats. - Reconeixement dels efectes i impactes que provoquen aquests comportaments i discursos, i dels interessos que els potencien. [ESS] - Anàlisi d'alternatives inclusives en favor de la diversitat i la igualtat. - Argumentació raonada i precisa de propostes no discriminatòries. - Actuació en favor de comportaments no discriminatoris.
Igualtat de gènere		

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Reconeixement i denúncia del masclisme en la història i l'actualitat	- Identificació dels drets i deures de les persones en l'actualitat. - Caracterització del masclisme en el marc d'un sistema patriarcal. - Identificació i revisió de les pròpies representacions i prejudicis de gènere. - Identificació de situacions i discriminacions masclistes en diferents contextos històrics i en l'actualitat. - Rebuig i denúncia de situacions masclistes del nostre entorn. [ESS]	
Posicionament a favor de manifestacions i conductes no sexistes.		- Identificació de conductes i situacions sexistes explícites, estructurals i simbòliques en diferents entorns. - Anàlisi de les causes, les conseqüències i els impactes de les conductes sexistes en les relacions quotidianes, al centre escolar i en les relacions afectives i d'amistat. [ESS] - Valoració de propostes i alternatives no sexistes i les reaccions que se'n deriven. - Reconeixement d'accions concretes per combatre el sexisme a l'entorn proper.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Compromís en el rebuig i la denúncia de situacions sexistes en el nostre entorn.
Convivència cívica i cultura democràtica		
Identificació dels trets fonamentals de les societats democràtiques, valorant les consecucions de la democràcia com a sistema polític.	- Reconeixement de què és una democràcia i caracterització dels sistemes democràtics, posant èmfasi en la divisió de poders, la participació ciutadana, els principis d'igualtat i llibertat, i la concepció de la ciutadania com a subjecte de drets. [ESS] - Comparació de les característiques dels sistemes democràtics amb els no democràtics, especialment l'absolutisme i els totalitarismes. - Interpretació dels moments històrics clau en la consolidació de la democràcia com a sistema polític: del món antic, els parlaments i consells medievals, a les revolucions liberals i la universalització del sufragi. - Coneixement i comprensió del funcionament dels sistemes electorals [94].	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	• Valoració de les implicacions d'una societat democràtica, més enllà del sistema polític, i de la seva salut actual. [ESS] • Defensa d'actituds i accions d'un sistema democràtic.	
Participació en projectes comunitaris de l'entorn, mostrant empatia i accions de suport a col·lectius en situacions de pobresa, vulnerabilitat i exclusió social.		• Reconeixement de què és un projecte comunitari. • Identificació dels col·lectius en situació de vulnerabilitat social i econòmica. • Proposta o creació de projectes per millorar les condicions de vida dels col·lectius vulnerabilitzats. • Valoració de la participació com a element essencial de la ciutadania democràtica. [ESS] • Reflexió sobre la necessitat, els impactes i els reptes comunitaris que treballen amb col·lectius en situació de vulnerabilitat. • Compromís en projectes que permetin millorar la qualitat de vida de les comunitats.
Interès davant els reptes i problemes d'actualitat a l'àmbit local i global, deixant-		• Identificació dels reptes i problemes de l'actualitat.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
ne constància mitjançant produccions diverses.		- Anàlisi d'un repte o problema en l'àmbit local o global. - Establiment de relacions entre els reptes o problemàtiques locals i el seu context global. [ESS] - Creació d'un producte que permeti exposar i difondre el problema o repte treballat.
Consciència ambiental		
Implicació en la defensa de la biodiversitat i la protecció del medi ambient.	- Reconeixement de les societats humanes com a part dels ecosistemes. - Valoració de la defensa dels ecosistemes i del medi ambient des de l'ètica ecosocial i des de l'ecodependència [95] de les societats humanes. - Presa de consciència i valoració dels debats actuals sobre els drets dels animals i de la natura. - Anàlisi de conflictes ambientals de l'entorn proper i identificació de les seves causes, els interessos i els agents.	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	- Reconeixement de moviments d'activisme ambiental de l'entorn proper, i valorar-ne les propostes, incloent-hi les perspectives ecofeministes que relacionen la defensa de la biodiversitat amb la igualtat de gènere i la justícia social. [ESS] - Compromís en moviments i projectes en defensa de la biodiversitat i la justícia climàtica, ambiental i social.	
Recerca d'actuacions orientades a aconseguir una mobilitat sostenible.		- Caracterització de la mobilitat sostenible en les societats actuals. - Reflexió sobre la importància de la mobilitat en la gestió del dia a dia. - Valoració dels impactes i les implicacions socials, ambientals i d'infraestructura dels sistemes de mobilitat i les fonts d'energia que utilitzen, tant en l'actualitat com les possibles derivacions en un futur proper. [ESS] - Anàlisi d'algun dels problemes i reptes de mobilitat principals del territori proper.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Debat sobre les actuacions orientades a la mobilitat sostenible, des d'una perspectiva de ciutadania crítica i responsable.
Conservació i defensa del patrimoni històric, artístic i cultural		
Compromís per la defensa i preservació del llegat artístic i cultural, distingint-ne la diversitat, així com de la memòria històrica en la seva pluralitat.	- Reconeixement de la importància de l'art i la cultura en la nostra construcció com a éssers humans i com a societats. - Relació dels conceptes d'art, cultura, llegat, memòria i patrimoni. - Caracterització dels llegats artístic, cultural i patrimonial de la nostra societat. [ESS] - Valoració i respecte de la diversitat de les expressions artístiques, culturals i patrimonials. - Implicació activa en la defensa i preservació d'elements de llegats culturals propers.	
Les xarxes socials		

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
Conscienciació sobre la seguretat i prevenció dels riscos i perills de l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació.	• Identificació de les tecnologies que usem i el tipus de comunicació que tenim. • Valoració de les implicacions positives i les negatives de l'ús de les TIC en el context proper, en la societat i en el món. • Identificació dels drets digitals i les possibilitats dels entorns digitals en la vetlla o la vulneració dels drets humans. • Caracterització dels riscos personals [96] i socials [97] relacionats amb l'ús de les TIC. [ESS] • Reflexió sobre el paper que podem tenir en els riscos, violències i delictes relacionats amb l'ús de les TIC des de l'execució, la complicitat o com a víctimes. • Ús de les mesures de seguretat per prevenir els riscos d'aquestes tecnologies i fer-ne un ús just, ètic i responsable.	
Reflexió sobre les maneres de participar en les xarxes socials.		• Reflexió sobre els usos i la relació que mantenim amb les xarxes socials digitals. • Anàlisi crítica dels beneficis i els perjudicis de les xarxes socials en les societats actuals.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		• Caracterització dels tipus de participació que podem tenir en els entorns digitals i de xarxes socials. • Reflexió sobre el nostre rol actiu en les xarxes socials, des de la vetlla o la vulneració de la pròpia seguretat i d'altres persones, i des de la vetlla o la vulneració dels propis drets i els de les altres persones. [ESS] • Valoració dels canvis en les legislacions i polítiques en l'ús de les xarxes socials. • Presa de decisions sobre les maneres de participar en les xarxes socials en pro d'una participació segura, justa i ètica.
Gestió de les emocions		
Identificació de les emocions pròpies i dels altres, i la seva importància en comportaments individuals i col·lectius.	• Relació entre emocions i sentiments. • Reflexió sobre el paper de les emocions i els sentiments en els pensaments, les vivències, les decisions i els comportaments. • Reconeixement de les pròpies emocions davant situacions socials i personals concretes.	• Reflexió sobre els sentiments que ens produeixen situacions del context social que provoquen benestar i malestar, per entendre'n les causes personals i estructurals, els disparadors [98] i les solucions. • Anàlisi de situacions i conflictes socials concrets a partir de les vivències i les emocions de les persones que en formen part.

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
		Comunicació dels límits i necessitats a partir d'aquestes emocions, i respecte als límits i necessitats d'altres. [ESS]
Ús del temps de lleure i hàbits de salut i de consum		
Caracterització i reflexió sobre diferents formes de vida i l'ús del temps de lleure en el passat i en el present, i reconeixement d'hàbits saludables.	- Reflexió sobre la importància de la gestió del temps en les societats i en els projectes de vida personals i col·lectius. - Identificació de les formes de vida, oci i hàbits de consum en l'actualitat i en altres cultures i períodes històrics. [ESS] - Interpretació dels factors i les causes que han influït en aquests canvis.	- Anàlisi de les desigualtats socials, econòmiques, de gènere i territorials relacionades amb la gestió del lleure. - Reconeixement dels hàbits de consum i d'oci saludables, tenint en compte la salut personal (física i mental) i ambiental. - Incorporació conscient d'hàbits i activitats de lleure saludables i no consumistes.
Ciutadania europea i cooperació internacional		
Consideració de diferents idees i actituds en el projecte de construcció d'una ciutadania europea i global inclusiva i solidària, des del diàleg i l'empatia.	- Reconeixement dels valors fundacionals de la Unió Europea. - Identificació dels moments històrics clau en la conformació d'una idea d'Europa. [ESS] - Anàlisi de les tensions o controvèrsies entre els projectes polítics unificadors i la diversitat de pobles i nacions.	

Sabers del currículum de 1r i 2n curs	Proposta a 1r	Proposta a 2n
	• Valoració dels reptes com la garantia dels drets lingüístics de llengües minoritzades, la revisió de l'eurocentrisme o la reparació històrica del colonialisme. • Respecte i valoració dels diferents posicionaments en relació amb el sentiment de pertinença europeu. • Argumentació sobre els reptes de la ciutadania europea en la construcció d'un món més just.	

Compromís cívic: 3r i 4t curs

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Dignitat humana i drets universals		
Identificació de les principals fites en la Declaració Universal dels Drets Humans i dels reptes pendents.	- Contextualització històrica i cronològica de les principals fites que van portar a la formulació de la Declaració Universal dels Drets Humans i les seves posteriors ampliacions i discussions. - Anàlisi de casos concrets per identificar situacions de garantia o de vulneració de drets humans. - Valoració de moviments de grups de persones d'arreu del món que lluiten per la garantia dels drets humans i de drets de determinats col·lectius.	- Debat sobre els principals reptes de l'actualitat en la garantia dels drets humans en el present i en el futur. - Reflexió sobre les responsabilitats personals i col·lectives en la garantia dels drets humans i la denúncia de les seves vulneracions. [ESS]
Debat dels problemes que afecten la dignitat de les persones, superant estereotips i prejudicis.	- Anàlisi argumentada de problemàtiques actuals que afecten la dignitat de les persones des d'una perspectiva de drets humans. - Desconstrucció d'estereotips i prejudicis presents en discursos socials, mediàtics o	- Valoració de situacions d'injustícia i vulneració de drets, amb elaboració de posicionaments crítics propis. - Desenvolupament d'una actitud de corresponsabilitat i denúncia davant les vulneracions de la dignitat humana.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	polítics, que legitimen o neutralitzen les vulneracions de drets humans. [ESS]	
Pluralitat i riquesa culturals		
Reconeixement del concepte plurinacional de l'estat i de la necessitat de preservació de les llengües i les cultures com a font de riquesa compartida.	• Caracterització dels conceptes estat, nació i nacionalisme, amb diferenciació de les seves dimensions polítiques, culturals i identitàries. • Reconeixement de l'Estat espanyol com a plurinacional i de les diverses formes d'organització política que articulen o limiten la pluralitat interna. [ESS] • Reconeixement de la riquesa que ens aporta com a éssers humans la pluralitat identitària, de llengües i expressions culturals.	• Anàlisi de les relacions de poder en la construcció dels estats nació i les identitats nacionals a partir d'estudis de casos concrets identificant moments històrics clau [99] i tensions derivades dels processos d'homogeneïtzació. [ESS] • Estudi i reconeixement de situacions en què la construcció estatal desencadena processos de subordinació o resistència. • Valoració de la lluita pels drets lingüístics, culturals i nacionals.
Cultura i inclusió		
Participació en mesures i accions a favor de la igualtat i de la plena inclusió	• Reconeixement de la diferència entre inclusió i integració.	• Identificació dels mecanismes estructurals que provoquen exclusions en col·lectius específics. • Participació en campanyes i accions que treballin a favor de la plena igualtat i inclusió en

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	- Anàlisi de les implicacions socials de la inclusió des del reconeixement ple i la no-discriminació. - Valoració de la necessitat de treballar en favor de la inclusió de totes les persones per garantir la plena igualtat de tothom.	l'entorn escolar i proper, com a exercici de participació ciutadana crítica. [ESS]
Actitud oberta i receptiva davant de formes culturals diverses i, en especial, de col·lectius minoritzats.	- Identificació del concepte de minories o grups minoritzats en contextos socials i culturals propers i diversos. - Identificació de les situacions de discriminació que poden patir en funció de certs prejudicis socials o culturals, des d'una mirada interseccional. - Valoració dels impactes personals i socials en la vivència de les discriminacions.	- Desenvolupament d'una mirada crítica contra els prejudicis que pateixen els col·lectius minoritzats i els discursos que els fomenten. [ESS] - Adopció d'actituds d'obertura real a la diversitat cultural i de maneres de ser i de viure com a base per a la convivència democràtica.
Equitat de gènere		
Reconeixement de les principals fites en la lluita per la igualtat real de dones i homes i dels marcs legislatius.	- Reflexió sobre les pròpies nocions sobre la dignitat, l'equitat i la igualtat de gènere. - Situació cronològica de les fites que han contribuït a la lluita per la igualtat real	- Caracterització de les violències masclistes, homòfobes i transfòbiques en el marc de societats patriarcales i binàries. [ESS] - Anàlisi de casos reals de violència masclista, homòfoba i transfòbica.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	entre homes i dones, i anàlisi de contextos sociohistòrics diversos. • Valoració crítica del paper dels moviments socials i individuals en la consolidació de drets igualitaris, al llarg de la història.	• Rebuig de manera clara de qualsevol tipus de violència masclista, homòfoba i transfòbica. [ESS]
Identificació dels principals motius de discriminació per raó de sexe i d'orientació sexual a Catalunya i Espanya	• Identificació de les causes estructurals i culturals de discriminació per raó de sexe, identitat, orientació sexual i expressió de gènere, i valoració de les responsabilitats individuals i col·lectives. • Reconeixement dels drets de les persones independentment del seu sexe, expressió de gènere o orientació sexual.	• Estudi de casos reals per identificar els principals motius de discriminació per sexe, identitat de gènere, expressió de gènere o orientació sexual. • Anàlisi interseccional dels efectes de la discriminació sobre diferents col·lectius. • Posicionament crític davant els casos de discriminació per raons de sexe, expressió de gènere o orientació sexual, i proposta de mesures que en promoguin la igualtat en l'entorn proper.
Posicionament de rebuig de la violència masclista, homòfoba i transfòbica	• Caracterització de les violències masclistes, homòfobes i transfòbiques en el marc de societats patriarcals i binàries. [ESS] • Reconeixement dels tipus de violència [100] i discriminació que es poden exercir	• Anàlisi de casos reals de violència masclista, homòfoba i transfòbica per caracteritzar, identificar i denunciar el tipus de violència i vulneració de drets que s'ha exercit.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	contra les persones per raons de sexe, expressió de gènere o orientació sexual i les seves manifestacions.	- Incorporació de models i d'històries de vida que exemplifiquin processos de resistència i contribució a la igualtat i al reconeixement de drets, com a referents positius. - Valoració de la responsabilitat col·lectiva i individual en l'adopció de postures de respecte, defensa dels drets i empoderament de les persones afectades per aquestes discriminacions. - Rebuig de manera clara de qualsevol tipus de violència masclista, homòfoba i transfòbica. [ESS]
Responsabilitat ecosocial		
Assumpció de compromisos davant dels objectius del desenvolupament sostenible per mitjà d'accions que generin valor afegit.	- Coneixement dels ODS i el seu marc d'aplicació, com a responsabilitat personal i col·lectiva. - Relació entre la crisi climàtica i la vulneració de drets humans. - Participació en projectes i accions al barri o la ciutat que treballin per a la consecució dels objectius ODS. [ESS]	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Implicació en la defensa i la protecció del medi ambient i dels paisatges a través de la participació en projectes comunitaris i en la difusió de les accions.	● Presa de consciència de la importància de defensar i protegir el medi ambient i els paisatges des de la noció d'ecodependència. ● Reflexió sobre l'activisme climàtic: els seus agents principals, impactes, conflictes, persecucions i èxits. ● Anàlisi d'un conflicte ambiental proper per entendre'n els interessos, els agents, les implicacions i els futurs en disputa. [ESS]	● Participació activa en projectes en defensa de la justícia climàtica o ambiental, havent-ne analitzat les implicacions. ● Desenvolupament d'accions de difusió a l'institut adreçades a professorat o famílies per implicar més gent en accions reals en defensa del medi i la justícia ambiental.
Ciutadania i compromís cívic		
Ús de la mediació i de la gestió pacífica dels conflictes en l'àmbit escolar i comunitari.	● Reconeixement de què és la mediació i dels seus principis bàsics. ● Identificació del concepte de conflicte i de les seves tipologies en l'àmbit escolar i comunitari. ● Ús de la mediació per resoldre conflictes en l'àmbit escolar i comunitari.	● Anàlisi de situacions de resolució de conflictes escolars i comunitaris a través de la mediació i promovent la convivència i la responsabilitat col·lectiva. [ESS] ● Ús de la mediació per resoldre conflictes en l'àmbit escolar i comunitari.
Col·laboració en projectes de l'entorn proper que lluitin per l'equitat i la no discriminació.	● Identificació i valoració crítica de projectes en l'entorn proper orientats a la no-discriminació i l'equitat.	● Participació activa en projectes de l'entorn proper que lluitin per l'equitat i la no-discriminació. [ESS]

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	Participació activa en projectes de l'entorn proper que lluitin per l'equitat i la no-discriminació. [ESS]	- Valoració de l'impacte de les iniciatives en la pròpia experiència i en la de les altres persones. - Reflexió sobre la importància del suport comunitari en les vides personals i col·lectives.
Reconeixement del caràcter inacabat de la lluita pels drets humans i la democràcia.	- Caracterització conceptual i històrica de la lluita pels drets humans i la democràcia. - Identificació i valoració de les mancances actuals i en altres períodes històrics en relació amb el respecte pels drets humans i el funcionament democràtic, per poder anticipar-se en futurs moments.	- Anàlisi de situacions de garantia desigual dels drets humans, en funció de desigualtats socioeconòmiques, de gènere, territorials o racials, entre d'altres. - Qüestionament de l'impacte desigual del funcionament democràtic sobre diferents col·lectius, territoris i pobles. - Reflexió sobre les situacions que causen retrocessos en la lluita pels drets humans i la consolidació de societats justes i democràtiques. [ESS] - Propostes de millora per a l'assoliment dels drets humans i de millora de la qualitat democràtica que incorporin mecanismes de participació, transparència i corresponsabilitat.
El patrimoni cultural i artístic		

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Participació en accions de posada en valor i difusió del patrimoni local amb actitud col·laborativa i emprenedora.	• Aplicació de les nocions i les conceptualitzacions sobre el patrimoni en l'àmbit local. • Reconeixement de la importància de l'art i la cultura en la nostra construcció personal i de memòria col·lectiva. • Anàlisi d'algun conflicte local amb relació a la creació, la conservació, la modificació o la destrucció de patrimoni local.	• Implicació activa en la seva preservació, difusió i valoració, incorporació de mirades diverses i foment de la seva accessibilitat i la inclusió. [ESS] • Impuls de debats i propostes relacionades amb la creació, la valoració, la conservació, la reapropiació o la divulgació de patrimoni local per a l'enfortiment de relacions comunitàries.
Ciutadania ètica digital		
Reflexió crítica sobre les oportunitats i els reptes de la societat de la informació i de les xarxes socials.	• Identificació de les principals tecnologies de la informació i plataformes digitals presents en la nostra quotidianitat. • Valoració de les oportunitats d'aquestes tecnologies [101]. • Comprensió de l'impacte de les tecnologies en la construcció de la identitat pròpia, l'opinió pública i les relacions socials.	• Interpretació dels principals reptes socials vinculats a aquestes tecnologies, a partir de l'experiència pròpia i de les teories filosòfiques que els aborden. • Valoració de les legislacions i les propostes de legislació i regulació sobre les xarxes socials i la indústria tecnològica. • Debat sobre alguns dels principals reptes i les accions i decisions concretes que s'hi vinculen. [ESS]

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
Ús responsable, col·laboratiu i ètic de les plataformes virtuals.	• Identificació de les plataformes utilitzades en els àmbits escolar, personal i comunitari. • Reconeixement i comprensió de què entenem per un ús ètic i responsable. • Desenvolupament de capacitats per a la detecció de continguts manipulats, discriminatoris o que vulneren drets. • Reconeixement i comprensió de què entenem per un ús ètic i responsable. • Pràctica de formes de participació responsable, col·laborativa i ètica en els entorns virtuals. [ESS]	• Valoració del paper que té i que pot tenir en un futur la intel·ligència artificial, i considerar a quins àmbits els manca una perspectiva ètica, com ara el consum energètic, l'ús de dades biomètriques, la suplantació d'identitats, entre d'altres.
Actitud oberta a l'aprenentatge permanent al llarg de la vida	• Identificació de les necessitats i les mancances d'aprenentatge que tenim. • Reflexió sobre el paper de l'aprenentatge personal i comunitari en les societats humanes. • Valoració de les possibilitats que ens ofereix el sistema educatiu, el lleure, els espais digitals, l'entorn comunitari i la vida per créixer i aprendre. [ESS]	

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	- Desenvolupament d'estratègies d'autonomia, autoregulació i pensament crític en l'accés a la informació. - Desenvolupament d'un sentiment de confiança que amb esforç i dedicació es pot seguir aprenent.	
Les cures i la comunitat		
Assumpció de responsabilitats individuals i col·lectives per contribuir a la cura i al benestar dels membres de la comunitat escolar i de l'entorn.		- Reconeixement dels humans com a interdependents [102]. - Reflexió sobre la precarietat i la falta de reconeixement dels treballs de cures en la nostra societat. - Valoració crítica de la manera com es distribueixen les tasques de cura a la societat i del seu impacte segons el gènere, edat o context socioeconòmic. - Identificació de quines necessitats té la nostra comunitat i entorn i reconeixement de desigualtats i vulnerabilitats. - Propostes d'actuació per contribuir a la millora, cura i benestar dels membres de la comunitat i

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		entorn des de la perspectiva de la corresponsabilitat. [ESS] Assumpció de responsabilitats en la cura i el benestar en la comunitat escolar i l'entorn social.
Participació en activitats intergeneracionals i de voluntariat.		- Identificació i reconeixement de les necessitats i aportacions de les persones de diferents generacions. - Reconeixement dels beneficis i característiques del voluntariat com a compromís evitant el paternalisme i la caritat. - Valoració de l'intercanvi de sabers i experiències entre generacions. - Participació en activitats intergeneracionals, des de la perspectiva de la reciprocitat i aprenentatge mutu. [ESS]
Benestar i sensibilitat		
Expressió de les emocions a partir d'un concepte assertiu sobre la pròpia imatge i de la sensibilitat i el respecte per la diversitat.	Reconeixement de les pròpies emocions davant algunes situacions socials concretes, properes o llunyanes.	Escolta i respecte de les necessitats i voluntats de les altres persones. [ESS]

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
	- Anàlisi dels interessos i beneficis dels discursos i les campanyes que interpel·len o provoquen inseguretat, por, baixa autoestima, etc. - Comprensió de la relació entre emocions, autoestima, pressions socials i construcció de la imatge personal. - Expressió de les pròpies necessitats, sentiments, estats d'ànim i voluntats en l'entorn social proper. [ESS]	Desenvolupament d'una actitud respectuosa davant la diversitat d'identitats, experiències i realitats.
Superació dels estereotips i els prejudicis i actitud oberta per incorporar les experiències i sabers dels altres.	- Reconeixement de l'impacte que tenen els prejudicis i els estereotips en les nostres representacions, relacions i percepcions. - Comprensió de l'impacte dels prejudicis i estereotips en les relacions personals i les desigualtats socials, incloent-hi l'anàlisi de com diferents eixos d'opressió es creuen i afecten col·lectius diversos.	- Reflexió sobre els interessos polítics i econòmics que hi ha darrere els discursos mediàtics que fomenten prejudicis, estereotips i relats d'odi. - Reconeixement de les visions, perspectives, coneixements i experiències d'altres persones. - Elaboració de contrarelatats a partir de mirades diverses i experiències plurals d'acord amb la defensa dels drets humans. [ESS]
Consolidació d'hàbits de salut física i mental, individuals i col·lectius	Identificació dels beneficis de disposar d'una bona salut física i mental.	Identificació dels factors socials, estructurals i personals que afecten la salut física i mental.

Sabers del currículum de 3r i 4t curs	Proposta a 3r	Proposta a 4t
		• Reconeixement de bones pràctiques i hàbits de cura personal i col·lectiva. • Incorporació d'hàbits saludables i consciència de la dimensió personal i comunitària de la salut. [ESS]

Comentaris explicatius

COMENTARIS BLOC REPTES DEL MÓN ACTUAL

1r i 2n

[1] INTENCIONALITAT I SILENCIS CARTOGRÀFICS. Els mapes no són neutres; la manera com elaborem i representem les dades pot induir a una determinada visió del fet cartografiat. Els silencis fan referència a la no representació de determinats fenòmens, cosa que pot impedir-ne la visibilitat.

[2] PRINCIPALS ELEMENTS DEL CLIMA I ELS FACTORS QUE EL CONDICIONEN. Elements: especialment la temperatura, les precipitacions, la pressió atmosfèrica, el vent i la humitat. Factors que condicionen el clima: especialment latitud, altitud, relleu, continentalitat o proximitat al mar, circulació atmosfèrica i marina, i efecte hivernacle.

[3] CAUSES ANTROPOGÈNIQUES DEL CANVI CLIMÀTIC. El canvi climàtic actual és causat, principalment, per l'augment de gasos d'efecte hivernacle, a causa de la combustió de fòssils que s'inicia amb la industrialització, i que segueix augmentant amb la revolució dels transports, la globalització i la societat de consum. Les responsabilitats en les emissions són molt desiguals i asimètriques entre grups socials i territoris.

[4] ESTRATÈGIES DE MITIGACIÓ I ADAPTACIÓ. Les estratègies de mitigació i adaptació al canvi climàtic fan referència a dues maneres d'enfrontar-s'hi. La mitigació se centra en la reducció de les causes del canvi climàtic, especialment en la reducció dels gasos efecte hivernacle (GEH), mentre que les estratègies d'adaptació tenen a veure amb aquelles mesures que disminueixen la vulnerabilitat de les societats, els territoris i els col·lectius davant els efectes del canvi climàtic.

[5] AMENACES AMBIENTALS COMUNES. Com la contaminació, la desforestació, la desertificació, la pèrdua de biodiversitat o l'impacte d'espècies invasores. A l'hora d'abordar les amenaces ambientals comunes és important tenir en compte l'afectació sobre els límits del planeta: el canvi climàtic; la

contaminació d'aire, aigua i sòl; l'ús d'aigua dolça; els canvis en l'ús i l'esgotament del sòl; l'acidificació dels oceans i la biodiversitat. No cal treballar-los tots, però sí tenir en compte aquesta diversitat, per entendre que cada acció pot tenir efectes diferents i en diferents àmbits.

[6] COMUNITATS LOCALS. Podem buscar exemples propers relacionats amb la urbanització, la gestió dels residus o l'enfrontament a macroprojectes com ampliacions d'infraestructures, parcs eòlics o construcció de centres de dades. També podem identificar les lluites de comunitats locals en altres zones, i especialment les lluites de comunitats indígenes en la defensa dels territoris i l'enfrontament a projectes de desforestació, agricultura intensiva, extracció de combustibles fòssils o construcció de macropreses.

[7] CONFLICTES AMBIENTALS. Són conflictes socials i polítics relacionats amb les discrepàncies i les tensions en la gestió dels recursos, del territori o dels serveis ambientals o la protecció d'espais mediambientals. Aquests conflictes sovint sorgeixen perquè hi ha interessos contraposats; per exemple, l'explotació econòmica d'un recurs natural pot xocar amb la voluntat de conservar-lo. Al mateix temps, impliquen la defensa de drets, ja que les comunitats afectades poden reivindicar el dret a un medi ambient sa, a la salut o a mantenir les seves formes de vida, mentre que altres actors poden defensar drets vinculats al desenvolupament econòmic o a la propietat.

[8] TRANSFORMACIÓ D'IMPACTES. Tota acció sobre el medi produeix impactes. Aquests poden resultar negatius per a la biodiversitat i el medi, provocar situacions que en previnguin el deteriorament, o fins i tot efectes positius. La qüestió aquí seria identificar quins produeixen efectes perversos sobre l'entorn, quins redueixen els impactes i quins poden impulsar transformacions positives.

[9] LA FÓRMULA DEL RISC. En l'anàlisi dels riscos es treballa amb l'anomenada fórmula del risc. Aquesta implica que hi ha tres factors que es multipliquen entre si: perill, exposició i vulnerabilitat. Cadascun dels tres factors, quan equival a zero, fa que el risc desaparegui. Perill es refereix a la presència d'un element natural o humà amb probabilitat de causar un risc. Exposició fa referència a elements que es troben a la zona de risc. Vulnerabilitat indica la qualitat d'aquests elements exposats i si estan preparats per enfrontar-se al risc sense efectes negatius.

[10] TIPUS DE RISCOS. Hi ha principalment dos tipus de riscos: els naturals i els antròpics. Dins els riscos naturals trobem els riscos climàtics o atmosfèrics, els geològics (que poden ser d'origen intern o extern) i els biològics. Pel que fa als antropogènics, podem distingir els d'origen industrial o tecnològic, els urbanístics, els incendis forestals, els provocats per la contaminació i per la sobreexplotació del sòl.

Cal tenir en compte que aquestes categories no són estanques i que els riscos poden interactuar entre si.

[11] CONCEPTES BÀSICS. Comptem amb una gran quantitat de conceptes bàsics de les ciències socials en general i de les disciplines sociocientífiques en concret, i que podem englobar en els conceptes socials clau:

Temps i espai (context).

Canvi i continuïtat.

Causa i conseqüència.

Organització i poder.

Interrelació i conflicte.

Identitat i alteritat.

Valors i ideologies.

Necessitats i recursos.

[12] REPTES DEMOGRÀFICS ACTUALS. Com a exemple de reptes demogràfics: disminució de la natalitat, envelliment de la població, èxode rural, mobilitat estacional, despoblament rural, creixement urbà no planificat, crisis de refugiats.

[13] ESTRUCTURA DEMOGRÀFICA. La demografia s'estudia des de tres vessants: l'estructura, la dinàmica i la distribució. L'estructura demogràfica ens indica com és la composició d'una població en un moment determinat. Ens parla de l'estructura per edat i sexe, però també pot incloure l'origen de la població o altres característiques. L'eina principal amb què solem treballar és la piràmide de població.

[14] DINÀMICA DE LA POBLACIÓ. La dinàmica de la població té a veure amb els canvis que experimenta una població, és a dir, el creixement o decreixement. Aquest pot ser causat per la diferència entre natalitat i mortalitat, i l'anomenem creixement vegetatiu, o bé entre emigració i immigració, i l'anomenem creixement migratori. El creixement total de la població sorgeix de la interacció de tots quatre fenòmens.

[15] CONCEPTES BÀSICS DE LES MIGRACIONS. Per exemple, emissió, recepció, causes, fluxos, tipus, etc.

[16] CONCEPTES BÀSICS DE LES MOBILITATS. Per exemple, estacionalitat, turisme, mobilitat diària, etc.

[17] CAUSES ECONÒMIQUES QUE PROVOQUEN POLARITZACIÓ. Per exemple:

— En la societat: les diferències de salaris, el preu de l'habitatge, l'accés a la propietat, l'atur, la precarietat laboral, la càrrega desigual de gènere en les tasques de cura o la dificultat d'accés al mercat laboral a persones migrades, trans, etc.

— En les relacions globals: les relacions d'importació-exportació, el desproveïment de terres i recursos de poblacions locals, el racisme ambiental, les diferències de legislació, les relacions postcolonials, etc.

[18] INDICADORS DE DESIGUALTAT GLOBAL. Índex de pobresa, índex d'alfabetització i escolaritat, esperança de vida, IDH (índex de desenvolupament humà), producte interior brut (PIB), indicador de progrés real (IPR), petjada ecològica / capital natural, felicitat nacional bruta (FNB).

[19] ESTEREOTIPS. Especialment pel que fa a la responsabilitat i els mèrits, en les relacions de gènere i en les relacions globals i les relacions entre països enriquits i empobrits.

És important fer servir conscientment el llenguatge i analitzar críticament o evitar conceptes com *països pobres*, *països desenvolupats*, *països subdesenvolupats*, *països del Primer/Tercer Món*.

[20] DISCRIMINACIONS LEGALS I NORMATIVES. Les desigualtats d'origen legal tenen a veure amb les lleis, si aquestes són diferents en funció del gènere.

En canvi, les desigualtats normatives tenen a veure amb les relacions socials i les discriminacions que creem entre nosaltres.

Per exemple, en alguns moments històrics s'ha prohibit l'accés de nenes a les escoles. Això és una mesura legal. En canvi, fins i tot en moments en què les lleis han permès accedir a l'educació tant a nens com a nenes, les nenes i les noies hi han accedit menys per qüestions culturals i familiars.

En el nostre context, homes i dones tenim dret a la mateixa baixa per maternitat i paternitat. Això és una mesura legal. En canvi, el temps que es dedica a la cura dels nadons és molt diferent entre gèneres a causa d'altres factors, com les pressions laborals o els rols apresos.

[21] **MIRADA INTERSECCIONAL.** La mirada interseccional valora les desigualtats com un tot que travessa les persones de manera diferent, en funció de la nostra situació i identitats. El gènere, la raça i la classe són els principals eixos d'opressió, que conviuen amb d'altres com l'edat, la sexualitat, la procedència o les capacitats físiques, i que ens col·loca, en cada context, en situacions de vulnerabilitat, privilegi, poder o desigualtat concretes. Per exemple, la discriminació de gènere no és la mateixa si la persona és rica o pobre, racialitzada, etcètera.

[22] **CONCEPTES BÀSICS.** Especialment: identitat, orientació sexual o del desig, expressió, sexe, binarisme, rol, estereotip, mandat, biaix, discriminació.

[23] **TOTES LES PERSONES.** És important emfatitzar que els constructes i rols de gènere afecten a tothom, però de maneres diferents.

3r i 4t

[24] **LOCAL, REGIONAL I MUNDIAL.** És interessant fixar-nos en els moviments i les lluites del propi context.

Per altra banda, en l'àmbit global, podem fixar-nos en moviments d'arreu del món, en què destaquen les lluites de les comunitats indígenes en la defensa dels territoris i ecosistemes, la denúncia de les desigualtats i la lluita per la justícia climàtica.

[25] **MULTILATERALISME.** Es tracta d'una forma d'actuació internacional en què tres o més estats col·laboren de manera coordinada, sovint a través d'institucions com l'ONU, per resoldre problemes globals, establir normes comunes i fomentar la pau i el comerç.

[26] **INTERACCIÓ ENTRE PROCESSOS NATURALS I ANTRÒPICS.** Entenem com a elements naturals aquells elements, biòtics o abiòtics, que es troben al medi sense influència humana. Entenem per elements antròpics aquells que deriven de les activitats humanes.

No són dos elements totalment contraposats, ja que els humans formem part de la natura. Quan ens interessa reconèixer els elements antròpics de manera diferenciada dels elements naturals, podem preguntar-nos "Això existiria, si no hi fóssim els humans?" De vegades no es pot respondre només amb un sí o un no; en una plantació, per exemple, les plantes són elements naturals que existirien sense els humans, però la plantació en si és antròpica i resulta d'una activitat humana.

[27] METABOLISME SOCIAL. El concepte de metabolisme social fa referència a la manera com les societats humanes intercanviem energia i materials amb el medi natural per sostenir la nostra existència, de manera semblant al metabolisme d'un organisme viu: cal mirar com “entren” les energies i les matèries, què en fem, com les usem, com les consumim i com les transformem i, finalment, quins residus produïm. Per tant, fa referència a l'extracció de recursos, la producció, el consum i la generació de residus en una comunitat concreta.

Aquest enfocament permet entendre l'impacte ambiental de les activitats humanes i posa el focus en la sostenibilitat, ja que evidencia la necessitat de reduir els fluxos de matèria i energia per evitar la degradació dels ecosistemes.

[28] SATISFACTORS. Els satisfactors són les formes concretes (pràctiques, relacions, productes) mitjançant les quals es cobreixen les necessitats humanes. Per a una mateixa necessitat podem mobilitzar satisfactors molt diferents, que també tenen impactes socials i ambientals diferents.

Per exemple, quan tenim set podem satisfer-la bevent aigua de l'aixeta, embotellada o una llauna de refresc ensucrat. Cada una d'aquestes opcions té impactes i petjades molt diferents. Quan tenim son podem descansar, prendre una beguda energètica o aplicar-nos productes perquè no se'ns noti el cansament. Quan tenim la necessitat de moure'ns podem fer-ho de moltes maneres, i quan ens volem distreure podem optar per propostes vinculades a l'art i la cultura, a la comunitat i al medi natural, o bé podem optar per opcions que ens aïllin o que tinguin un gran impacte energètic, o fins i tot accions que puguin causar perjudicis a altres persones o entorns.

Prendre consciència dels satisfactors ens ajuda a prendre consciència de fins a quin punt tenim opcions, i la tria d'aquestes té impactes tant en nosaltres com en el nostre entorn.

[29] HÀBITS DE CONSUM. Per exemple, transport, alimentació, roba i ús de tecnologia. Ens podem fixar en tots els estadis de la cadena econòmica de productes i serveis en concret (de la producció, la distribució, el consum o ús i el postconsum) per analitzar els agents implicats, què suposa i què provoca.

[30] CONSUMISME I SOBREPRODUCCIÓ. Els models de subsistència generen i produeixen per cobrir les necessitats; els models productius generen i produeixen per cobrir necessitats i generar un excedent que permeti el comerç i l'intercanvi. Els models de sobreproducció basats en el consumisme, en canvi, es basen en una relació de producció-consum desvinculada de cobertura de necessitats: es produeix perquè pugui haver-hi consum, i es consumeix per donar sortida a la producció. Es dona la paradoxa que moltes persones no tenen les seves necessitats cobertes malgrat que hi hagi productes per cobrir-les, perquè no poden accedir-hi a través del consum.

Per exemple, en l'actualitat es calcula que hem produït tanta roba per abastir les cinc generacions següents. La producció tèxtil actual no s'orienta a cobrir les necessitats de vestir, sinó a estimular el consum de roba. Per altra banda, entre el 30 % i el 40 % dels aliments produïts no arriben a consumir-se, perquè es malbaraten o perquè no s'arriben a comercialitzar si es considera que hi ha massa producció. En canvi, hi ha centenars de milions de persones al món que viuen en situació de fam, i milers de milions que viuen situacions de malnutrició.

[31] INTERPRETACIÓ CRÍTICA. La interpretació crítica va més enllà de la interpretació de les idees principals o el missatge. Cal relacionar-la amb el context, analitzar les ideologies, els interessos i els impactes, i identificar possibles absències o biaixos de gènere en la representació de la realitat.

[32] PROCESSOS HISTÒRICS I ELEMENTS GEOGRÀFICS

Podem posar l'èmfasi en el Mediterrani com a espai d'intercanvis, trobades i moviments, fonamental al llarg de la història, així com la connexió amb la resta de la Península i els intercanvis a través dels Pirineus.

[33] DISCURSOS D'ODI

Els discursos d'odi són missatges, escrits o en imatges, que denigren persones i col·lectius.

Normalment es focalitzen en un grup de persones, que s'estigmatitza. De vegades es fa de manera molt explícita; altres vegades és més subtil.

Aquesta estigmatització i l'emissió constant de missatges negatius sobre aquest grup de persones ajuda a deshumanitzar-les i, finalment, es legitima la violència contra aquestes persones. És per això que sovint s'utilitzen com una estratègia per justificar la violència i les desigualtats.

Podem trobar discursos d'odi a molts llocs: als mitjans de comunicació, a les converses amb amics, a les pintades de les parets del carrer. Actualment, les xarxes socials són un dels espais on més es difonen i on tenen més impactes.

[34] SECTORS ECONÒMICS I LA SEVA TRANSFORMACIÓ AL LLARG DEL TEMPS. Per fer referència a les activitats econòmiques, parlem sovint de tres grans sectors econòmics: el primari, centrat en l'obtenció de recursos naturals; el secundari, centrat en la seva transformació, i el terciari o serveis, centrat en l'atenció a les persones. En el sector terciari s'hi inclou una gran varietat d'activitats econòmiques: la sanitat, l'educació, els transports, el comerç, el turisme, les telecomunicacions, la restauració, l'assessorament i la gestió, l'advocacia, les activitats artístiques, les finances, entre d'altres. També podem fer referència als sectors no des d'aquesta divisió entre primari, secundari i terciari, sinó en funció de l'objecte sobre el qual s'articulen les activitats. Així,

podem parlar del sector alimentari, del sector del llibre o del sector immobiliari. En les societats, i en tots els contextos, hi ha una combinació dels sectors econòmics, però en funció del context tenen proporcions molt diferenciades.

Les activitats econòmiques tenen implicacions ambientals (com ens relacionem amb el medi), socials (com ens relacionem entre nosaltres) i polítiques (com ens organitzem). Els canvis econòmics en els models d'obtenció i producció d'aliments i altres matèries han estat molt importants a l'hora de posar en marxa transformacions culturals, polítiques i socials profundes. Per això és interessant preguntar-nos per les activitats econòmiques de qualsevol societat o context que analitzem.

Generalment, classifiquem les societats entre caçadores i recol·lectores; agrícoles i ramaderes; industrials i postindustrials. L'adopció d'un nou model no implica l'abandó dels altres, sinó que transforma tot el sistema econòmic. En l'actualitat, per exemple, els nostres models agrícoles i ramaders funcionen, generalment, amb lògica i mecanismes industrials.

[35] MECANISMES BÀSICS DE L'ECONOMIA DE MERCAT. Especialment producció i consum; oferta i demanda; preus.

[36] ECONOMIA LINEAL I CIRCULAR

L'economia lineal fa referència a un procés econòmic generalitzat basat en l'extracció de matèries del medi natural per fer-ne algun objecte o material, que s'utilitza i posteriorment es llença, per convertir-lo en un residu.

En canvi, l'economia circular planteja un model en què després de l'ús es puguin reaprofitar els materials a través de la recuperació, la reutilització o el reciclatge, per reiniciar el procés sense haver d'extreure més recursos del medi natural i sense generar residus.

[37] METABOLISME SOCIAL. El concepte de metabolisme social fa referència a la manera com les societats humanes intercanviem energia i materials amb el medi natural per sostenir la nostra existència, de manera semblant al metabolisme d'un organisme viu; cal mirar com "entren" les energies i les matèries, què en fem, com les usem, com les consumim i com les transformem i, finalment, quins residus generem. Per tant, fa referència a l'extracció de recursos, la producció, el consum i la producció de residus en una comunitat concreta.

Aquest enfocament permet entendre l'impacte ambiental de les activitats humanes i posa el focus en la sostenibilitat, ja que evidencia la necessitat de reduir els fluxos de matèria i energia per evitar la degradació dels ecosistemes.

[38] **SOBIRANIA ENERGÈTICA.** La sobirania energètica és el principi segons el qual un territori o comunitat té el dret i la capacitat de decidir com produeix, distribueix i consumeix la seva energia, prioritzant les seves necessitats socials i ambientals per sobre d'interessos externs. Està molt vinculada a l'economia ecològica i als moviments de transició energètica, i defensa l'ús de fonts locals i renovables, la reducció de la dependència de combustibles fòssils i el control democràtic del sistema energètic. Això implica no només garantir l'accés a l'energia, sinó fer-ho d'una manera justa, sostenible i adaptada al context local, reduint vulnerabilitats davant crisis globals o pressions geopolítiques.

[39] **CONFLICTES.** Entre països, els conflictes poden adoptar diverses formes segons els interessos en joc i els mitjans utilitzats. El més evident és el conflicte bèl·lic, que implica l'ús directe de la força militar, com en guerres o intervencions armades. També hi ha conflictes econòmics, que es manifesten en sancions, guerres comercials o disputes per recursos naturals, sovint dins del marc del comerç internacional. Els conflictes polítics i diplomàtics impliquen tensions en relacions internacionals, desacords ideològics o lluites per influència global. A més, existeixen conflictes territorials, tecnològics, i culturals o ideològics. Sovint aquests tipus no es donen de manera aïllada, sinó que es combinen en conflictes complexos que impliquen múltiples dimensions alhora.

[40] **EXPERIÈNCIES DE PAU I MEDIACIÓ.** En l'actualitat i en diferents moments històrics. Podem prendre l'exemple de comunitats no bèl·liques, però també experiències com els pactes de pau i treva medievals, o tractats de pau contemporanis.

[41] **REIVINDICACIONS FEMINISTES.** És interessant centrar-nos en els contextos contemporanis dels segles xix-xxi, però també podem recuperar algunes experiències històriques més llunyanes, com la de la Querella de les Dames medieval.

COMENTARIS BLOC SOCIETATS I TERRITORIS

1r i 2n

[42] **METODOLOGIES DE LES CIÈNCIES SOCIALS.** Fan referència a les maneres que tenim, des de les ciències socials, de llegir el món, interpretar-lo i elaborar coneixement sociocientífic. És important no la identificació d'aquests mètodes sinó, sobretot, la selecció crítica de quins són els més adequats per

respondre a les preguntes que ens fem en el context que investiguem. L'observació, per exemple, ens pot anar molt bé per analitzar canvis en el territori, però no ens servirà per analitzar-ne les causes. Les fonts orals ens són fonamentals si ens fem preguntes per la vivència de passats propers o per les diferents opinions sobre un dilema actual, però, en canvi, no ens serviran si volem analitzar contextos d'èpoques històriques llunyanes. La lectura contrastada de fonts escrites o imatges, l'anàlisi de fonts materials i patrimonials, les fonts orals i les entrevistes, l'observació directa, l'anàlisi de dades estadístiques, entre d'altres, són alguns d'aquests mètodes.

[43] PERÍODES. Els períodes ens serveixen per ordenar i sintetitzar. Podem perioditzar després d'haver interpretat una realitat i haver valorat fins a quin punt els canvis són prou significatius per considerar que es dona un canvi d'època. Són una interpretació feta a posteriori.

[44] ELABORACIÓ DE LÍNIES TEMPORALS.

Serà important:

1. Reconèixer el marc temporal que es vol representar.
2. Distribuir els anys de manera proporcionada.
3. Ubicar esdeveniments o processos significatius.
4. Perioditzar de manera justificada.

[45] DIFERENTS DISCIPLINES. Com ara l'antropologia, la història i l'arqueologia, però també la biologia, la genètica o la física. És interessant no identificar aquestes disciplines sinó què aporten, per què podem recórrer a una o altra, i com dialoguen. Les evidències que tenim d'aquells períodes són escasses; el coneixement que en tenim va canviant a mesura que s'analitzen o interpreten més evidències, convivim amb diferents hipòtesis i interpretacions, i s'accepta que hi ha aspectes de les vides de les societats prehistòriques que potser no coneixerem mai. El coneixement que en tenim és rigorós i conviu amb incerteses, i això també és un element molt interessant per discutir a les aules.

[46] CANVIS TECNOLÒGICS. Per exemple, el domini del foc, la costura, la ceràmica, el tèxtil, la metal·lúrgia, les rodes.

[47] CANVIS ECONÒMICS. Per exemple, els inicis de la ramaderia i l'agricultura; l'intercanvi i el comerç.

[48] PRIMERES SOCIETATS URBANES. Posant èmfasi en elements d'organització social i política, activitats econòmiques, urbanisme i organització del territori, i cosmogonia.

[49] CONSIDERADES COM A PRIMERES CIVILITZACIONS. El terme primeres civilitzacions està en revisió. Per això també parlem de "primeres societats urbanes", que és un concepte més acceptat en l'actualitat.

[50] IMPACTE DE LES RUTES COMERCIALS. Per exemple, la comunicació de ports, la construcció d'una xarxa de comunicacions per carretera, els intercanvis lingüístics, el sincretisme religiós i cultural, l'expansió de colònies comercials i posteriorment de l'imperi romà, etc.

[51] ESTRUCTURES POLÍTIQUES DE DESIGUALTAT. Per exemple, sistemes de classes, de castes, distinció entre població lliure i esclava, i societats ternàries (especialment en feudalisme i Antic Règim). El gènere, la raça i l'edat sovint operen com a part d'aquesta organització o com un subsistema de classes. És interessant no només mirar la classificació, sinó també si hi ha possibilitat de mobilitat entre les classes i com es legitimen o reproduïxen.

[52] RESISTÈNCIA I CANVIS. Per exemple, en el món occidental:

- Durant l'edat antiga: la vaga de les cebes d'Egipte o la revolta dels esclaus a Roma.
- Durant l'edat mitjana: la guerra dels remences.
- Durant l'edat moderna: la revolta dels segadors.

[53] FORMES D'ORGANITZACIÓ POLÍTICA. Per exemple, tribu, cabdillatge, estat o imperi. En els estats, podem distingir diferents formes en funció de qui governa (monarquia, república), de com governa (democràcia, dictadura) i amb quina relació territorial (composta, descentralitzada o centralista). En el nostre context, és especialment rellevant analitzar el pas de les monarquies compostes medievals als absolutismes de l'Antic Règim, i d'aquests a les monarquies liberals.

[54] QUÈ ÉS EL PATRIMONI. Es diferencia el patrimoni catalogat del patrimoni que reconeixem i signifiquem socialment, i es reflexiona sobre qui decideix què es considera patrimoni.

[55] DIFERENTS MANERES DE PRESERVAR-LO I CUIDAR-LO. En aquest cas és important diferenciar el patrimoni material de l'immaterial, perquè les formes de conservació, preservació, cura i transmissió són molt diferents.

[56] DIVERSITAT. És interessant no considerar homogeni el cristianisme, sinó identificar diferents branques (catolicisme, protestantisme, etc.) i també l'existència i la influència de diferents ordes que han tingut molta rellevància especialment en el context català: el catarisme, l'orde del Cister, els franciscans, els dominics, els benedictins o els carmelites.

[57] DIVISIÓ DEL TREBALL. Aquesta divisió pot ser per diferents motius: sexual, per edat, per classe o estrat, etc.

[58] ACTIVITATS ECONÒMIQUES DE DIFERENTS SOCIETATS

Per fer referència a les activitats econòmiques, parlem sovint de tres grans sectors econòmics: el primari, centrat en l'obtenció de recursos naturals, el secundari, centrat en la seva transformació, i el terciari o serveis, centrat en l'atenció a les persones. En el sector terciari s'hi inclouen una gran varietat d'activitats econòmiques: la sanitat, l'educació, els transports, el comerç, el turisme, les telecomunicacions, la restauració, l'assessorament i la gestió, l'advocacia, les activitats artístiques, les finances, entre d'altres. També podem fer referència als sectors no des d'aquesta divisió entre primari, secundari i terciari, sinó en funció de l'objecte sobre el qual s'articulen les activitats. Així, podem parlar del sector alimentari, del sector del llibre o del sector immobiliari. En les societats, i en tots els contextos, hi ha una combinació dels sectors econòmics, però en funció del context tenen proporcions molt diferenciades.

Les activitats econòmiques tenen implicacions ambientals (com ens relacionem amb el medi), socials (com ens relacionem entre nosaltres) i polítiques (com ens organitzem). Els canvis econòmics en els models d'obtenció i producció d'aliments i altres matèries han estat molt importants a l'hora de promoure transformacions culturals, polítiques i socials profundes. Per això és interessant preguntar-nos per les activitats econòmiques de qualsevol societat o context que analitzem.

Generalment, classifiquem les societats entre caçadores i recol·lectores, agrícoles i ramaderes, i industrials i postindustrials. L'adopció d'un nou model no implica l'abandó dels altres, sinó que transforma tot el sistema econòmic. En l'actualitat, per exemple, els nostres models agrícoles i ramaders funcionen, generalment, amb lògica i mecanismes industrials.

[59] **DIVERSITAT EN LA CONSCIÈNCIA ECOSOCIAL.** La manera com entenem la relació entre les persones i els altres elements del medi ha estat molt diferent al llarg de la història i de diferents cultures, i això ha influït també en els models econòmics. Per exemple, els models extractivistes es relacionen amb una mentalitat antropocèntrica, que identifica els altres éssers vius i els elements del medi com a recursos.

[60] **PROBLEMES I REPTES ACTUALS.** Per exemple, despoblament rural, creixement urbà, distribució de serveis i infraestructures, sostenibilitat.

[61] **ANÀLISI CRÍTICA DE PROBLEMES I REPTES SOCIALS.** Es fa especialment important valorar els projectes de futur i les seves implicacions, i els interessos i les necessitats dels agents.

[62] **CONFLICTES DEL PRESENT I EL PASSAT.** Quan parlem de conflictes és fàcil que ens vinguin al cap conflictes bèl·lics i armats. És interessant treballar-los, especialment si ho fem de manera transversal i per la seva evolució. Tot i així, hi ha molts altres tipus de conflicte que també és important explorar, com conflictes ideològics, polítics o econòmics.

[63] **DIFERENTS TIPUS DE VIOLÈNCIA.** Més enllà de la violència física, que és evident, sovint també es viu molta violència sexual i de gènere, psicològica, econòmica, administrativa o per falta de cobertura bàsica d'aliments, sistemes de salut i d'educació.

[64] **CAUSES I CONSEQÜÈNCIES ASIMÈTRIQUES.** Fa referència al fet que no tothom té el mateix grau de responsabilitat ni a tothom l'impacten les conseqüències de la mateixa manera.

[65] **PERSONES I AGENTS DEL CONTEXT.** Especialment entre la societat colonitzadora i la societat colonitzada, incloent-hi les jerarquies socials, racials i de gènere associades als processos colonials.

[66] **DES DE DIFERENTS AGENTS I DIFERENTS PARTS DEL MÓN.** Interessa especialment analitzar el contrast entre societats que han estat històricament colonitzadores i societats històricament colonitzades. Fomentar una ciutadania crítica davant les herències del colonialisme també exigeix reconèixer la diversitat amb què aquesta herència és llegida i viscuda.

[67] PERSONES INVISIBILITZADES. De vegades la discriminació es dona en el mateix context i, de vegades, en els relats posteriors que se'n fan. Per exemple, en molts contextos històrics i culturals les dones han viscut en matriarcats o en societats igualitàries, amb càrrecs de poder i gran reconeixement social. Però bona part del coneixement històric que tenim s'ha elaborat en societats androcèntriques que han obviat o mal interpretat aquestes experiències. En canvi, en alguns contextos sí que han viscut situacions de gran discriminació i opressió. De la mateixa manera, hi ha col·lectius, com la comunitat gitana a Catalunya, que ha patit tant discriminació i persecució en diferents contextos històrics com invisibilització en els relats històrics. És interessant fer aquesta distinció, i preguntar-nos què pot tenir a veure amb un context i què amb els relats posteriors que n'hem fet.

[68] EXPRESSIONS ARTÍSTIQUES I CULTURALS. És aplicable sobre qualsevol expressió artística. En el marc català, ens interessarà especialment contextualitzar i analitzar expressions d'art rupestre; art ibèric i grecoromà; art romànic; art mossàrab; art gòtic; el renaixement i el barroc; el neoclassicisme, el romanticisme, el realisme; el modernisme, el noucentisme; les avantguardes, i els moviments actuals.

[69] DIFERENTS EPIDÈMIES AL LLARG DE LA HISTÒRIA. Per exemple, a l'edat antiga, la pesta d'Atenes; durant l'edat mitjana, la pesta negra; durant l'edat moderna, la verola als territoris conquerits pels europeus a Amèrica; durant l'edat contemporània, el còlera a Àsia, la grip espanyola o el coronavirus.

[70] AVENÇOS CLAU. Com la generalització de l'ús del sabó, la penicil·lina (antibiòtics) o el sistema de vacunació.

[71] MULTICAUSALITAT. Causes estructurals, conjunturals i immediates; causes econòmiques, polítiques, ideològiques, etc.

3r i 4t

[72] METODOLOGIES PRÒPIES DE LES CIÈNCIES SOCIALS. Per exemple, anàlisi de fonts, dades estadístiques, treball de camp, entrevistes, cartografia...

[73] EXPERIÈNCIES FAMILIARS I COMUNITÀRIES. Pot ser interessant encreuar els àmbits personal-familiar-local-català-europeu-mundial, sigui de manera transversal al llarg de tota la història de la humanitat o bé en un context o un procés concret.

[74] **TRANSICIÓ, REVOLUCIÓ I RESISTÈNCIES A CATALUNYA I ESPANYA.** Per exemple, podem analitzar aquests tres fenòmens en el context de revolucions liberals i industrialització, en el context de lluites obreres i feministes, en el context de la Segona República, en el context de guerra i franquisme, en el context de Transició democràtica i en el context actual. És interessant fer referència al context internacional, ja que no són processos aïllats.

[75] **RACISME AMBIENTAL.** El racisme ambiental és la distribució desproporcionada de càrregues mediambientals —com contaminació, abocadors o indústries tòxiques— sobre certes comunitats, especialment amb baixos ingressos, racialitzades o indígenes. Podem analitzar aquestes dinàmiques des d'àmbits locals i globals. En entorns locals, per exemple, la distribució dels espais verds, les deixalleries o els polígons industrials tenen relació amb la renda de les zones i els barris. En l'àmbit global, els països del Sud Global són els més perjudicats en l'abocament de residus o l'acumulació dels pesticides.

[76] **INDICADORS.** Per exemple, natalitat, mortalitat, esperança de vida i estructura per edats.

[77] **SOBIRANIA ALIMENTÀRIA.** Les nocions de sobirania alimentària posen èmfasi en la capacitat de les comunitats de poder controlar els recursos alimentaris, la seva producció i distribució, i prendre decisions que permetin la cobertura de les necessitats de tothom.

[78] **POBRESA ALIMENTÀRIA.** La pobresa alimentària fa referència a una impossibilitat de mantenir una dieta digna i saludable. No té a veure amb la falta d'aliments, sinó amb els sistemes que hi dificulten l'accés: en l'actualitat es produeixen més aliments dels que es consumeixen (es deixa de consumir entre el 30 % i el 40 % dels aliments produïts), però, en canvi, hi ha centenars de milions de persones que pateixen desnutrició i malnutrició, i encara més que pateixen mancances i pobresa alimentàries. Els principals impediments són la relació entre els preus i els recursos econòmics, i la distribució territorial dels aliments, sovint a causa de conflictes geopolítics.

[79] **GENOCIDIS, ECOCIDIS I EPISTEMICIDIS.** El genocidi fa referència a l'extermini d'una comunitat humana; els ecocidis fan referència a l'extermini del seu medi, que inclou l'hàbitat i els recursos econòmics i d'obtenció d'aliment bàsics, i els epistemicidis fan referència a l'extermini de les seves formes de comunicació i coneixement, com el patrimoni, la llengua, els espais de transmissió de coneixement, la història, etc. Moltes vegades, i especialment en processos colonials i d'ocupació, tots tres processos van junts.

[80] CARACTERITZACIÓ I UBICACIÓ HISTÒRICA DEL CAPITALISME

Pot ser interessant relacionar les fases del capitalisme amb els moments històrics, i com s'han conceptualitzat les idees de *progrés*, *benefici* o *creixement*:

1. El capitalisme comercial, amb la producció intensiva i l'esclavització a les colònies americanes de potències europees.
2. El capitalisme industrial, amb la producció en massa i la proletarització de la classe obrera.
3. El capitalisme financer, vinculat a l'imperialisme econòmic.
4. El capitalisme global, en un context postcolonial o de neoimperialisme.
5. El capitalisme informàtic o digital, en l'actualitat.

[81] RELACIONS DE GÈNERE. Les implicacions de gènere per a la consolidació dels sistemes capitalistes i colonials són evidents.

En l'inici de la modernitat es pot exemplificar de manera molt clara amb els feminicidis i la persecució de la crema de bruixes, així com amb els canvis de models de monarquia pel que fa al paper de les reines o amb el reforç de l'heteronormativitat. És interessant analitzar els efectes sobre les poblacions colonitzades, moltes de les quals tenien construccions i relacions de gènere molt diferents.

En èpoques més contemporànies, és interessant mirar com amb els estats liberals, la industrialització i les grans guerres es reforcen uns models de masculinitat i feminitat específics al servei de les necessitats econòmiques i polítiques. Les fonts gràfiques i els discursos sobre el matrimoni i la família són fonts molt útils per analitzar-ho.

[82] MOVIMENTS CULTURALS I ARTÍSTICS. Especialment: la Renaixença, el Modernisme, el Noucentisme i les avantguardes; l'art i la literatura de postguerra i en l'exili, i els moviments socioculturals de reivindicació lingüística durant el tardofranquisme (la Nova Cançó, Els Setze Jutges, la fundació d'editorials i de revistes com Cavall Fort, la fundació d'entitats com Òmnium Cultural, etc.).

[83] MOVIMENTS I LLUITES SOCIALS -

Per exemple:

A principis del segle xx:

El moviment obrer (anarquisme i comunisme), el sufragisme/feminisme, el catalanisme, l'internacionalisme.

A mitjan segle xx, moviments veïnals, feminismes, sindicalisme, moviments a favor de la democràcia, pacifisme.

A finals del segle xx, l'antimilitarisme, l'antiracisme, feminismes, independentismes, LGTBIQ+.

A principis de segle xxi, feminismes, antiracisme, moviments per l'habitatge, independentisme, etc.

[84] CULTURA, MEMÒRIA I PERTINENÇA. La importància del paisatge rau en el fet que no és només un entorn físic, sinó una part del territori tal com és percebuda per la població. Aquesta mirada subjectiva incorpora valors personals i col·lectius que influeixen directament en la nostra satisfacció i sentit de pertinença. Els paisatges són espais de memòria històrica, d'identitats culturals, i també elements clau en el benestar i la qualitat de vida de la població. Pel que fa al benestar i la qualitat de vida, hi ha diversos punts clau:

- Dependència del medi: la nostra qualitat de vida està lligada estretament a l'estat del medi físic. Un paisatge saludable i ben conservat és un indicador de la qualitat de l'entorn on vivim.
- Serveis ecosistèmics culturals: el paisatge ofereix beneficis intangibles però essencials, com el benestar emocional, la cohesió social i la identitat cultural. Són espais que ens aporten confort i ens permeten connectar amb el territori.
- Actiu estratègic: actualment el paisatge es considera un actiu fonamental en la planificació del territori. Ja no es gestiona de manera aïllada, sinó com una eina al servei de les persones, entenent que restaurar i protegir els paisatges és una via per millorar la vida quotidiana de la ciutadania.
- Resiliència i futur: un paisatge ben gestionat ens ajuda a ser més resilients davant de riscos com el canvi climàtic. Per tant, la seva preservació garanteix que les generacions futures puguin gaudir d'un entorn habitable i funcional.

[85] ECONÒMICS, SOCIALS I D'INFRAESTRUCTURES. Per exemple:

- Econòmics: els canvis en el sector agrari, la industrialització, l'auge del sector dels serveis i les professions digitals i del turisme.
- D'infraestructura: la importància de les vies ferroviàries, les carreteres i la distribució de serveis (educatius, sanitaris, etc.).
- Socials: les transformacions en les maneres de viure, la mobilitat interterritorial, etc.

[86] ESPAIS NATURALS COM ELS URBANS. De vegades les representacions sobre paisatges es vinculen, sobretot, a elements naturals. Però tots els entorns són paisatge, i aquells amb què estem més en contacte acostumen a ser els urbans. També hi ha mesures de protecció de paisatges urbans que tenen a veure, per exemple, amb la preservació de certs edificis, comerços o espais públics.

[87] PRINCIPALS PROGRAMES DE PROTECCIÓ DE PAISATGES. Per exemple, les declaracions de patrimoni, les catalogacions d'espai protegit, catalogació de parc natural o parc nacional, etc.

[88] DRETS ACONSEGUITS AL LLARG DELS SEGLES XX I XXI. Per exemple:

- Feminismes: dret a vot, dret al divorci, despenalització de l'avortament, llei d'igualtat, amb mesures laborals, econòmiques i contra la bretxa salarial; lleis contra les violències masclistes i sexuals; drets sexuals i reproductius (avortament, contra la violència obstètrica, baixes de maternitat i conciliació laboral, etc.).
- LGTBIQ+: despatologització de l'homosexualitat i el trànsit; despenalització de l'homosexualitat; matrimoni igualitari; llei d'identitat de gènere, llei trans i LGTBI; lleis contra la transfòbia, l'homofòbia i la bifòbia; prohibició de cirurgies no consentides en persones intersex, etc.
- Masculinitats: tot i que no hi ha un moviment social clarament articulats, és interessant valorar els moviments antimilitaristes o les reivindicacions per l'ampliació de permisos de paternitat.

[89] POSICIONAMENTS DELS RÈGIMS POLÍTICS. Els règims polítics del segle xx, a Europa, tenen una política de gènere molt marcada i que té molt a veure amb els projectes polítics, econòmics i ideològics als quals es vinculen. És fàcil analitzar-ho a través de l'estètica i la cultura mediàtica.

[90] DEFUGINT PLANTEJAMENTS EVOLUCIONISTES. Serà important reconèixer els avenços científics i tecnològics de societats antigues i d'arreu del món. Algunes civilitzacions han tingut un gran desenvolupament tècnic, arquitectònic, mèdic, astrològic, ecològic i matemàtic.

[91] IMPLICACIONS ÈTIQUES O BIOÈTIQUES. Per exemple, dilemes relacionats amb els usos de la intel·ligència artificial, amb les solucions tecnocràtiques al canvi climàtic o amb avenços genètics (aliments transgènics, clonatge d'espècies, allargament de la vida humana), entre d'altres.

[92] REPTES DE LA UNIÓ EUROPEA EN EL SISTEMA-MÓN. Per exemple, els aranzels econòmics; polítiques migratòries i gestió de fronteres; posicionament en conflictes armats, entre d'altres.

[93] CONFLICTES I DEBATS ACTUALS AMB RELACIÓ A LA HISTÒRIA I LA MEMÒRIA. Per exemple, la Llei de memòria històrica, els espais de memòria, la gestió de patrimoni controvertit, els efectes del revisionisme històric, entre d'altres.

COMENTARIS BLOC COMPROMÍS CÍVIC

1r i 2n

[94] SISTEMES ELECTORALS

Els sistemes electorals són el conjunt de normes que determinen com es transformen els vots dels ciutadans en escons o càrrecs polítics. Aquestes normes s'inscriuen dins de models més amplis de democràcia, que poden ser directes o indirectes; en la democràcia directa la ciutadania participa de manera immediata en la presa de decisions, mentre que en la indirecta o representativa delega aquesta funció en representants elegits.

Es diferencien especialment els sistemes següents:

- Els sistemes majoritaris: qui té més vots, o qui supera el 50 % d'aquests, guanya.
- Els sistemes proporcionals: els escons reflecteixen la proporcionalitat dels vots, de manera que es requereix l'aplicació de fórmules matemàtiques com la Llei D'Hondt.

En el funcionament electoral també és interessant diferenciar el sufragi directe del sufragi indirecte: en el directe, les persones votants escullen sense intermediaris els seus representants, mentre que en l'indirecte el vot es fa a través de representants o electores o electors, que posteriorment decideixen el càrrec final. En el nostre context, les eleccions al poder legislatiu són un exemple de sufragi directe, mentre que alguns sistemes d'elecció del poder executiu utilitzen mecanismes indirectes.

[95] ECODEPENDÈNCIA. Fa referència a la dependència absoluta que tenim els humans respecte als elements naturals i els ecosistemes per viure i sobreviure. La vida humana està sotmesa a les limitacions físiques dels nostres cossos i del planeta, i la destrucció ambiental posa en risc la nostra mateixa existència.

L'ecodependència (necessitem la natura) i la interdependència (ens necessitem els uns als altres) són dues condicions de les societats humanes.

[96] RISCOS PERSONALS DE LES TIC. Per exemple, assetjament, estafes, robatori d'identitat i dades, pèrdua de control de la informació, i riscos derivats de la publicació o manipulació d'imatges personals, incloses les modificades amb intel·ligència artificial.

[97] RISCOS SOCIALS DE LES TIC. Com ara bombolles d'opinió, desinformació; addicció, polarització, dependència, biaixos de gènere, biaixos de gènere i propagació de discursos d'odi a les xarxes socials.

[98] DISPARADORS. Els disparadors són situacions o estímuls que ens provoquen respostes emocionals concretes. Saber-los identificar ens pot ajudar a prevenir-los o acompanyar-los millor.

3r i 4t

[99] MOMENTS HISTÒRICS CLAU. Especialment:

- Situació prèvia a la construcció de l'estat nació centralista: monarquies compostes i pactistes (unió dinàstica / unió ibèrica) i revoltes contra dinàmiques centralistes (Guerra dels Segadors, independència de Portugal).
- Guerra de Successió i el model de monarquia absolutista centralista, amb el Decret de Nova Planta.
- Guerra del Francès i Constitució de Cadis: tensions pels models centralistes.
- Model federal de la Primera República.
- Renaixença i construcció dels nacionalismes perifèrics.
- Mancomunitat de Catalunya.
- Segona República.
- Franquisme: uniformització nacional i persecució d'identitats plurals.
- Constitució espanyola: considera nacionalitats i regions, model d'autonomies.
- Estatut d'autonomia i moviment independentista.
- Referèndum i aplicació de l'article 155 de la Constitució.

[\[100\]](#) **DIFERENTS TIPUS DE VIOLÈNCIA. Explícita, estructural i simbòlica.**

De tipologia: física, emocional, econòmica, administrativa, digital, vicària, estètica, etc.

[\[101\]](#) **OPORTUNITATS D'AQUESTES TECNOLOGIES.** Com poden ser la democratització del coneixement, la possibilitat d'activisme i llibertat d'expressió, o la possibilitat de trobar xarxes de suport, entre d'altres.

[\[102\]](#) **INTERDEPENDENTS.** La interdependència fa referència a la necessitat que tenim els humans de cuidar-nos els uns dels altres. Som una espècie que vivim en societat i que només podem viure i sobreviure així.

L'ecodependència (necessitem la natura) i la interdependència (ens necessitem els uns als altres) són dues condicions de les societats humanes.